

ÄIDINKIELEN OPPIKIRJA

KANSAKOULUJA VARTEN

KIRJOITTANUT

E. N. SETÄLÄ

TOINEN, TARKASTETTU PAINOS.

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

HELSINGISSÄ,
SUOMAL. KIRJALL. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ,
1900.

Alustava oppijakso.

Lause, sana, tavu, äänne ja kirjain.

1. *Ilta on aamua viisaampi. Ei kannettu vesi kaivossa pysy. Ahkeruus kovan onnen voittaa. Jumalan pelko on viisauden alku.*

Aurinko nousee. Aamu tulee. Kukko laulaa. Linnit visertävät. Lehmä ammuu. Karitsat määkivät. Kaikki nousevat. Nouse!

Ihminen ajattelee.

Hän lausuu ajatuksensa muiden kuultavaksi.

Ilmi lausuttu ajatus on lause. (I.)

2. Lauseessa on yksi tai (tavallisesti) useampia sanoja.

Mitä sanoja on ylempänä mainituissa lauseissa? (I.)

3. *I-sä tu-lee. Va-sik-ka juok-see. Kuk-ko lau-laa. Lin-tu is-tuu ok-sal-la. Jo on yö. Ei o-le vie-lä yö. Sa-taa.*

Sanassa on yksi tai useampia tavuja.

Kussakin tavussa on yksi tai useampia äännteitä.

Eroita 1:sen kappaleen esimerkeissä tavut ja äännteet. (I.)

4. Lauseita voidaan erityisillä merkeillä saattaa silmin nähtäviksin.

Silloin lauseessa olevia äänteitä merkitään kirjaimilla.

Kirjaimet ovat muotonsa ja suhteellisen kokonsa puolesta joko **pieniä** tai **isoja**.

Kirjoita 1:ssä kappaleessa esimerkkinä mainitut sanat. Eroita niissä kirjaimet. Huomaa pienet ja isot kirjaimet. (I.)

5. Kunkin sanan eri kirjaimet asetetaan yhteen ryhmään, ja ryhmät eroitetaan toisistaan pienillä välimatkoilla. Jos sanan kirjainryhmä ei mahdu yhdelle riville, niin se jaetaan kahtia kahden tavun rajalla.

Lause aloitetaan isolla kirjaimella.

Lauseen loppuun pannaan tavallisesti piste. (I.)

Harjoitus. 1. Jäljennä seuraava kappale. Kirjoita sanat erilleen. Jaa ne oikein eri riveille. Huomaa isot alkukirjaimet ja pisteet.

Apinat.

Kaksi poikaa meni kerran metsään. Toinen pani maahan saviastian. Astia oli rusinoita täynnä. Molemmat pojat olivat väsyksissä. He nukkuivat heti puolipäivän lämpimässä.

Laskeutuipa useita apinoita puista. Ahnein niistä tahtoi maistaa rusinoita. Pistipä kätensä saviastiaan. Siinä se puristi kouransa täyteen rusinoita. Mutta käsi ei saviastian suusta mahtunut ulos. Apina ei ollenkaan tahtonut jättää saalistaan. Se ei saanut kättään pois. Niin se juoksi ja veti raskasta saviastiaa muassaan. Pojat heräsivät samassa. He saivat sen helposti kiinni. (I.)

Harjoitus. 2. Kirjoita seuraava kappale asettaen isot alkukirjaimet ja pisteet paikoilleen.

Apinat (jatkoa).

miettipä toinenkin poika pëtosta hän riisui saappaansa

sitten hän veti ne taas jalkaansa sitten hän riisui ne jälleen sen perästä menivät pojat kappaleen matkan päähän apinat katselivat poikia puista ne tahtoivat matkia heitä yksi niistä veti saappaat jalkaansa samassa tulivat pojat takaisin mielipä saapasjalkainen apina juosta tiehensä mutta saappaat olivat esteenä apina kompastui apina lankesi tulipa sekin kiinni matkimishalunsa vuoksi. (II.)

6. *I-so-i-sä-ni a-sun-to on tuol-la mä-en a-la-puo-lel-la.*

Äänteistä toiset voivat yksinäänkin muodostaa tavuja. Semmoisia äänteitä sanotaan ääntiöiksi.

Ääntiöt ovat a, e, i, o, u, y, ä, ö.

Muita äänteitä, jotka ainoastaan ääntiöiden kanssa eli keralla muodostavat tavuja, sanotaan kerakkeiksi.

Huomaa ja äännä kerakkeet, jotka suomen kielen kirjoituksessa merkitään seuraavilla kirjaimilla: h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v. (I.)

Harjoitus. Etsi ääntiöt ja kerakkeet seuraavista sanoista:

apina — pani — savi — rusina — astia — pisti — kätensä — malja — ahjo — kolkutan — öljy. (I.)

7. <i>Tuli palaa.</i>	<i>Tuuli on tuima.</i>
<i>Sitä en tiedä.</i>	<i>Siitä en tiedä mitään.</i>
<i>Kataja on matala.</i>	<i>Se kasvaa maata myöten.</i>
<i>Sano minullekin.</i>	<i>Kyllä isä sanoo.</i>

Ääntiötä voidaan ääntää lyhyempään tai pidempään, jonka mukaan sitä sanotaan lyhyeksi tai pitkäksi.

Lyhyttä ääntiötä merkitään kirjoituksessa yhdellä, pitkää kahdella samanlaisella ääntiömerkillä. (I.)

Harjoitus. 1. Kirjoita seuraavat sanat. Kirjoita samalla kunkin sanan viereen sana niin muutettuna, että ensi tavun yhden ääntiömerkin sijaan panet kaksi:

tili — suri — vari — muta — pari — latu.

Pane seuraavien sanojen kumpaankin tavuun kaksi samaa ääntiömerkkiä:

tule — katu — kala.

Äännä kaikki sanat kummallakin tavalla. (I.)

Harjoitus. 2. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

Vähästä paljo tulee. Kipinästä tuli syttyy. Aamu on iltaa viisaampi. Ei päätöntä kalaa. Ei luutonta lihaa. Sanasta sana itää. Kipunasta maa kytee. Hyvä antaa vähästään. Paha ei anna paljostaankaan. (I.)

Harjoitus. 3. Opi ulkoa seuraava ja kirjoita se muistista. Huomaa isot alkukirjaimet ja pisteet.

Joulupuu on rakennettu. Jouluku on jo ovella. Namusia ripustettu ompe kuusen oksilla. Kuusen pienet kynttiläiset valaisevat kauniisti. Ympärillä lapsukaiset laulelevat sulosti. (II.)

8. *Ukko kylvää suolla. Hän tekee työtä. Hevonen vetää hiekkaa. Me puhumme suomen kieltä. Lintu laulaa. Mikko käy koulua. Poika on aivan köyhä. Päivä koittaa. Hän ei ui.*

Kun kaksi eri ääntiötä kuuluu samaan tavuun, niin ne muodostavat kaksoisääntiön. (I.)

Harjoitus. 1. Äännä kirjakielen mukaisesti seuraavat sanat.

Äännä selvästi kaksoisääntiön jälkiääntiö *o, ö, e*. (Huomaa samalla, miten näissä sanoissa kaksoisääntiöt kotimurteessasi äännetään.)

ruoka — ruoho — tuohi — vuokko — luokka — juo — tuo — luo;

työ — pyörä — yö — vyö — lyö — syö;

hiekkä — riemu — sielu — hieno — tienoo — hieroa;

kieli — mieli — pieni — tie — vie — kiertää. (I.)

Harjoitus. 2. Äännä seuraavat sanat.

Äännä selvästi kaksoisääntiön jälkiääntiöt *u, y, i*. (Huomaa samalla, miten näissä sanoissa kaksoisääntiöt kotimurteessasi äännetään.)

laulaa — rauha — koulu — koura — peura — seura — kiusa;

äyräs — mäyrä — käyrä — köyhä — köysi — nöyrä;

aivan — laiha — koira — poika — tuima — huima — heiluu — keisari — päivä — häilyy — öisin — töistä — pyitä;

punainen — iloinen — riemuisa — pöllöistä — väsyin. (I.)

Harjoitus. 3. Lue seuraavat lauseet ääntäen kaksoisääntiöt selvästi kirjakielen mukaan. Etsi sanat, joissa on kaksoisääntiöitä.

Hallayö.

Oli kaunis kesä. Aurinko paistoi lämpimästi. Toisinaan satoi vettä. Linnut laulelivat puissa. Kasvit kukoivat niityillä. Viljat kasvoivat pelloilla. Ihmiset toivoivat hyvää viljavuotta. He iloitsivat siitä.

Eräänä päivänä muuttui ilma kylmäksi. Tuuli puhalsi pohjoisesta. Taivaalla ei näkynyt yhtään pilveä.

Iltasella isä käveli ruisvainion pientareella. Hän oli surullinen. Tuuli ei enää puhaltanut. Oli aivan tyyni. Mutta ilma yöksi yhä kylmeni. Kylmä ilma paleluttaa viljan. Silloin tulee nälkävuosi. Nälkävuosina ei ole ihmisillä leipää. Leivättä kuolemme nälkään. Niin oli isä usein sanonut. Siksi isä oli suruissansa.

Minäkin pelästyin. Me kaikki kuolisimme nälkään. Sehän olisi kauheata. — Isä lohdutti minua. Jumala pitää murheen meistä. Meidän tulee vain luottaa häneen. Niin isä sanoi.

Seuraavana aamuna oli maa aivan valkoinen. Yöllä oli ollut halla. Vilu oli vienyt viljan. (II.)

Harjoitus. 4. Jäljennä seuraavat lauseet. Vedä viiva kaikkien kaksoisääntiöiden alle.

Hallayö (jatkoa).

Äiti istui itkemässä. Isä tuli ulkoa tupaan. Hän lohdutti äitiä. Älä itke. Kyllä Jumala vieläkin auttaa. Minä olen terve mies. Minulla on voimia. Minä kykenen työhön. Kyllä Jumala siunaa työmme.

Isällä oli kyllin työtä. Hän teki astioita ja muita tarvekaluja. Niitä hän möi naapureille ja sai niistä aina vähän viljaa. Lehmistä äiti sai voita ja maitoa. Näin pääsimme onnellisesti seuraavaan vuoteen. Silloin ei halla turmellut viljoja. Ihmisillä oli taas leipää kyllin. (II.)

Harjoitus. 5. Kirjoita tuttuja sanoja, joissa on joku kaksoisääntiö. (II.)

9. Pie-ni-en koi-ri-en hau-kun-ta kuu-lui e-tääl-tä. Lu-ki-es-sa ai-ka ku-lui. Lu-keis-sa ai-ka rien-si.

Ainoastaan i-loppuisia kaksoisääntiöitä esiintyy sanan ensi tavua edempänä. (I.)

Harjoitus. Jaa tavuihin sanat seuraavissa lauseissa: Ahneus pettää usein viisaitakin miehiä. Mies ajoi yli kivien ja kantojen. Vierailla oli valkoiset hevoset. Laukaus tappoi miehen. Sepä oli surullinen tapaus. (I.)

10. Tämä a-la ei ole suuri. Musti makaa tuolin al-la. Ku-kas-sa on perhonen. Kuk-ka on kaunis.

Keraketta, joka kuuluu kahteen tavuun, sanotaan kahdennetuksi.

Kahdennettua keraketta merkitään kahdella samanlaisella kerakemerkillä. (I.)

Harjoitus. Kirjoita seuraava sanelun mukaan tai jäljentäen. Vedä viiva kahdennettujen kerakkeiden merkien alle.

Pihalla näet talon kaikki eläimet koolla. Koira siellä haukkuu. Kissa naukuu. Lammas määkii. Kanat kaakottavat. Vasikka juoksentelee veräjän toisella puolella. Hevosia juotetaan kaivolla. Keskellä pihaa on koirankoppi. Koira tulee ulos kopistansa ja haukkuu. Anna sille vettä. Sitä janottaa. Talvella sille pannaan kuivia olkia koppiin. Se makaa oljilla. Silloin sen ei ole kylmä. (I.)

II. *Padassa on vettä. Mitä teet vedellä? Veden minä kaadan korvoon. Sitten pyydän äidiltä saippuaa ja pesen tämän paidan. Se näet ei ole puhdas. Paidan panen kuivamaan aidalle.*

Kuinka kuuluvat kotimurteesi mukaan sanat: *padassa, vedellä, veden, kaadan, pyydän, äidiltä, paidan, puhdas, aidalle?* Opi ääntämään ne kirjakielen mukaan.

Näissä sanoissa esiintyvän, kotimurteellesi oudon äänteen merkinä on d. (I.)

Harjoitus. (Sanelua tai jäljentämistä ja sitten uudestaan muistista kirjoittamista varten.)

Lehmä on hyödyllinen eläin. Siitä saadaan maitoa. Äiti käy kiulu kädessä navettaan ja lypsää lehmän. Äidillä on ruukku kamarin pöydällä. Äiti kaataa maidon kiulusta ruukkuun. Lapset saavat juoda maitoa. Maidosta lapsi kasvaa. Maidolla on hyvä maku. Maidosta saadaan kermää. Kermasta tehdään voita. Voi levitetään leivälle. Sitten saadaan syödä voileipää. (I.)

12. *Ranta on kaunis. Tuossa on puun ranka.*
Tiellä on santaa. Korissa on sankaa.

Lausu sanat *ranta* ja *ranka*. Tarkkaa erityisesti kummassakin sanassa ensi tavun loppuäännettä. Huomaa, että tämä äänne *ranka* sanassa on toisenlainen kuin *ranta* sanassa, vaikka kumpainenkin suomen kielen kirjoituksessa merkitään *n*llä. Opi nämä äänteet toisistaan selvästi eroittamaan.

Suomen kielen kirjoituksessa merkitään siis *n* kirjaimella kahta eri äännettä:

1. sitä, joka on esim. sanoissa *ranta*, *santa* (*n* äännettä);

2. sitä, joka on *k:n* edellä esim. sanoissa *ranka*, *sanka*.

Milloin meidän on tarpeen jälkimäistä eroittaa edellisestä, käytämme tässä kirjassa sen merkinä *η* (*ranka*, *san̄ka*). Tätä erikoista kieleemme äännettä nimitämme *η* („ng“) äänteeksi. (I.)

Harjoitus. Kirjoita seuraavat sanat ja vedä viiva kaikkien *η* äänteiden alle:

hinkalo — hinta — kontti — hankkii — pankaa —
kääntää — henki — hanki — antaa. (I.)

13. *Rannat ovat vihreät. Rangat tehtiin haloiksi.*

Lapsi poimii kiviä Tyttö pitää kiinni sangasta.
sannasta.

Opi ääntämään kirjakielen mukaisesti sanat *rangat*, *sangasta*.

Niissä esiintyy kahdennettuna sama äänne, joka aikaisemmin mainituissa *ranka* ja *sanka* sanoissa merkitään *n:llä*. Sen merkinä suomen kirjoituksessa on *ng*.

Suomen kielen kirjoituksessa *ng* siis merkitsee kahdennettua *η* äännettä (sen sijaan, että kirjoitettaisiin *ran̄nat*, *san̄nasta*, kirjoitetaan *rangat* j. n. e.).

Äännetäänkö kotimurteessasi *ranka*: *ran̄nat*, *san̄ka*: *san̄nat*, niinkuin kirjakielessä, vai: *ranka*: *rankat*, *san̄ka*: *san̄kat*? (I.)

Harjoitus. Äännä selvästi *η* äänne seuraavissa lauseissa.

Auriηolla on kirkas loisto. Aamulla näet auriηon nousevan idästä. Auriηon säteet tunkeutuvat huoneeseen.

Nouse ylös särjystä. Äiti kantaa särjolla vettä kaivosta. Särjo on maalattu keltaiseksi. Särjossa on rautainen särkä. — Niityllä miehet niittävät. Naiset haravoivat ja nostavat heinäharjolla heiniä kuormalle. (I.)

Sama kirjoitettuna yleisellä kirjoitustavalla. (Sanelua tai jäljentämistä ja sitten uudestaan muistista kirjoittamista varten.)

Auringolla on kirkas loisto. Aamulla näet auringon nousevan idästä. Auringon säteet tunkeutuvat huoneeseen. Nouse ylös sängystä. Äiti kantaa sangolla vettä kaivosta. Sanko on maalattu keltaiseksi. Sangossa on rautainen sanko. — Niityllä miehet niittävät. Naiset haravoivat ja nostavat heinähangolla heiniä kuormalle. (I.)

14. *Mies löi hevosta vitsalla. Me tulemme metsästä.*

Kuinka sanat *vitsa*: *vitsalla*, *metsä*: *metsästä* kuuluvat kotimurteessasi? Huomaa niissä äänneryhmä *ts*. (II.)

Harjoitus. Jäljennä ja kirjoita sitten uudestaan muistista seuraavat lauseet. Huomaa, missä on *ts*, missä *ht*, missä *tt*.

Isä kutsuu pojan luoksensa. He lähtevät yhdessä metsään. He ottavat siellä aidan vitsoja. Kohta he saavat työn tehdyksi. He eivät tarvitse sen enempää. Niityllä äiti haravoitsee heiniä. Renki vie hevosen laitumelle. Hän ratsastaa hevosen selässä. Poika katsoo heidän jälkeensä. Hän tahtoisikin ratsastaa. (II.)

Sanaluokat.

15. Kouluhuoneessa näemme useita esineitä. Luettele ne (*pöytä, penkki, tuoli, ikkuna, ovi* j. n. e.).

Opettaja seisoo ja opettaa. Oppilaat istuvat ja oppivat.

Opi tuntemaan sanat, jotka nimittävät esineitä (elottomia tai eläviä).

Sanat, jotka ovat esineiden nimiä, ovat nimisanoja. (I.)

Harjoitus. 1. Luettele esineitä, joita muistat kodistasi. Luettele edelleen esineitä, joita näet tullessasi kouluun. Luettele esineitä, jotka ovat tehdyt puusta, raudasta, vaskesta, hopeasta, kullasta, linasta, silkistä. (I.)

Harjoitus. 2. Etsi ja luettele 10:nneen ja 13:nneen kappaleen harjoitusten kaikki nimisanat. (I.)

Harjoitus. 3. Jäljennä seuraavat lauseet. Etsi niistä nimisanat. Vedä kunkin nimisanan alle viiva.

Kerran otettiin omenoita puusta. Puun alle levitettiin vaate. Sitten puuta kovasti ravistettiin. Silloin hedelmät putoilivat puun oksilta maahan. Pieni poika näki tämän. Sattuipa kerran varpusia lentämään koivuun. Silloin poika juoksi kiireesti tupaan. Hän pyysi äidiltä hursstin ja levitti sen koivun alle. Sitten hän kovasti ravisteli koivua. Kuinka monta varpusta luulet hänen saaneen? (I.)

16. Mikä on nimesi? Luettele toveriesi nimiä (*Mikko, Matti, Maria, Helmi* j. n. e.).

Luettele kaupunkien, pitäjien, kylien, talojen nimiä, joita tunnet (*Helsinki, Hämeenlinna, Rautalampi, Joentausta, Mattila*).

Nimisanaa, joka ilmoittaa yhden esineen erityisen nimen, sanotaan **erisnimeksi**.

Erisnimet kirjoitetaan isolla alkukirjaimella. (II.)

Harjoitus. 1. Jäljennä seuraavat lauseet. Etsi niistä nimisanat. Vedä kunkin nimisanan alle viiva. Vedä erisnimien alle vielä toinen viiva.

Vilholla on hevonen. Sen nimi on Voima. Voimalla on pitkä häntä ja harja. Se juoksee kovasti. Vilho tahtoo ratsastaa sillä. Hän ei putoa sen selästä. Kyllä Vilho osaa hyvin ratsastaa.

Vilholla on myöskin koira. Sen nimi on Hupi. Se juoksee Voiman rinnalla. Sillä on neljä jalkaa niinkuin Voimallakin. Mutta Huvin jalat ovat lyhyemmät kuin Voiman. Siksi sen pitää sukkelammin liikuttaa jalkojansa. (II.)

Lisäharjoituksia saadaan käyttämällä samalla tavoin edellisiä ja seuraavia harjoituskappaleita.

Harjoitus. 2. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

Isäni nimi on Mikko ja äitini Liisa. Me asumme Savossa Ristiinan pitäjässä. Meillä on pieni torppa. Sen nimi on Haapaniemi. Veljeni Antti ja Kalle ovat minua vanhemmat. Savo on Suomen sydämessä. Saimaan vedet huuhtelevat sen rantoja. Imatra on Suomen suurin vesiputous. Imatran kautta Vuoksen virta vie Saimaan vedet Laatokkaan. (II.)

Harjoitus. 3. Kirjoita kymmenen toverisi nimet. Kirjoita viiden Suomen kaupungin nimet. Kirjoita miesten ja naisten nimiä, joita muistat raamatun historiasta. Kirjoita paikkojen nimiä raamatun historiasta. (II.)

17. *Taulu on musta. Ovi on valkea. Tuivassa on vanha ukko. Isosta ikkunasta näet viheriän koivun.*

Näissä lauseissa ilmoittavat sanat *musta, valkea, isosta, viheriän* samoissa lauseissa mainittujen esineiden laatua.

Sanoja, jotka ilmoittavat minkälaatuisia, mimmoisia esineet ovat, sanotaan, **laatusanoiksi**. (I.)

Harjoitus. 1. Nimitä laatusanoja, jotka ilmaisevat väriä (punainen j. n. e.). Nimitä laatusanoja, jotka ilmaisevat esineen muotoa (pyöreä j. n. e.) tai kokoa (iso j. n. e.). (I.)

Harjoitus. 2. Luettele seuraavan kappaleen kaikki laatusanat.

Hevonen on kaunis eläin. Sen vartalo on solakka. Sillä on pitkä pää. Sen silmät ovat kirkkaat. Sen korvat ovat suipot ja hyvin liikkuvaiset. Sen kaula on kaareva. Hevososen kaulassa ja hännässä on komeita jouhia. Hevososen nopeat jalat ovat kummalliset rakennukseltaan. Kussakin jalassa on vain yksi ainoa varvas. Tämä varvas on kokonaan sarvimaisen kavion peitossa. Kesällä hevonen laituu-

mella syö viheriätä ruohoa. Talvella se syö kuivia heiniä ja kaurjoja. Hevonen on erittäin hyödyllinen eläin. Se on myöskin älykäs ja hyvämuistinen. Isännällensä se on uskollinen ja sodassa urhoollinen. (I.)

Harjoitus. 3. Jäljennä seuraavat lauseet. Vedä viiva kunkin laatusanan alle.

Minulla on iso sisko. Hän käy koulua. Hän on hyvä tyttö. Kotona hän auttaa mielellään äitiä. Hän kutoo punaista sukkaa pikku veikolle. Veikko on hyvin pieni. Hänellä on heikot jalat. Hän ei osaa kävellä. Hän nukkuu koreassa kätkyessä. Hän nauraa ääneensä. Joskus hän itkee katkerasti. Silloin hänen on kova nälkä. Äiti antaa hänelle makeaa velliä. Pikku veikko nauraa tyytyväisenä. (I.)

Harjoitus. 4. Liitä sopivia laatusanoja seuraaviin nimisanoihin: talo, huone, pöytä, veitsi, lusikka, leppä, mänty, isä, äiti, poika, sisar, veli. (II.)

Harjoitus. 5. Aseta sopivia nimisanoja seuraaviin laatusanoihin: viheriä, punainen, korkea, kirjava, sairas, valloisa, pimeä, puhdas, vikkellä. (II.)

Harjoitus. 6. Vastaa kysymyksiin: Millainen on luokahuone? Millaista on vesi? Minkä värinen on taivas? Millainen on puu, hevonen, koira? Millainen tulee koulun oppilaan olla? (II.)

18. *Opettaja seisoo. Oppilaat istuvat. Mies kävelee ja laulaa. Äiti lukee. Ukko veistää kirvesvartta. Vasara on tuvassa. Kyllä isä jo lienee kotona.*

Näissä lauseissa sanat *seisoo, istuvat, kävelee, laulaa, lukee, veistää* ilmoittavat tekemistä. Sanat *on, lienee* ilmoittavat olemista.

Sanat, jotka ilmoittavat tekemistä tai olemista ovat **teonsanoja**. (I.)

Harjoitus. 1. Vastaa kysymyksiin: Mitä tekee pappi? Mitä räätäli, leipuri, seppä, kauppias, metsästäjä, kalastaja? (I.)

Harjoitus. 2. Millä teonsanalla ilmoitetaan seuraavien eläinten ääniä: koiran, kissan, hevosen, lampaan, sian? Millä teonsanalla ilmoitetaan seuraavien eläinten toimintaa: hevosen, linnun, kanan, kalan? (I.)

Harjoitus. 3. Luettele teonsanat 8:nneen kappaleen 3:nnesta harjoituksesta. (I.)

Harjoitus. 4. Jäljennä seuraava kappale. Etsi siitä kaikki teonsanat ja vedä niiden alle viiva.

Kissa ja hiiret.

Kissa pyydysti ja söi paljon hiiriä. Siksi hiiret häntä pelkäsivät. Kerran hiiret pitivät kokousta aitassa. He keksivät keinon. Kissa tuli aina hyvin hiljaa. Se ei haukunut kuin koiran. Se ei laulanut kuin kukko. Siksi he päättivät panna kellon kissan kaulaan. Silloin kaikki kuulisivat kissan kellon äänen. Mutta ei kukaan uskaltanutkaan ripustaa kelloa kissan kaulaan. Hyvä keino meni hukkaan. (I.)

Harjoitus. 5. Lausu teonsanalla jotakin seuraavista esineistä: tuli, kukka, lehti, pilvi, ukkonen, salama, tähti, aurinko. (II.)

Harjoitus. 6. Sovita joku nimisana teosanoihin: seisoo, kävelee, istuu, ui, vetää, painaa, nauraa, itkee, puhalttaa, puree. Mitä teet silmillä? Mitä korvalla, suulla, hamppailla, kädellä? (II.)

19. *Isä tuli kotiin. Hän oli kovin väsyksissä. — Kissa nautuu. Sen on nälkä. — Pallo lensi kauas. Se on ojassa. — Kuka on tuo? Tämä on isäni. — Paha mies tuli taloon. Tämä mies varasti leivän pöydältä.*

Näissä lauseissa on sanoja *hän, sen, se, kuka, tuo, tämä* käytetty nimisanojen (*isä, kissan, pallo j. n. e.*) asemesta. Viimeisessä lauseessa *tämä* sanaa on käytetty laatusanan asemesta.

Sanoja, joita käytetään nimi- tai laatu-

sanojen asemesta sanotaan **asemosanoiksi**. Esim. *hän, se, tämä, tuo, kuka*. (I.)

Asemosanoja käytetään enimmäkseen, jotta vältettäisiin saman sanan yksitoikkoinen toistaminen (vertaa edellä olevia esimerkkejä). Myöskin niitä käytetään, milloin ei tiedetä tai tahdota nimisanaa käyttää (huomaa ylläolevissa esimerkeissä *kuka, tuo*). (I.)

Harjoitus. Kirjoita seuraava kappale siten, että asetat nimisanan sijaan sopiviin paikkoihin sopivia asemosanoja.

Paavo on Peltolan vanhin poika. Kesällä Paavo käy ongella. Paavo istuu tuntikausia ääneti veneesssänsä. Paavolla on tuohinen täynnä ahvenia. Ahvenet Paavo antaa äidille. Äiti paistaa ahvenet illaksi. Ahvenet maistuvat hyvältä. Syötyä isä lukee ruokaluvun. Paavokin osaa ruokaluvun ulkoa. Isä on ruokaluvun Paavolle opettanut. (II.)

20. *Talossa on viisi lasta: kolme tyttöä ja kaksi poikaa. Matti oli viides oppilas luokalla.*

Edellisessä näistä lauseista sanat *viisi, kolme, kaksi* ilmoittavat lukua. Jälkimäisessä lauseessa sana *viides* ilmoittaa järjestystä.

Sanoja, jotka ilmoittavat lukua tai järjestystä, sanotaan **lukusanoiksi**. Esim. *yksi, kuusi, kuudes, sadas*. (I.)

Harjoitus. 1. Luettele sanoja, jotka ilmoittavat lukua. (I.)

Harjoitus. 2. Luettele sanoja, jotka ilmoittavat järjestystä. (I.)

Harjoitus. Etsi seuraavista esimerkeistä kaikki nimi-, laatu-, asemo- ja lukusanat. Kirjoita ensin kaikki nimisanat peräkkäin, sitten laatu-, asemo-, ja lukusanat.

Isolla sialla on kymmenen pientä porsasta. Se juoksenteli pitkin pihaa porsaineen. Eino näki niiden syövän. Sika panee kaksi jalkaansa kaukaloon ja porsaat tekevät samoin. Einon mielestä se ei ole kauniisti tehty. Hän ei

tahdo syödä niinkuin porsas. Porsaista viisi myötiin kauppiaille ja niistä saatiin seitsemän markkaa kappaleelta. Kaksi porsasta kuoli. Kuinka monta on jäljellä? (II.)

21. *Ilma on erittäin kaunis. Hevonen juoksi kovasti. Täällä on hyvin lämmin. Koira on pöydän alla. Tulisin, mutta on niin paha ilma. Ah, voi, kuinka kauheasti suru vaivaa mieltäni!*

Näissä lauseissa sanat *erittäin, kovasti, täällä, hyvin, alla, mutta, niin, kuinka, kauheasti, ah, voi* eivät kuulu mihinkään edellä mainituista sanaluokista. Niitä käytetään vain muiden sanojen apuna.

Sanoja, jotka eivät kuulu mihinkään edellä mainituista sanaluokista, vaan joita käytetään muiden sanojen apuna, sanotaan **apusanoiksi**. (I.)

Harjoitus. Huomaa seuraavasta kaikki apusanat. Huomaa myös muut sanaluokat.

Kissa.

Kissa on siisti eläin. Kissalla on hyvin hyvät silmät. Se näkee yöllä yhtä hyvin kuin päivällä. Kissa vetää kynnet piiloon, milloin tahtoo. Kissa pyytää hiiriä ja rottia. Joskus kissa ottaa kiinni myöskin pieniä lintuja. Silloin me kuritamme kissaa. Paitsi kesyä kotikissaa on myös metsäkissoja. Metsäkissat asuvat metsissä ja pyytävät lintuja ja metsähiiriä. (I.)

22. Sanaluokkia voimme siis eroittaa kuusi: nimisanat, laatusanat, lukusanat, asemosanat, teonsanat ja apusanat. (I.)

Sanojen muodoista.

Johdatus.

23. *Poika lukee kirjaa. Kirja on pojalla. Kirja on pojan. Minä luen pojan kirjaa.*

Sanat esiintyvät lauseessa eri muodoissa aina sen mukaan, missä asemassa ne ovat lauseessa ja missä suhteessa lauseen muihin sanoihin. (I.)

24. *Poika lukee. Pojat lukevat. Minä annan kirjan po- Me annamme kirjat pojille. jalle.*

Niiden muotojen, jotka osoittavat, että on puhe ainoastaan yhdestä esineestä, sanotaan olevan yksikkö-lukua. Ne muodot, jotka osoittavat, että on puhe monesta esineestä, ovat monikko-lukua. (I.)

Tekijämuodot. Tekijäasemot.

25. *Nyt lähdén kotiin. Joko sinä lähdet? Isä siis lähtee? Lähtee kyllä. Huomenna me lähdemme. Joko lähdette? Nyt he lähtevät.*

Teonsanaa käytetään eri muodoissa sen mukaan, kuka kulloinkin on tekijänä. Näitä muotoja sanotaan tekijämuodoiksi. (I.)

26. <i>Minä tulen mukaasi.</i>	Yksikön 1:nen	tekijä.
<i>Sinä tulet siis.</i>	” 2:nen	”
<i>Hän kyllä tulee.</i>	” 3:s	”
<i>Me tulemme teille.</i>	Monikon 1:nen	”
<i>Te tulette mukaan.</i>	” 2:nen	”
<i>He tulevat jo tuolla.</i>	” 3:s	”

Tekijämuotoja on kolme sekä yksikössä että monikossa. (I.)

27. *Minä, sinä, hän, me, te, he* ovat tekijä-
asemoita.

Ne ilmoittavat puhujan (1:nen tekijä, yksikössä *minä*, monikossa *me*), puhuteltavan (2:nen tekijä, yks. *sinä*, mon. *te*) tai puheenaolevan (3:s tekijä, yks. *hän*, mon. *he*). (I.)

Harjoitus. Etsi seuraavasta teonsanojen tekijämuodot. Määrää, mikä tekijämuoto kukin on (1:nen, 2:nen vai 3:s, yksikössä vai monikossa). Etsi tekijäasemot. Minkä tekijän asema on mikin?

Kuinka voitte? — Me voimme erittäin hyvin. — Entäs kuinka vanhemmat voivat? — Kyllä he hyvin jaksavat. Mutta kuinka sinä itse jaksat? — Minä voin mainiosti. — Kai sinä jäät kotiin? — En. Minä menen ulos asioille. — Entä äiti? — Hän jää kyllä kotiin. (I.)

28. *Kuinka voit?* *Kuinka sinä voit?*
Kuinka voitte? *Kuinka te voitte?*
Kyllä tulen, jos tahdotte. *Kyllä minä tulen.*
Joko tulet? *Jos sinä tulet, niin kyllä minäkin tulen.*

Teonsana, joka on 1:sen tai 2:sen tekijän muodossa, ilmoittaa aina semmoisenaankin tekijän. Se saatetaan kuitenkin sitä paitsi erikseen panna ilmi tekijäasemolla (*minä, me, sinä, te*), varsinkin jos siihen tahdotaan panna erityistä painoa. (II.)

29. *Isä tulee. Kyllä hän tulee. — Tytöt menevät. Kyllä he menevät. — Isä kaiketi tulee? Tulee. — Menevätkö tytöt? Menevät.*

Teonsanan ohessa, joka on 3:nnen tekijän muodossa, ilmaistaan tekijä useimmiten joko nimi- tai asemosanalla. (II.)

Lauseenjäsenet. Lauseen päälajit.

30. Niitä eri osia, joista lause on kokoonpantu, sanotaan lauseenjäseniksi. (I.)

Maine ja alus.

31. *Isä tulee. Minä tulen.*

Teonsanan tekijämuotoa lauseenjäsenenä sanotaan lauseen **maineeksi**.

Maineen tekijää lauseenjäsenenä sanotaan lauseen **alukseksi**.

Maineen saat siis selville, jos etsit lauseesta tekijämuodossa olevan teonsanan. Aluksen taas saat tietää, jos kysyt, kuka maineella lausuttua tekemistä toimittaa (asettaen maineen eteen kysymyssanan kuka? mikä?). (I.)

Harjoitus. Etsi seuraavista lauseista maine ja alus.

Isä ajaa. Hevonen juoksee. Kulkuset kilisevät. Tähdet loistavat. Lumi narisee. Pakkanen paukkuu. Tie lyhenee. Kirkko näkyy. Tulet tuikkivat. Kellot soivat. Ihmiset kokoontuvat. Virsi kaikuu. Pappi saarnaa. On joulukuu. (I.)

32. *Poika tulee. Tulen.*
Minä tulen. Tulet.

Sataa. Tuulee. Istutaan. Laulettiin.

Täydellinen lause sisältää yleensä nämät kaksi pääjäsentä: aluksen ja maineen. Alus saattaa olla joko erikseen ilmi pantuna tai sisältyä maineeseen. (Vertaa kappaleita 28, 29). (I.)

Kuitenkin on myös sellaisia lauseita, joissa ei ensinkään ole alusta. Niissä ei ole maineen tekijää ilmaistu; maine on silloin joko yksikön kolmannen te-

kijän muodossa tai erityisessä määräämätöntä tekijää osoittavassa muodossa. (II.)

Harjoitus. Etsi maine ja alus seuraavista lauseista, jotka miltei kaikki sisältävät muitakin lauseenjäseniä. Etsi maineet, jotka sisältävät aluksen, vaikkei se ole ilmipantuna. Etsi aluksettomat lauseet.

Talvella.

Lumi on tänään märkää. Nyt tehdään lumipalloja. Ilma on lämmin. Tule vain mukaan! Tulkaa! Pojat ovat valkoiset kuin lumiukot. Tytöt nauravat ja katsovat. Sitten otamme kelkat esiin ja menemme korkealle mäelle. Hei, kuinka kelkka liukuu! Kaikki ovat iloisina.

Kulkuset kilisevät. Suurella riemulla ajetaan kirkolle. Vanhemmat istuvat reessä. Me olemme myöskin mukana. Aino istuu isän sylissä. Antti on äidin sylissä. Hevoset juoksevat nopeasti. Lumi loistaa. Metsät kimaltelevat. Nyt kyllä tuulee kelpo tavalla. Mutta tuuli vain tekee posket punaisiksi. (II.)

Määräys.

33. *Poika on ahkera. Varpunen on lintu.*

Isä vuolee kirvesvartta. Äiti lukee kirjaa. Mies ampui linnun. Ukko tappoi koiran. Ukko istuu tuvassa. Hän lähti tuvasta ulos. Aamulla isä meni metsään. Illalla oli kylmä. Nyt sataa. Tänään tuulee kovasti.

Vanha ukko rapisee. Iso metso lensi.

Ukon laukussa oli iso metso. Nämät köyhät pojat ovat hyviä oppilaita.

Lauseen pääjäsenillä, aluksella ja maineella tai kummallakin erikseen tai yhteisesti saattaa olla määräyksiä, jotka niitä tarkemmin määräävät. Määräyksillä saattaa olla vielä määräyksiä.

Mitkä edellisissä lauseissa ovat määräyksiä? Mitkä määräysten määräyksiä? (I.)

Paljas ja kasvanut lause.

34. Lausetta, jossa on ainoastaan pääjäsenet maine ja alus (tai ainoastaan maine), sanotaan **paljaaksi**, esim. *Poika laulaa. Minä tulen. Tulen. Sataa.*

Lausetta, jossa näiden pääjäsenten lisäksi on jokin määräys, sanotaan **kasvaneeksi**, esim. *Poika laulaa hyvin. Poika on iloinen. Ukko on tuvassa. Huomenna tulen. Nyt sataa.* (I.)

Harjoitus. 1. Mitkä seuraavista lauseista ovat paljaita, mitkä kasvaneita? Eroita maine, alus ja määräys. Eroita sanaluokat.

On kesä. Päivä paistaa. Järvi on tyyni. Mansikoita on aholla. Lapset poimivat mansikoita. Tuokkoset täyttyvät. Marjoja on hyvin runsaasti. Lapset riemuitsevat. He kantavat kotiin marjansa. Äiti kiittää heitä. (I.)

Harjoitus. 2. Koeta keksiä paljaita lauseita (esim. 18:nnen kappaleen 1, 2, 4—6:nnen harjoituksen mukaan). (I.)

Harjoitus. 3. Kun olet muodostanut joukon paljaita lauseita, ja ne ovat tarkastetut ja korjatut, niin kirjoita ne uudelleen siten, että kuhunkin lisäät jonkun määräyksen. (II.)

Jatkoa sanojen muodoista.

Sijamuodot. Omistusliitteet.

35. *Tuolla näkyy korkea vuori. — Korkeata vuorta ympäröivät pellot ja niityt. — Vuoren huipulla kasvaa peltäjä. — Lisäksi on vuorella koivuja ja pihlajia. — Eilen menimme yhdessä vuorelle. — Kansantarun mukaan asui vuoressa muinoin jättiläinen. — Suomen vuoret eivät ole niin korkeat kuin monet vuoret ulkomailla. — Vuorten vä-*

lissä olevaa alankoa nimitetään laaksoksi. Vuorilta näkee kauvaksi. — Suomen vuorista ei ole löydetty runsaasti metalleja.

Tuolta näkyy korkea vuori. Sitä ympäröivät pellot. Sen huipulla kasvaa petäjä j. n. e.

Matkustaja ajoi kahdella hevosella. — Kahta hevosta ei tarvita.

Nimisanojen, samoin myös laatu-, asemo- ja lukusanojen eri muotoja sanotaan **sijoiksi**. Sijamuotoja on sekä yksikössä että monikossa.

Se sija, joka ilmoittaa esineen nimen semmoiseen, on **nimentö**. Se vastaa yksikössä kysymykseen kuka? mikä? monikossa kysymykseen kutka? mitkä?

Mitkä muodot edellisissä esimerkeissä ovat yksikössä, mitkä monikossa? Mitkä ovat nimentömuotoja? (I.)

Harjoitus. Etsi seuraavasta sijamuodot. Etsi nimen-
tömuodot. Mitkä sijat ovat yksikössä, mitkä monikossa?

Puutarhuri.

Pienessä tuvassa likellä herraskartanon veräjää asuu vanha mies. Hän on puutarhuri. Hän tekee puutarhassa ahkerasti työtä lapiolla ja rautaharavalla. Hän on hyvä ja ystävällinen. Iloisena hän katselee puutarhan kukoistavia kasveja. Hän rakastaa niitä. Ne menestyvät hyvin. Kasvit palkitsevat moninkertaisesti hoitajan vaivat. Välisti pahat pojat vahingoittavat puita. Silloin ukko nuhtelee heitä. Kuinka saatatte semmoista tehdä? Tämä puu on kaunistuksena ja varjona koko tienoolle. Ihmisille ja eläimille siitä on iloa. Niin puutarhuri sanoo. Pojat menevät noloina pois. Ukon sanat olivat pojille hyvä opetus. Sen he aina muistavat. (II.)

36. *Tämä on minun kirjani. Tämä on meidän kirjamme.
Tuossa on kirjasi takai- Hän otti teiltä kirjanne.
sin.*

*Tämä onkin hänen kir- Onko tuo heidän kirjansa?
jansa.*

Nimisanan muotoihin liittyneenä tapaan useim-
mistusliitteitä (*ni, si, nsa, mme, nne*). Ne ilmoittavat,
mikä tekijä on omistajana (1:nen, 2:nen vai 3:s tekijä
yksikössä vai monikossa). (II.)

Harjoitus. Etsi omistusliitteiset sanat seuraavista lau-
seista.

Poika oli kauvan poissa kotoansa. Kun hän tuli kotiin,
niin hän ei enää tuntenut äitiänsä. Hänen isänsä makasi
jo mullassa. — Koko eilisen päivän oli käteni kipeä. —
Anna minulle vähän evästä laukustasi. — Tässä on isämme.
— Kuinka voitte niin julmasti lyödä hevostanne? (II.)

Teonsanan aikamuodot. Yksinkertaiset ja yhdistetyt muodot.

37. *Nyt luen ahkerasti. Kyllä minä eilenkin luin.
Minä huomenna kirjoitan. Jo minä sen kirjoitin.*

Erityisillä muodoilla osoitetaan tekemisen aika,
onko se vielä menemätön (nyky- tai tuleva aika),
vai onko se mennyt. Näitä muotoja sanotaan **aika-**
muodoiksi. (I.)

38. *Isä on tullut kotiin. Naapurin isäntä oli tullut jo
eilen.*

*Ruis on kasvanut hyvin. Toissa päivänä oli kirkolla
satanut.*

*Olen juuri lopettanut kir- Olin juuri lopettanut kirjeeni,
jeeni. kun tulit.*

Yksinkertaisten aikamuotojen ohessa on yhdistettyjäkin, jotka sisältävät useamman kuin yhden sanan. Tavallisesti on niissä osina *olen* sana ja itse pää-teonsana.

Huomaa! Näissä tapauksissa siis on maineena useampi kuin yksi sana. (I.)

39. <i>Kyllä minä tulen.</i>	<i>Minä en mene.</i>
<i>Tänään menen kirkolle.</i>	<i>Huomenna en mene.</i>
<i>Isä oli kylässä.</i>	<i>Isä ei ollut kotona.</i>
<i>Hän on tullut.</i>	<i>Hän ei ole tullut.</i>
<i>Tule!</i>	<i>Älä tule!</i>

Teonsanan muodot ovat joko myönteisiä tai kielteisiä. Jälkimäiset ovat aina yhdistettyjä (kieltosananasta ja pää-teonsananasta). (I.)

Harjoitus. Eroita menemätön ja mennyt aika, yksinkertaiset ja yhdistetyt aikamuodot, myönteiset ja kielteiset muodot.

Hölmöläisten metsästys.

Kerran lähtivät hölmöläiset karhunajoon talvella. Kun olivat tulleet karhun pesälle, niin he ensin söivät vahvan suuruksen. Kun olivat syöneet, niin he päättivät, että Pekka konttaa ensinnä pesään ja tuo karhun ulos. Varmuuden vuoksi he olivat sitoneet köyden hänen jalkaansa. Jos hätä tulee, niin Pekka potkaisee, ja muut vetävät hänet ulos. Semmoinen oli sopimus. Pekka konttasi pesään, ja juuri kun oli päässyt sisään, niin karhu puri häntä pään poikki. Hiukan sätkytteli Pekka koipiansa, mutta heitti samassa henkensä. Ulkopuolella olevat kumppanit sanoivat: nyt Pekka potkaisi. Siellä sisällä ei varmaankaan ole hauska olla. Silloin he vetivät Pekan ulos, ja Pekka oli päätönnä. Niin, totisesti päätönnä! Niin hölmöläiset sanoivat ja neuvottelivat, mitä tämä merkitsi. Joku heistä

väitti, ettei ollut niin varmaa, oliko Pekalla päätä silloinkaan, kun hän pesään konttasi. — Toinen virkkoi: onhan hänellä ennen toki varmaan ollut pää. Näinhän selvään, kuinka parta liikkui, kun hän söi herneitä suurukseksi. (II.)

Yhdyssanat.

40. *Kalamies on järvellä. Poika ratsastaa puuhevosella.*

Sanat saattavat olla joko yksinkertaisia tai eri sanoista yhdistettyjä eli yhdyssanoja.

Huom.! Yhdistetyt sanat ovat ehdottomasti kirjoitettavat yhteen. Toisinaan käytetään osien välillä yhdysmerkkiä, esim. *esi-isä, raha-asia*. (I.)

Harjoitus. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

Yrjö sai joululahjaksi kauniin kuvakirjan. Minä sain tinasotamiehiä. Pikku Jaskalle annettiin keppihevonen.

Vanha talonpoika oli kauvan ollut kovin sairaana. Kuolinvuoteellansa hän tahtoi antaa pojillensa hyvän neuvon. Kaikki tavarani ovat viljapellossa. Hakekaa ne sieltä. Niin sanoi vanhus. Pojat kaivoivat ahkerasti rautalapiolla. He luulivat isänsä kätkeneen sinne raha-arkkunsä. Eivät he kuitenkaan löytäneet mitään aarrehautaa. Mutta vilja pellolla kasvoi kauniisti. Silloin pojat ymmärsivät isän sanojen tarkoituksen. (I.)

Yhdistetty lause. Väliimerkit.

41. *Poika lukee. Tyttö laulaa. Poika lukee, ja tyttö laulaa.*

Lausetta, jossa on yksi maine, sanotaan yksinäiseksi. Lausetta, joka on kokoonpantu kahdesta tai useammasta yksinäisestä, sanotaan lausejaksoksi eli yhdistetyksi lauseeksi. (I.)

42. *Koira haukkui, ja hevonen karkasi pystyyn.*

Isä lähtee kaupunkiin, taikka setä lähtee hänen puolestansa. Hän ei ole sairas, mutta heikko hän on. Hän ei ole sairas, vaan terve. Maa on saanut kastetta, senpätähden (siksipä) kasvit niin vihannoivat. Kello on kymmenen, on siis jo aika panna levolle. Oletko niin köyhä, että sinun täytyy kerjätä? Hän luki, jotta häntä kiitettäisiin.

Lauseiden yhdistäminen toimitetaan usein apusanoilla, joita sanotaan **sidesanoiksi**. Esim. *ja, taikka, mutta, vaan, sentähden, siksi, siis, sillä, että, jotta, kun, kuin, koska, jos, vaikka.* (I.)

43. Kirjoituksessa erotetaan lausejakson eri lauseita toisistaan tavallisimmin **pilkulla** (,). (I.)

Harjoitus. 1. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

Anna koiralle lihaa, saat luuta takaisin. Antaa hyvää vähästänsä, paha ei anna paljostansakaan. Tuska neuvon keksii, hätä neuvon muistaa. Joka syyttä suuttuu, se lahjatta leppyä. Oma maa (on) mansikka, muu maa (on) mustikka. Sitä kuusta (on) kuuleminen, jonka juurella (on) asunto. Älä sano kaikkea, mitä tiedät, mutta tiedä kaikki, mitä sanot. Pidä huolta ruumiistasi, vaan älä sillä lailla, kuin se olisi sielusi. Ihminen, jonka sydämessä asuu todellinen jumalanpelko, on kuin aurinko, joka valaisee ja lämmittää. (I.)

Harjoitus. 2. Opi ulkoa välimerkkeineen ja kirjoita muistista seuraava.

Kuin kevätpäivä ihana on lapsuutemme aika. On kevään toivo vihanta, sillä on toivon taika.

On kevät kylvöön sopiva, ja syksy sadon antaa. Sillä on kylvös opinta, se he'elmät tiedon kantaa.

Huomaa heittomerkki ('). Miten kuuluvat sanat täydellisinä? (II.)

Harjoitus. 3. Aseta pilkut paikoilleen seuraavassa. Katsoppa tuota hevosta kuinka kaunis se on. Mi-

näpä kerron sinulle mitä hyötyä siitä on ihmiselle. Se vetää suuria kuormia kaupunkiin jossa sitten myödään kauroja tai heiniä. Sen selässä voi ratsastaa puolen päivää sen voit valjastaa kärryjen eteen ja ajaa sillä minne tahansa. Ja jos se saa hiukan heiniä ja kouroja syödäksensä niin se on tyytyväinen. Mutta sitä ei saa lyödä vaan tulee pitää sitä hyvänä sillä se on hyvä ystävämme. Se ymmärtää paljoa enemmän kuin mitä luulisikaan sillä kun se kerran on käynyt jossakin se itsestään löytää tien sinne seuraavalla kerralla. (II.)

44. *Tyttö laulaa ja nauraa. Äiti kehrää sekä kertoo satuja lapsillensa. Hän kumarsi nöyrästi ja astui ovesta ulos. Isäntä joko myö talonsa tai antaa sen arennille.*

Pilkkua ei käytetä ja, sekä, tai (taikka, tahi) sidesanojen edellä, jos yhdistetyillä lauseilla on yhteinen alus. (II.)

45. *Siellä oli poikia ja tyttöjä. Mielikki eli Mimerkki oli muinaissuomalaisten metsänjumalatar. Hän oli hyvä ja iloinen. Isäntä rakennuttaa tupaa sekä saunaa.*

Sidesanat yhdistävät myös samanlaisia lauseenjäseniä. (I.)

46. *Siellä oli poikia, tyttöjä, akkoja ja ukkoja. Hän oli hyvä, iloinen ja kaunis. Hän kumarsi nöyrästi, astui ovesta ulos ja käveli hiljakseen tietä myöten.*

Kun samanlaisia lauseenjäseniä tai lauseita on perätysten useampia, niin ja (sekä) sidesanaa käytetään vain kahden viimeisen välillä.

Kirjoituksessa erotetaan samanlaiset lauseenjäsenet (tai lauseet), joiden välissä ei ole sidesanaa, pilkulla. (I.)

Harjoitus. 1. (Sanelua tai jäljentämistä varten.) Huomaa välimerkit.

Orava, jänis, kettu, susi ja karhu ovat metsäeläimiä. Oravalla on solakka, notkea ruumis, melkein ruumiin pituinen häntä ja tupsupäiset korvat. Metsästäjä ampui näätä, saukkoja ja oravia. Äidin kasvoilla oli vakava, lempeä ja samalla surumielinen ilme. Lapsi leikki, nauroi ja iloitsi aamusta iltaan. (I.)

Harjoitus. 2. Opi ulkoa välimerkkeineen seuraava runo. Kirjoita se ulkomuistista.

Lumia lentää ristin ja rastin leikkiä lyöden ja taisellen, vaan väsyneinä vaipuvat viimein etsien rauhaa povehen maan. Mutta kun päivä keväinen kutsuu, pilviksi ilmahan haihtuvat taas.

Ihmiset myöskin, maailman lapset, raatavat, lempivät, taistelevat, vaan väsyneinä horjuvat hautaan, töistähän, teistään lepäjänsä. Kerran kun kutsuvi Jumalan ääni, henkinä nousevat taivahasen. (II.)

Harjoitus. 3. Aseta pilkut paikoilleen seuraavassa.

Lehmä hevonen ja lammas ovat kaikki hyödyllisiä eläimiä. Lehmä antaa ihmiselle maidon maukkaan juuston ja voin. Hevonen vetää isäntänsä raskaan reen kiittää kepein askelin ja kantaa tuulen vauhdilla ratsastajan. Lammas taas antaa villoja joista valmistetaan lankaa. Langoista kudotaan sukkia kankaita ja paljon muita vaatetus-tarpeita. (II.)

47. *Etkö jo tule? Kuinka vanha olet? Paljonko kello on? Jos pääset kouluun, niin mitä aijot tehdä?*

Pisteen sijasta käytetään lauseen lopussa kysymysmerkkiä (?), jos lause sisältää kysymyksen. (I.)

Harjoitus. 1. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

Miksi on mieleni niin surullinen? Niin kysyn usein itseltäni, mutta en tiedä itsekään siihen syytä. — Voiko

ihmiselle mikään olla rakkaampi kuin hänen oma maansa? — Osaatko arvata arvoituksia? Mikä on lyhyt mänty mät-täällä, lyhyt möykky männyn päässä? — Eikö se ole suo-muurain? — Oikein arvasit, mutta mikä on musta lintu, joka punaisia munia hautoo? — Sitä en arvaa. Etkö sa-noisi minulle sitä? — Sehän on pata, joka on tulella. Kuinka et sitä arvannut? (I.)

Harjoitus. 2. Pane kysymysmerkit oikealle paikal-leen pisteen sijaan seuraavassa.

Oletko nähnyt tuota jyrkkää vuorta lahden pohju-kassa. Jos nouset ylös vuoren harjalle, niin mitäpä näet sieltä. Näet sieltä saaria ja salmia, metsiä ja niittyjä. Tuolta näkyy talokin ja sen keltainen navetta. Oletko käy-nyt siinä talossa. Tunnetko sen talon lapsia. Ovatko ne tovereitasi koulussa. Pihalla juoksee pieni tyttö. Sen liina-tukka liehuu tuulessa. Mikä on tytön nimi. Onkohan se Liisa. (II.)

Harjoitus. 3. Koeta keksiä kysymyksiä ja vastauk-sia omasta ajatuspiiristäsi. Kirjoita ne ja muista kysymys-merkit. (II.)

48. *Kuinka kaunis on illan kuu! Eläköön Suomi! Ruvetaan pallosille! Kuule minua!*

Jos lause sisältää huudahduksen, toivotuksen tai kehoituksen, niin sen lopussa käytetään pisteen ase-mesta **huutomerkkiä** (!). (II.)

Harjoitus. 1. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

Kuinka ihminen on hajamielinen! Aijoin kertoa teille omasta elämästäni, mutta minne asti olenkaan jo kertomuk-sessani joutunut! Kokenut kaikki tietää, vaivainen kaikki kokee!

Oi kuningasten kuningas, sä maan ja taivaan val-tias, myös tälle maalle silmäs luo ja armos runsaat lah-jat suo! (II.)

Harjoitus. 2. Pane pisteen sijaan sopiviin paikkoihin huutomerkkit. Vedä viiva niiden panemiesi huutomerkkien alle, joiden sijalla yhtä hyvin voisi olla piste.

On vihdoinkin kevät. Väinö, mennäänpä niitylle kävelemään. Kuules, miten iloisesti puro lorisee kallion rinneestä. Ilma on puhdas ja kirkas, ruoho viheriöitsee ja linnut laulavat kiitoslaulujaan Jumalan kiitokseksi, joka on antanut meille uuden kevään. Sinäkin olet nuori, yhtä nuori kuin kevät. Ole viisas. Älä tuhlaa aikaasi. Kiitä Jumalaa hänen antimistaan ja opi, niin kauvan kuin olet nuori. (II.)

49. *Jesus sanoi: sallikaa lasten tulla minun tyköni. Poika ajatteli: tästälähinpäs minä olenkin oikein ahkera. Sanat jaetaan kuuteen luokkaan: nimisanoihin, laatusanoihin, lukusanoihin, asemosanoihin, teonsanoihin ja apusanoihin. Milloin laiska työn tekee: talvella ei tarkene, kesällä ei kerkiä!*

Lausejakson sisässä lauseiden ja sanojen edessä, jotka sisältävät jonkun henkilön sanoja tai ajatuksia, mitkä kerrotaan hänen omina sanominaan tai ajatteleminaan, taikka myös jakoja, luetteloita, selityksiä edellä lausuttuun, käytetään kaksoispistettä (:). (I.)

50. *Jesus sanoi: „sallikaa lasten tulla minun tyköni“. Vanki huusi: „armoa, armoa!“ Oletko lukenut „Luonnon kirjaa“?*

Molemmiin puolin lauseita tai sanoja, jotka esitetään toisen sanomiksi, toiselta lainatuiksi, käytetään lainausmerkkejä (, —“). (I.)

Harjoitus. 1. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

Kallis yrtti.

Olipa kerran kaksi tyttöä: Anni ja Martta. He menivät kaupunkiin, ja kummallakin oli selässään raskas vasu

täynnä hedelmiä. Sinne oli pitkä matka, ja Anni alkoi pian huokailla ja valittaa kantamuksensa raskautta, mutta Martta nauroi ja jutteli iloisesti. Anni sanoi vihdoin: „kuinka sinä voit olla niin iloinen? Sinun vasusi on yhtä raskas kuin minunkin, etkä sinä ole minua vahvempi olenkaan.“ Martta vastasi: „niinpä kyllä, mutta minä olen pannut kantamukseeni erään yrtin, jonka vuoksi taakkani tuskin tuntuukaan.“ — Anni virkkoi: „sepä lienee kallis yrtti. Mikä sen nimi on, ja mistä sitä saa? Tahtoisin mielelläni hankkia sen itselleni!“ — Martta lausui: „tämä yrtti kasvaa joka paikassa, missä sen vaan annetaan kasvaa. Tämän yrtin nimi on kärsivällisyys.“

Harjoitus. 2. Pane seuraavassa paikoilleen kaksoispisteet ja lainausmerkit. Pane pisteiden sijaan oikeihin paikkoihin kysymys- ja huutomerkit.

Ihmisen ruumiin jäsenet.

Kerran ihmisen ruumiin jäsenet päättivät, että he eivät enää palvele toisiansa. Jalat sanoivat muille jäsenille me emme tahdo yksinämme kantaa teitä. Hankkikaa itse jalat itsellenne, jos tahdotte käydä. Kädet sanoivat miksi me yksinämme tekisimme työtä. Hankkikaa itse kädet itsellenne, jos te niitä tarvitsette. Suu mutisi minäpä olisin tuhma, jos aina valmistaisin ruokaa vatsalle, että hän sitä saisi sulattaa. Hankkikoon itse itsellensä suun, jos hän sitä tarvitsee. Silmätkään eivät tahtoneet enää yksinään valvoa koko ruumiin puolesta. Samoin puhuivat korvat, nenä ja kaikki muut jäsenet. Mutta kuinka kävi. Kun jalat eivät enää tahtoneet käydä, kädet eivät työtä tehdä, suu ei syödä, niin vähitellen kaikki jäsenet alkoivat riutua. Silloin he näkivät, että olivat olleet ymmärtämättömät, ja ryhtyivät jälleen toimiinsa. Kun jäsenet jälleen palvelivat

toisiansa, niin ne tulivat aivan terveiksi ja vahvoiksi kuin ennenkin. (II.)

Harjoitus. 3. (Alustavan oppijakson kertaamista varten). Etsi sanaluokat, lauseenjäsenet, tekijämuodot, yksikkö- ja monikkomuodot, omistusliitteet, teonsanan eri ajat, yksinkertaiset ja yhdistetyt aikamuodot, myönteiset ja kielteiset muodot, yhdistetyt ja yksinäiset lauseet. Huomaa ja selitä välimerkkien käytäntö.

Ahti ja paimen.

Paimen istui kerran joen rannalla ja veisteli puuta. Tapaturmasta putosi veitsi hänen kädestänsä jokeen ja meni pohjaan. Suruissansa paimen alkoi itkeä katkerasti. Ahti kuuli hänen itkunsa, tuli paimenen luo ja kysyi häneltä: „mitä itket?“ Paimen sanoi hänelle syyn, ja Ahti sukelsi pohjaan ja toi paimenelle kultaveitsen. Paimen ei ottanut sitä vastaan, vaan sanoi: „ei se ole minun veitseni.“ Hän itki yhä edelleen. Ahti sukelsi taas pohjaan, toi hopeaveitsen ja tarjosi sitä paimenelle. Paimen virkkoi taaskin: „ei sekään ole minun veitseni.“ Ahti sukelsi vielä kerran pohjaan ja toi paimenelle rautaveitsen, jonka paimen ilolla omisti. Ahti kiitti paimenen rehellisyyttä ja lahjoitti hänelle ne kaksi veistä, joita hän jo ennen oli hänelle tarjonnut. Toiset saivat pian tietää tämän tapauksen. Eräs toinen paimen ajatteli: „ehkä minunkin voi käydä yhtä onnellisesti.“ Hän meni joen rantaan, heitti jokeen veitsen ja alkoi itkeä. Ahti tuli taas, toi kultaveitsen, tarjosi sitä paimenelle ja sanoi: „tätäkö itket?“ Paimen sanoi: „juuri sitä.“ Hän oikaisi kätensä ja aikoi ottaa sen. Mutta Ahti, joka kammoksui paimenen petollisuutta, meni pois ja vei kultaveitsen myötänsä. Paimen menetti siis vielä oman-kin veitsensä.

Rehellisyys maan perii.

(I. II.)

Harjoitus. 4. Esitä kirjallisesti omin sanoin satu ihmisen ruumiin jäsenistä. (II.)

Harjoitus. 5. Esitä samoin satu „Ahti ja paimen“. (II.)

Toinen oppijakso.

Yleinen osa.

Pää- ja sivulause.

51. *Ikävä on aika, ja päivä on pitkä. Mene, mutta palaa pian!*

Kohta lähden kävelemään, koska ilma on ihmeen kaunis. Oletko niin sairas, ettet jaksa nousta? Jos tulet luokseni, niin olen iloinen.

Jos semmoinen lause, joka on osana yhdistetyssä lauseessa, on täysin itsenäinen, niin sitä sanotaan **pää-lauseeksi**.

Lausetta, joka tarkemmin määrää toista, sanotaan **sivulauseeksi**.

Harjoitus. Etsi seuraavasta pää- ja sivulauseet.

Vesipisara.

Kun pieni sadepisara kerran putosi pilvistä alas mereen, niin se huokasi: „mikä minä olen näin avarassa valtameressä? Raiskan tavoin minä katoan syviin ja suuriin aaltoihin.“ Simpsukka, joka tämän kuuli, avasi kuorensa ja nielaisi kainon pisaran. Simpsukan kuoressa kasvoi pisara, ja siitä tuli

korea ja kallis helmi. Aallot heittivät kerran simpsukan rannalle, ja ihmiset löysivät helmen simpsukasta. He ottivat sen ja panivat sen kuninkaan kultaiseen kruunuun, ja kruunussa se nyt on ylen ihana koristus.

Vähästä paljo tulee,
kipinästä tuli syttyy.

52. *Opettaja sanoi pojille: „tänään saatte lupaa.“
Opettaja sanoi pojille, että he saivat lupaa.*

Puhujan lausumaa saatetaan kertoa päälauseen muodossa; tällöistä kertomatapaa sanotaan suoraksi kertomatavaksi. Jos taas puhujan sanoja esitetään sivulauseen muodossa, niin kertomatapaa sanotaan epäsuoraksi.

Kirjoituksessa osoitetaan suoraa kertomatapaa lainausmerkeillä. Jos suora kertomus alkaa keskellä yhdistettyä lausetta, niin sen eteen pannaan kaksoispiste.

Kertaa 49 ja 50 kple.

53. *Oletko sairas? Isä kysyi pojalta: „oletko sairas?“*

Isä kysyi pojalta, oliko hän sairas.

Kysymyslauseetta, joka on päälauseena, sanotaan suoraksi, mutta sivulauseena olevaa epäsuoraksi.

Kysymysmerkkiä käytetään ainoastaan suoran kysymyslauseen jäljessä.

Harjoitus. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

Kuka on tuo poika? Täällä ei kukaan tiedä, kuka hän on. Äiti kysyi, tahtoivatko lapset mennä nukkumaan. Haluaisinpa tietää, kenen tuo kaunis talo on. Kun aamulla nouset, niin mitä teet ensimmäiseksi?

54. *„Nyt kuolen tyytyväisenä“, sanoi sairas. — Sa-*

nanlasku sanoo: „ei suuret sanat suuta halkaise“, ja se on totta. „Minne matka?“ kysyivät kaikki yhdestä suusta. — „Eläköön isänmaa!“ lopetti puhuja.

Jos suora kertomalause on johtavan lauseen edessä tai keskellä, niin se eroitetaan johtavasta lauseesta pilkulla (ei pisteellä) taikka kysymys- tai huutomerkillä.

55. *Hevonen, lehmä, lammas ja koira kiistelivät keskenään, kuka heistä oli ihmiselle hyödyllisin; kukin heistä tahtoi tietysti olla toisia parempi, niinkuin on tapa ihmistenkin kesken. — Kovin nyt on kylmä ja tyyni; lie-neekö vain halla tulossa?*

Jos yhdistetty lause jakautuu osiin, jotka jo it-sessään ovat yhdistettyjä lauseita, käytetään näiden lauseryhmien välillä puolipistettä (;), sekä muutenkin, milloin yhdistetyssä lauseessa kaivataan suurempaa väli-merkkiä kuin pilkkua.

Harjoitus. Huomaa puolipisteen käytäntö!

Vanha jalopeura.

Vanha jalopeura, joka aina oli ollut kovin julma, ma-kasi voimattomana luolansa edessä ja odotti kuolemaa. Eläi-met, jotka muuten, kun hänet näkivät, joutuivat kauhun valtaan, eivät häntä surkutelleet; sillä vähänpä on niitä, jotka surevat vihollisensa kuolemaa. He pikemmin iloit-sivat, että hänestä pian pääsisivät. Muutamat heistä, joiden mieltä kärsitty vääräys kalvoi, tahtoivat vielä purkaa vihaansa häntä vastaan. Viekas kettu hänelle sanoi pisto-puheita; susi lausui mitä pahimpia herjaussanoja; härkä puski häntä sarvillaan; villisika puraisi häntä torahampail-laan; vieläpä laiska aasikin antoi hänelle potkun kavios-taan. Jalo hevonen yksinään seisoj vieressä mitään teke-mättä, vaikka jalopeura häneltä oli repinyt äidin. „Etkö

sinäkin tahdo antaa jalopeuralle kyytiä?“ kysyi aasi. Hevonen vastasi vakavasti: „minä pidän halpamaisena kostaa viholliselle, joka ei minua voi vahingoittaa.“

56. *Voi, kuinka olen onneton! — Niinkö, veikko-seni, ajattelet? — Kuinka voitte, hyvä ystävä?*

Huudahdus- tai puhuttelusanat eroitetaan muista lauseenjäsenistä pilkulla.

Harjoitus. 1. Etsi pää- ja sivulauseet, suora kertomata-pa, suora ja epäsuora kysymys. Huomaa pilkku, puoli-piste, huuto- ja kysymysmerkki sekä lainausmerkit suoran kertomuksen yhteydessä, pilkku huudahdus- ja puhuttelusanon eroittajana.

Kuningas ja mylläri.

Eräällä myllärillä oli myllynsä lähellä kuninkaan linnaa, ja myllyn kolke kuningasta suuresti häiritsi. Hän kutsutti sen vuoksi myllärin luoksensa ja sanoi: „teidän myllynne räminää en jaksu kauvemmin kestää. Minä tahdon sen ostaa. Paljonko siitä tahdotte?“ Mylläri vastasi: „armollinen herra, minun myllyni ei ole kaupan.“ Kuningas sanoi, että hän tahtoi antaa siitä kymmenentuhatta markkaa. „Armollinen herra, mylly on isäni perintö; minä en sitä myö“, virkkoi mylläri. Silloin kuningas kysyi, eikö hän sitä tahtonut myödä kahdestatoista-tuhannesta, jopa kahdestakymmenestä-tuhannesta markasta. Mutta mylläri sanoi: „jo olen kahdesti sanonut, etten sitä myö. Myllytalo on ikivanha sukuperintö. Esi-isäni ovat siinä syntyneet ja kuolleet. Heidän siunauksensa on talon mukana tullut minulle ja lapsilleni perinnöksi.“ „Te näytte olevan itsepäinen“, sanoi kuningas. „Minä olen teidän kuninkaanne, ja minä puolestani en halua ryhtyä niin moniin mutkiin teidän kansanne. Minä käsken arvostella myllynne ja revitän sen maahan. Ottakaa sitten raha tai olkaa ottamatta, vähät

minä siitä välitän.“ „Te puhutte kovia sanoja, majesteetti“, lausui mylläri. „Mutta se ei teitä auta. Jos te panette uhkauksenne toimeen, niin minä teen kanteen teitä vastaan oikeudessa. Te, kuningas, olette lain alainen, niin kuin minä, köyhä myllärikin.“ Silloin kuningas sanoi: „menkää rauhaan! Myllynne jääköön paikoilleen! Minäkään en tahdo toimia lakia ja oikeutta vastaan. Laki on kansan turva.“

Koeta muuttaa suorat kertomalauseet epäsuoriksi.

Harjoitus. 2. Kirjoita lyhyt kuvaus talven huvituksista. 1) Talven tulo. 2) Luisteleminen. 3) Mäenlasku. 4) Hiihtäminen. 5) Reessä ajaminen. 6) Lukua ja leikkiä huoneessa.

Vartalo ja pääte.

57. *Koira|lla on lihapala suu|ssa. Hän ui virra|n poikki. Virra|ssa hän näke|e lihapala|n kuva|n. Kas tuo|ssa on liha|a, se|n minä ota|n ja syö|n. Hän tavoittele|e kuva|a, mutta sama|ssa hän menettä|ä lihapala|n, joka häne|llä on suu|ssa, ja virta vie se|n pois.*

Jos tarkastamme niitä erityisiä sanoja, jotka esiintyvät edellä-olevissa lauseissa, niin huomaamme, että useimmissa näistä sanoista on äänteitä tai äänneryhmiä, jotka osoittavat sanan asemaa lauseessa, sen suhdetta muihin sanoihin. Näitä äänteitä tai äänneryhmiä sanotaan taivutuspäätteiksi. Sitä sanan osaa, joka jääpi jäljelle, kun taivutuspääte sanasta eroitetaan, sanotaan sanan vartaloksi.

Edelleen huomaamme, että näissä lauseissa esiintyy semmoisiakin sanoja, joissa ei ole mitään taivutus päätettä, vaan ainoastaan pelkkä vartalo, esim. *lihapala, hän, ui, virta.*

58. Sananmuodostusta taivutuspäätteen avulla sanotaan **taivutukseksi**. Niiden sanamuotojen luettelemista, joissa on sama (tai melkein sama) vartalo, sanotaan sanan **taivuttelemiseksi**, esim. *isä, isän, isää, isät, isiä j. n. e., sanon, sanot, sanoo, sanomme j. n. e.*

Kaikkia muita sanoja voidaan taivutella paitsi apusanoja.

59. *Tuolla on uusi tupa. Kulka asuu tuva|ssa?*
Siinä asuu ukko. Uko|lla on paljo lapsia.
Vanhin lapsista on poika. Poja|n minä tunnen hyvin.
Äiti vei hänelle maito|a. Hän sanoi äidi||le kiitokset
maido|sta.
Laiva kulke|e hitaasti. Minä kulje|n. Minä kulji|n.

Vartalo eri muodoissa ei ole aina yhdenlainen, vaan huomaamme monesti siinä eri äänteiden keskenään vaihtelevan. Tärkeimpinä näistä vaihteluista on kerakkeiden **astevaihtelu** eli **vahvan** asteen (*p:n, t:n, k:n*) vaihtelu **heikon** asteen kanssa. Vahvan asteen *p:n, t:n, k:n* sijalla heikossa asteessa on joku muu kerake tai ei mitään.

Harjoitus. Täydennä seuraavassa vaillinaiset esimerkit.

Pappi saarnaa. — saarnaavat. Hänellä on hattu päässä. Tuuli puhalsi häneltä —n päästä. Vakka on iso. — ovat isot. Tuolla seisoo rampa mies. Minä näin — miehen. Ranta on jyrkkä. —t ovat —t. Siltaa rakennetaan. Eilen kävelin —lla. Pane ovi salpaan. Se on jo —ssa. Mäki on korkea. — ovat korkeat. Hänellä on hyvä virka. Hän on hyvässä —ssa. Särki on ruotoinen kala. —t suolattiin. —ssä on paljon ruotoja. (a.)

Poika tappaa hiiren. Sinä —. Hän ottaa. Minä —. Hän antaa. Minä —. Poika kumartaa. Me —mme.

Poika puhaltaa. Te —tte. Seppä takoo. Annas minä —.
Kesä alkaa tulla. Joko —t suuttua? Sulkekaa ovet! Kyllä
minä ovet —in. (b.)

60. *Pata on tulella. Padassa kiehuu maitoa.*
Hevonen vetää. Minä vedän.
Hän tahtoo tulla. Sinä tahdot tulla.

Kun vahvassa asteessa on ääntiötä seuraava t tai
ht, niin heikossa asteessa on d, hd.

61. *Äiti kehrää lankaa. Langasta kudotaan kangasta.*
Porsas vinkuu. Miksi vingut?

Kun vahvassa asteessa on *rk* (kirjoitetaan: *nk*),
niin heikossa on *rh* (kirjoitetaan: *ng*). (Vertaa: *ranta*:
rannat, *rampa*: *rammat*, samoin: *raŋka*: *raŋhat*).

62. *Poi-ka sär-kee pöy-dän. Pöy-tä on rik-ki. Mi-nä*
sen sär-jen.

Tarkasta, mitkä edellä olevien sanojen tavuista loppu-
vat ääntiöön, mitkä kerakkeeseen.

Ääntiöön loppuvaa tavua sanotaan *avonaiseksi*,
kerakkeeseen loppuvaa *suljetuksi*.

Harjoitus. Etsi vahvat ja heikot asteet vinokirjai-
milla painetuista sanoista. Pane vahvan asteen alle yksi ja
heikon alle kaksi viivaa.

Näetkö tuota jokea, joka tuolla etäällä kiemurtelee?
Näetkö kumpua, joka on joen rannalla, ja punaista tupaa,
joka kummulta kohoaa? Sen tuvan emäntä ja isäntä ovat
ystävällistä väkeä, ja kovin ystävällisiä ovat heidän kesä-
vieraansakin, jotka juuri ovat muuttaneet tänne kaupun-
gista. Minä heille kesäisin kuljetan maitoa. Silloin kul-
jen aina tuota pientä polkua, joka käy metsän halki. Ei-
len kun olin antanut maidon piioille, tuli itse rouva kyök-
kiin ja sanoi: „sinäkö se olet meidän maitopoika? Osaatko
lukea?“ „Olen toki jo sen verran oppinut“, sanoin minä.
„Odotappas vähän täällä kyökissä“, sanoi rouva. Kohta hän

palasi ja toi minulle „*Luonnon kirjan*“. „*Lue tätä ja opi rakastamaan itse luontoa. Se on kauniimpi kuin kauniimatkaan kirjat.*“

Tarkasta työsi uudelleen ja pane merkille, minkälaisissa (avonaisissako vai suljetuissa) tavuissa on vahva, minkälaisissa heikko aste.

Vahva aste esiintyy yleensä avonaisen tavun alussa tai edessä, heikko aste suljetun tavun alussa (edessä).

Huomaa!

Ei pidä tuhkata ruutia harakoihin.

Mies ampui harakoita.

Kauppias sai tavarastaan vain puolen hintaa; loput hän sai pitää vahinkoinansa.

Kauppias on viime aikoina saanut kärsiä suuria vahingoita.

Ihmisiä muuttaa yhtenäin maaseuduilta kaupunkeihin.

Kaupungeiden rakennukset ovat isoja.

Nelitavuisissa monikkomuodoissa, joissa päätteenä on *ta, tä, den*, esiintyy heikko aste *i*-loppuisen kaksoisääntiön edessä avonaisessakin tavussa. (a.)

63. *Jumala antaa avun.
Tuli poltti ladon.
Onkien vavat katkesivat.*

*Joudu apuun!
Heinät pantiin latoon.
Nyt olemme vapaat.*

*Voi, kuinka olet hidas!
Saat kirjan sillä ehdolla, että luet sen.*

*Hitaat ovat laiskan kiireet.
Isä tuli ehtoolla.*

*Pajassa taottiin ren-
gasta.*

Vitjat irroitettiin renkaasta.

*„Ladatkaa!“ komensi
kapteeni.*

Me lataamme.

Pitkän ääntiön edessä esiintyy aina vahva aste.

64. Hän tuli vapaasta Ame- Hän kertoi maan vapaista
rikasta. laitoksista.
Hitaalla on hitaan kiireet. Hitailla on hitaiden kiireet.
Minä join vettä lähteestä. Tämä järvi on kaukana ve-
sijakson lähteistä.
Vitjat olivat kiinni ren- Vitjat olivat kiinni renkaissa.
kaassa.

Vahva aste esiintyy kaksoisääntiön edellä aina niiden sanojen monikkomuodoissa, joiden yksikössä (enimmissä muodoissa) on pitkä ääntiö (vertaa: vavasta: vavoista, padasta: padoista). (a.)

65. Onnettomalta mieheltä Hänen jalkansa ja kätensä
olivat jalat ja kädet olivat poikki.
poikki.
Tämä liina on äldin Tämä liina on oman äi-
kutoma. timme kutoma.
Me saimme kärsiä suu- Te kärsitte nurkumatta va-
ren vahingon. hinkonne.

Omistusliitteen edellisessä tavussa on aina vahva aste.

Kertaa 36 kple. (a.)

66. Tärkeätä on oppia käytttämään *d:tä* oikealla paikallaan, niin ettei sen asemesta eri kansanmurteiden mukaan käytä *r:ää*, *l:ää*, *j:tä* tai *jätä* sitä kokonaan pois; vielä vähemmin saapi sen asemesta puheessa tai kirjoituksessa käyttää *t:tä*. Jotta et *d:tä* sekoittaisi muihin äänteihin, niin tulee aina tarkastaa, onko asianomaisella sanalla mitään muotoa, jossa esiintyisi *t*, vai eikö. Jos on, niin on *d:tä* käytettävä, milloin heikkoa astetta tarvitaan (*pata*, *pataa*; *patana*: *padassa*; *vesi*, *veten*, *vetenä*: *vedessä*; *vetää*, *veti*: *vedän*; *vetelen*: *vedellä*), muuten ei (*paras*, *paraan*, *paraalla*; *veri*, *veren*, *verenä*, *veressä*; *suuri*, *suureen*, *suuressa*; *hiiri*, *hiireen*, *hiiressä*; *hiili*, *hiileen*, *hiilessä*).

Harjoitus. 1. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

Oi armas koti! Vasta poissa ollessani ymmärrän kodin arvon, silloin aina kotini muistan. Minä muistan, miten isä siellä aina iltaisin istui suuressa tuvassa pöydän ääressä ja luki äidille ja meille. Minä muistan, kuinka päivin yhdessä leikimme tuvan edustalla. Koetimmepa toisinaan olla hyödyksikin. Me vedimme työntikärriillä hiekkaa poluille ja mutaa kasvitarhaan. Äidille toimme aina veden järvestä, kun hän kasteli kasvitarhaa. Maata pannessamme äitimme meille antoi suudelman ja sanoi: Jumala suokoon, että pienokaisistani tulisi hyviä ihmisiä. (a).

Harjoitus. 2. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

Rakas Setä!

Pyydän nöyrimmästi, että lähettäisitte minulle kirjan, jota luin Sedän ja Tädin luona käydessäni viime talvena Vuorenpäässä. Tahtoisin hyvin mielelläni lukea sen loppuun; se huvitti minua erittäin suuresti. Viime vuoden aikana olen monesti toivonut, että pääsisin tulemaan Vuorenpäähän, mutta en ole voinut lukujeni tähden sinne lähteä. Tämän lukukauden lopussa minä kuitenkin varmaan lähden liikkeelle, jos vain isä ja äiti päästävät. Paljon terveisiä lähettää

Sedän Väinö. (b).

Harjoitus. 3. Täydennä seuraavat lauseet.

Lato on heiniä täynnä. Heinät ovat —ssa. Heinät pantiin —oon. Luuta on nurkassa. Tyttö lakaisee —lla. Minulla ei ole —. — Pata on musta. Kattila — soimaa. Onko mitään —ssa. Missä on teidän —nne? — Tähti tuikkaa. — tuikkivat. On niin pilvistä, ettei näy yhtään —. Lattia ei ole puhdas. Pese se —ksi! Lattiat ovat —. Likaisilla jaloilla ei saa kävellä — lattialla. (a)

Hän ei lähtenyt. Kyllä minä —. He —. Poika kaatui kentälle. Eilen minä —. Äiti kutoo kangasta. Sisaretkin —. Kangas on jo —ttu. Joko sinä sen —t? Eh-

ditkö tulla? Kyllä —n. Kyllä äiti —. Eilen en —nyt tulla. Minä en tohtinut tulla. Minä ainakin —n. Neidot sitoivat seppeleitä. Mekin —mme. Varmaankin tuota liian rohkeata miestä onnettomuus kohtaa. Tähän asti ei ole mikään onnettomuus häntä —nut. Minä putoan. Älkää —ko. (b.)

67. Harjoituksia **nk:n** ja **ng:n** käyttämisestä.

Muistutus. Huomaa että, **nk** ja **ng** kirjaimilla kirjakielessä tarkoitetaan erilaisia äänteitä (*lanka: langan = lan̄ka: lan̄gan*, eikä, niinkuin monessa kansanmurteessa äännetään: *lan̄ka: lan̄kan*). Kertaa 12 ja 13 kple.

Harjoitus. 1. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

„Ei ole kesäelämä hauska kaupungissa“, sanoi isäni joka juuri palasi sieltä kotiin. „Kun kadulla kävelee, niin tomu lentää kaikkialla ja kengät jalassa oikein polttavat. Auringon paahteesta siellä on ihminen ihan läkähtyä. Ja illalla, kun heittäytyy sänkyynsä, on vaikea saada unen päästä kiinni kuumuuden ja melun vuoksi. Toista on täällä kotona kuunnella, miten hongat humisevat ja aallot loiskivat. Minä en ainakaan tekisi vaihtokauppaa kaupunkilaisen kanssa.“ (a.)

Harjoitus. 2. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

Tuolla kuusten alla on sepän paja. Kun eilen kävin pajan ovella, niin näin, miten seppä tunki rautakangen tuleen, ja miten kanki alkoi ahjossa hehkua. „Mitä aijotte takoa raudasta, jonka tungitte tuleen?“ kysyin häneltä. „Minä taon siitä hankatapit ja kokkarensaan uuteen veneeseeni, jonka vasta eilen sain valmiiksi“, sanoi seppä. Illalla näyttää paja ihmeen sievältä, kun kipunat sinkoilevat sen kattotorvesta joka taholle. (b.)

Harjoitus. 3. Täydennä seuraavista lauseista puuttuvat sanat.

Sanko on täynnä kylmää vettä. Kaada kylmä vesi —sta. Pane —koon lämmintä vettä sijaan. — Aurinko nousee juuri. Näetkö —n? En näe —a, sillä se on pilven takana. — Tulipa suuri vahinko. Ei tullut mitään —a.

Kuka teki —n? Ei ole lukua näistä —sta. Viime aikoina meille on tullut suuria —. — Mikä on läheisin kaupunki. Eilen kävin —ssa. Suomessa ei ole suuria —. Miksi sanotaan Ruotsin hallitsijaa? —ksi. Saduissa kerrotaan usein —sta. Mikä on arvonimeltään Tanskan hallitsija? —. Euroopassa on useita —. (a.)

Porsaat vinkuvat. Miksi —t? Luoti —i tuulessa. Älkää —ko. Mies tunki naulan puun lävitse. Minä —in. Minä en —nut. Hän —ee. Me —mme. Minä lankesin. Minä en —nut. Älkää —ko. Älä —. Kipunat sinkosivat pajasta. Ne ovat —neet joka taholle. Hän hankkii itselleen uuden takin. Minäkin —n. (b.)

68. *Anna oli täällä. Anna' olla!*
Antaa olla'! En voi' antaa' olla.
Anna meni kotiin. Anna' mennä!
Hän tulee tänne. Tule' tänne!

Äännä edellä olevat lauseet. Huomaa eroavaisuudet ääntämisessä.

Sanojen lopussa on toisinaan äänne, joka suomen kielen kirjoituksessa yleensä jätetään merkitsemättä, ja jota nimitetään **loppuhenkoseksi**.

Loppuhenkosta tavataan itsenäisenä sanan loppuäänteenä vain seuraavan sanan alkaessa ääntiöllä (välisti myös lauseen lopussa). Tavallisimmin loppuhenkosen sijalla on seuraavan sanan alkukerake (esim. *tule' tänne* = *tule^t tänne'*).

Kieliopillisissa teoksissa käytetään loppuhenkosen tai sen sijaisen merkinä ', milloin on syytä erityisesti sitä huomauttaa.

Harjoitus. Äännä seuraavat lauseet.

Vene' on rannassa. Lähde' kanssani soutelemaan. Souda' reippaasti. Älä pistä' airoja niin syvään. Me emme huoli' olla' kauan soutelemassa. Käännä' jo vene' takaisin, sillä tulee sade'. Sido' se paaluun. Tästä ei ole' pitkä matka kotiin. Sade' ei ehdi' meitä yllättää'.

Huomaa edellisistä esimerkeistä muodot *lähde'* (vertaa: *lähtee*), *souda'* (vrt. *soutaa*), *sido'* (vrt. *sitoo*), *ei ehdi'* (vrt. *ehdii*), *sade'* (vrt. *sateessa*).

Loppuhenkonen on jäännös kadonneesta kerakkeesta, joka on sulkenut tavun. Siksi onkin loppuhenkoseen loppuvan lyhyen tavun alussa (edessä) aina heikko aste.

Oikeinkirjoitusoppia.

Sääntöjä j:n käyttämisestä.

69. *Naapurin isännällä on isoja hevosia. — Pellolla on kiviä. Mies alkoi etsiä hevostansa. — Hän sai perijä setänsä. — Tule pian! — Ukko tappoi sian. — Nyt on liian kuuma.*

Yleensä ei kirjoiteta j:tä i:n jäljessä.

Huomaa! *Poika on huono lukija. — Oletko sinä hevosen etsijä? Hän osti sian lehmän sijaan. Nuija oli painava.*

Tapana on kirjoittaa j i:n jäljessä

1. nimisanoissa, joilla on loppuna *ja, jä* („tekijän-nimissä“), esim. *lukija, imijä, ristijä, perijä*);

2. sanassa *sija* (vrt. *sika: siat*).

3. i:hin loppuvan kaksoisääntiön jäljessä, esim. *nuija, äijä, huijari, puijata*.

Harjoitus. 1. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

Noin suuria puita en ole iässäni nähnyt. Kyllä on työtä tekijällä, vettä viljoin soutajalla. On kalikoita, jos on koiriakin. Etkö ole pessyt silmiäsi? Raskas on kantaa orjuuden iestä. Kyllähän tuo koira on hyvä lihan syöjä, luun purija, mutta huono metsän kävijä. Kotini on noiden järvien takana. Tuolla äijä astuskelee. Tuosta reijästä hiiri meni. Tässä eivät taijat eivätkä luvut auta, vaan tässä tarvitaan työtä.

Harjoitus. 2. Kirjoita lyhyt aine petäjästä eli männystä. 1) Mikä on petäjä (puu, millainen puu)? 2) Mitä se eroaa lehtipuista? 3) Missä se kasvaa? 4) Mitä eri osia siinä voit erottaa? 5) Mitä siitä tehdään?

Esitä aine ensin suullisesti. Kirjoita se sitten lyhyissä lauseissa.

Sääntöjä n:n ja m:n käyttämisestä p:n edellä.

70. *Vedämpä minä! Avalnpa tämä on! Pojanpa kirja tämä on. Hänpä itse tahtoi. Onpa täällä väkeä! Kunpa pääsisin lähtemään!*

Tämä veitsi on parempi. Parempaa en ole nähnyt. Nämä puut ovat tämän metsän suurimpia. Lapset astuivat talon suurimpaan veneeseen. Kallis ompi (= on) nuoruuden aika.

Sanan loppuun liittyvän *pa*, *pä* liitteen edellä on tapana kirjoittaa *n* ääntämisen mukaisen *m:n* asemesta. Muuten (yhdistämättömässä sanassa) aina kirjoitetaan *mp* (eikä *np*).

Huomaa! Yhdyssanoissa: *paimenpoika*, *sormenpää*.

Harjoitus. (Sanelua tai jäljentämistä varten.)

„Kovinpa nyt on kolkko sää“, sanoi naapuri isälle astuessaan meidän tupaan. „Onpa niitä kovempiakin säitä nähty“, virkkoi isäni. „Mutta enpä minä ole osannutkaan nuorempana säitä pelätä. Kovimpaankin pakkaseen uskalsin mennä, ja uskallanpa vieläkin, kunpahan vain saan korvani suojelluiksi.“

Turhaanpa meni työsi! Voisihan se turhempaankin mennä! — Paimenpa tuolla näkyykin tulevan. Hänpä se kai lienee. — Ompi herra herrallakin, vaivaisellakin Jumala. — Kunpahan vain onnistuisimme! — Kumpaankin paikkaan ajon mennä: sekä kirkkoon että kylään.

Toisen oppijakson ensimmäinen vuorokurssi.

Nimisanan (laatu-, asemo-, lukusanan)
taivutus.

Sijat.

71. Nimentö.

Kuka tuolla tulee? Isä. Isä on hyvä. — Mikä on tuossa lehdellä? Mato. — Ruotsin hallitsija on kuningas. Suomen hallitsija on suuriruhtinas.

Kutka tuolla soutelevat? Poja|t. — Mado|t ovat syöneet kaalin. — Kuninkaa|t ja ruhtinaa|t ovat myös kuolavaisia.

Sijamuodoista jo ennestään tunnemme **nimennön**, joka vastaa kysymyksiin kuka? mikä? kutka? mitkä?

Nimentö on yksikössä **päätteetön**. Monikossa sillä on päätteensä **t**.

Harjoitus. 1. Etsi seuraavista lauseista nimennöt. Eroita monikon nimennön päätte pystyviivalla vartalosta.

On kaunis, poutainen päivä. Koko talonväki on mennyt heinäniitylle. Niitty on aivan puutarhan laidassa. Miesten viikatteet heiluvat ja tuoksuva heinä taittuu. Niityn kummassakin päässä on lato. Ladot ovat vielä tyhjät. Muutaman päivän perästä ovat heinät kuivat, jos on poutainen ilma. Silloin ajetaan heinät latoihin, ja pianpa ladot täyttyvätkin. Talvella sitten hevoset, lehmät ja lampaat saavat syödä hyviä heiniä.

Harjoitus. 2. Muodosta seuraavat lauseet niin, että yksikön sijasta käytät monikkoa.

Aita kaatuu. Aitta on pieni. Katu on leveä. Katto on korkea. Poika on nöyrä. Hiili putosi uunista. Hiiri juoksi. Kissa ajoi takaa. Lanka on hieno. Sanko on maa-

lattu. Hanko meni rikki. Tähti tuikkaa. Tupa on lämmin. Perustus on vankka. Seinä on punainen. Piha on suuri. Pöytä on uusi. Käsi on puhdas. Rengas on pyöreä. Kirves on terävä. Made maistuu hyvältä.

Harjoitus. 3. Muodosta seuraavat lauseet niin, että monikon sijasta käytät yksikköä.

Aitat ovat mäellä. Kannet ovat puhtaat. Sormukset ovat kultaiset. Sydämet olivat iloiset. Avaimet olivat raskaat. Tähdet olivat kirkkaat. Naapurit olivat kateet.

72. Olento.

Piene|nä poika|na Elias asui Monet suuret miehet ovat piene|nä poiki|na asuneet mökeissä.

Paavo rakensi leikkitalon laudanpätkestä ja oli itse siinä isäntä|nä. Kivet olivat hänellä leikitoveri|na ja kävyt karja|na.

Sijaa, joka vastaa kysymykseen minä? millaisena? nimitetään **olennoksi**. Olennon pääte on **na** tai **nä**.

Muistutus. Pääteen ääntinä on *a* tai *ä* aina sen mukaan, mitä ääntiöitä on sanan vartalossa. Useassa muusakin päätteessä on vaihdellen kahdenlainen ääntiö.

Vertaa toisiinsa muotoja *piene|nä poika|na* ja *pieni|nä poiki|na*. Eroita niistä päätteet, jolloin huomaat, että monikon vartalo on erilainen kuin yksikössä. Mistä ääntiöstä tuntee monikon vartalon ja osaa sen eroittaa yksiköstä?

Monikon vartalon viimeinen ääntiö on *i*, joka on monikon merkki eli tunnus.

73. Tulento.

Renki pääsi isännä|ksi. Eivät rengit aina isänni|ksi pääse. Poika tuli sairaa|ksi. Pojat tulivat sairai|ksi.

Sija, joka vastaa kysymykseen miksi? millaiseksi? on **tulento**. Tulennon pääte on **ksi**.

Harjoitus. 1. Etsi olennot ja tulennot seuraavasta. (joko suullisesti tai kirjallisesti siten, että vedät viivan kunkin olennon ja kaksi kunkin tulennon alle).

Äiti istui ahkerana rukkinsa ääressä ja kehräsi. Jouluksi hän tahtoi saada työnsä valmiiksi. Pikku Liisa makasi kipeänä vuoteessansa eikä äidillä ollut rahaa rohdoiksi. Kun hän saisi rahaa, niin hän ostaisi rohtoja ja puita, että tupa saataisiin lämpimäksi. Silloin Liisa tulisi varmaan terveeksi eikä hänen tarvitsisi sairaana vuoteellaan maata.

Harjoitus. 2. Muuta seuraavat lauseet niin, että niissä olennon sijaan käytät tulentoa (muuttamalla *olen*, *pysyn* j. n. e., teonsanat *tulen*, *pääsen* j. n. e. teonsanoiksi).

Maa on paljaana. Veljeni on täällä pappina. Tupa on autiona. Huoneet ovat kylminä. Metsät ovat taas viheriöinä.

Harjoitus. 3. Vastaa seuraaviin kysymyksiin käyttämällä vastauksissa sulkujen välissä mainittuja sanoja.

Minä aijot käyttää tuota koukkua? [Onki.] Miksi kapineeksi koukistit tuon neulan? [Onki.] Millaisena oppilaan tulee olla koulussa? [Tarkkaavainen, valpas.] Minä kapineena aijot käyttää esinettä, joka on kädessäsi? [Kanki, tanko, padan kansi.] Minä paimen käyttää kiveä? [Pöytä.] Minä tukkimies käyttää tukkia? [Vene.] Miksi kapineeksi aijot panna esineen, joka on kädessäsi? [Kanki, tanko, padan kansi.] Miksi kaluksi paimen asetti kiven? [Pöytä.] Miksi kapineeksi Pekka muodostelee petäjän kaarnaa? [Vene.]

Muuta yksikössä olevat muodot monikollisiksi.

Vertaa toisiinsa muotoja *pöytä*|nä: *pöydä*|ksi, *pöyti*|nä: *pöydi*|ksi. Vartalossa saattaa siis olla joko vahva aste tai heikko aste. Tämän mukaan sanotaan vartaloa vahvaksi tai heikoksi.

74. Osanto.

Mitä miehet tuolla rakentavat? He rakentavat kirk-

ko|a. He juuri kiinnittävät risti|ä. Pöydällä on ruoka|a. Pöydällä on ruoki|a. Pellolla on kivi|ä. Järvessä on kaloj|a.

Isä osti maa|ta. Näillä seuduilla on huonoja mai|ta. Ukko kyntää suo|ta. Suomessa on paljo soi|ta. Poika söi perunoi|ta.

Tuota vuor|ta en ole ennen nähnyt. Onko sinulla kirves|tä? Vuorella on lun|ta.

Sija, joka vastaa kysymykseen ketä? mitä? keitä? on osanto. Osannon pääte on a, ä tai ta, tä.

Lue näyte-esimerkit uudelleen verraten siinä olevia osantomuotoja kotimurteesi muotoihin.

Harjoitus. 1. Etsi seuraavasta osannot. Huomaa yksiköt ja monikot.

Taloa ympäröi kuusiaita. Aitauksen sisäpuolella kasvaa omenapuita ja marjapensaita. Talon rannassa on venettä. Rannassa on lapsia leikkimässä. He siellä rakentavat uuneja, lämmittävät niitä ja keittävät vettä. Kivet ovat heillä patoina; kyllähän semmoisia patoja helposti löytää. He työntävät venettä vesille ja soutavat kuusikkoa kohti, joka kohooa vastakkaisella rannalla. Matka on pitkä ja lapsia väsyttää. He istuvat puun juurelle, uni painostaa silmiä, ja he nukahtavat.

Vertaa toisiinsa muotoja *patoi|na* ja *patoj|a*; vertaa myös *patoj|a* ja *lapsi|a*. Monikon vartalo saattaa siis loppua j:hinkin, joka on kahden ääntiön välissä, mutta ei i:n jäljessä (kertaa 69 kple).

Harjoitus. 2. Täydennä seuraavat lauseet.

Talo on järven rannalla. Tunnetko tuota —? Tuvassa on pata liedellä. Emäntä liikuttelee —. Pata on hyvin pieni. Oletko ennen nähnyt niin — pataa? Tytöllä on lapsi sylissään. Hän tuudittaa — käsivarrellaan. Isäntä tulee tupaan kirves kädessä. Hän osaa — käyttää. Seppä osaa tehdä hyviä —.

Harjoitus. 3. Vastaa seuraaviin kysymyksiin sulkujen välissä olevien sanojen yksikön ja monikon osannolla.

Mitä sinä teet? [Kirvesvarsi, kans.] Mitä seppä takoo? [Kirves, avain, rengas.] Mitä etsit? [Puu, lapsi, veli, lehmä, harmaa kissa, puhdas paita.] Mitä kalaa syöt? [Hauki, ahven, made.]

75. Omanto.

Kenen on tuo kirja? Isän. — Keiden ovat nuo hevoset? Vierasten l. vieraiden.

Sija, joka vastaa kysymykseen kenen? minkä? keiden? on **omanto**.

Harjoitus. Etsi omannot (yksikön ja monikon) seuraavista lauseista.

On kaunis toukokuun päivä. Pojat istuvat koulussa pöytien ääressä. Poikain tekee mieli ulos. Auringon säteet loistavat kirkkaasti. Kukkien tuoksu tunkeutuu kouluhuoneeseen. Hevosien hirnunta kuuluu laitumelta. Opettaja antaa poikien lopettaa lukemisensa. He juoksevat mäen rinteelle kukkia poimimaan. Toiset ovat pihalla pallon heittännässä. Pallot lentävät puiden latvojen tasalle. Poikien ilo ja nauru kajahtelee pihalla.

76. Lado|n katto vuotaa. Sango|n pohja on rikki. Kuninkaa|n kruunu on kultaa.

Yksikön omannon pääte on **n**.

77. Mies ajoi yli suuri|en ja pieni|en kivi|en. Pojat istuvat pöyti|en ääressä. Poiki|en mieli tekee ulos. Pojat hävittivät lintu|en pesiä. Tuolta näkyvät asunto|en katot.

Pojat istuvat pöytä|in ääressä. Poika|in mieli tekee ulos. Pojat hävittivät lintu|in pesiä. Mökki on honka|in keskellä. Lanka|in väri on musta.

Mies ajoi yli pien|ten ja suur|ten kivien. Nämä hevoset ovat vieras|ten.

Tiedätkö eri mai|den (mai|tten) pääkaupungit? Nämä

hevokset ovat vierai|den (vierai|tten). Kaukaa jo näimme kaunii|den vuorten huiput. Tuolta näkyvät asunnoi|den katot.

Monikon omannon päätteet ovat **en, in, ten, den, ja tten.**

Tarkasta näyte-esimerkit uudelleen huomioon ottaen eroavaisuudet kotimurteesi ja kirjakielen välillä.

Huomaa erittäin muodot *honka|in, pöytä|in, lanka|in!* Niistä näet, että *in* pääte on vahvan vartalon jäljessä.

Harjoitus. 1. Kirjoita vihkoosi 75:nneen kappaleen harjoituksesta kaikki monikon omannot. Jos tunnet samoista sanoista muunlaisia monikon omantoja kuin mitä on kirjassa, niin kirjoita ne kirjan muotojen viereen. Eroita pystyviivalla päätteet vartaloista.

Harjoitus. 2. Täydennä seuraavat lauseet sulkujen väliin asetettujen sanojen yksikön ja monikon omannoilla (kirjoita kaikki monikon omannon muodot, jotka tunnet).

[Katu] — kivet olivat kuumat. [Keto] — nurmi vihannoi. [Pata] — pohja oli rikki. — pohjat olivat rikki. [Hanko] — piit olivat katkenneet. [Sirppi] — varsi on puusta. — varret ovat puusta.

Huomaa erittäin esimerkit *suur|ten vieras|ten* — vrt. *mai|den (mai|tten), kaunii|den (kaunii|tten)!* Huomaa että *ten* päätettä käytetään ainoastaan kerakkeen jäljessä. Huomaa edelleen, että *den* päätteiden sijasta voi käyttää *tten* päätettä.

Harjoitus. 3. Täydennä seuraavat lauseet sulkujen väliin asetettujen sanojen yksikön ja monikon omannolla.

[Suo] — muta on hyvä pellolle. [Vuori] — huippu näkyy. — huiput näkyvät. [Hevonen] — valjaat ovat rikki. [Hidas mies] — työstä ei tullut mitään valmista. [Puhdas astia] — peseminen ei ole tarpeellinen. [Kirkas lähde] — vesi on hyvää.

78. Paikallissijat.

Mihin kysymyksiin vastaavat vinokirjaimilla painetut sanat seuraavissa lauseissa?

Karhulla oli juustonpala *suussa*. Kettu pyysi sitä

monta kertaa *karhulta*, mutta karhu ei sitä *ketulle* antanut. Kettu kysyi viimein: „tiedätkö, mistä nyt tuuli käy?“ Karhu sanoi: „*pohjoisesta*“, ja silloin juustonpala pääsi ulos *suusta*. Kettupa otti nopeasti juustonpalan ja juoksi *isolle kivelle*. Siinä kettu iloisena istui *kivellä* ja söi juustoa. Kettu ei ensinkään halunnut tulla *kiveltä* alas. Karhu silloin samalla tavalla kysyi *ketulta*: „mistä nyt tuulee?“ Mutta kettu rutisti hampaat kiinni ja sanoi: „*idästä*.“

Isä on kirkossa.

Isä on kirkolla.

Isä palasi kirkosta.

Isä palasi kirkolta.

Isä meni kirkkoon.

Isä meni kirkolle.

Kysymykseen missä? vastaa **sisäolento**: *kirkossa*.

„ mistä? „ **sisäeronto**: *kirkosta*.

„ mihin? „ **sisätulento**: *kirkkoon*.

Kaikki nämä sijat tarkoittavat paikan sisäpuolta.

Kysymykseen missä? minkä luona? millä? kennellä? vastaa **ulko-olento**: *kirkolla*.

„ mistä? minkä luota? miltä? kenneltä? vastaa **ulkoeronto**: *kirkolta*.

„ mihin? minkä luo? mille? kenelle? vastaa **ulkotulento**: *kirkolle*.

Nämät sijat, paikasta puhuen, tarkoittavat paikan ulkopuolta.

Kaikkia näitä sijoja sanotaan yhteisellä nimellä **paikallissijoiksi**.

79. *Ruoka kiehuu pada|ssa.* *Ruoka kiehuu padoi|ssa.*

Eilen kävin kylä|ssä. *Eilen kävin kyli|ssä.*

Kaada vesi sango|sta. *Heiniä otettiin ladoi|sta.*

Minä tulen kylä|stä. *Minä tulen kyli|stä.*

Sisäolennon pääte on **ssa, ssä, sisäeronnon sta, stä**.

Tarkasta näyte-esimerkeissä esiintyvät sisäolentojen (ja

sisäerontojen) muodot uudelleen sekä huomaa eroavaisuudet kotimurteesi ja kirjakielen muotojen välillä.

80. *Nyt lähden kylä|än.*   *Nyt lähden kyli|in.*
Kivi putosi maa|han.   *Merimiehet läksivät mai|hin.*
Ei paistettuja varpusia   *Aidillä ei ollut ruokaa las-*
suu|hun lennä.   *ten nälkäisi|in sui|hin.*
Katso, takkisi on tullut   *Mennäänpä noi|hin taloi|hin.*
voi|hin.
Me jouduimme aivan   *He tulivat vierai|siin l. vie-*
vieraa|seen paikka|an.   *rai|hin mai|hin.*

Sisätulennon päätteenä on ääntiön pidentymä ja n, h—n (h:n ja n:n välillä on sama ääntiö, joka on h:n edellä), tai yksikössä seen, monikossa siin.

Tarkasta näyte-esimerkit uudelleen ja huomaa eroavaisuudet kirjakielen ja kotimurteesi välillä.

81. *Kyyhkynen istuu kato|lla.*   *Kyyhkyset istuvat katoi|lla.*
Pieni poika seisoo pöydä|llä.   *Ruokaa on pöydi|llä.*
Kyyhkynen lensi kato|lta.   *Kyyhkyset lensivät katoi|lta.*
Minä otin kirjan pöydä|ltä.   *Ruoka korjattiin pöydi|ltä.*
Kyyhkynen lensi kato|lle.   *Pojat kiipeävät katoi|lle.*
Pane kirja pöydä|lle!   *Kauppiaat levittivät tava-*
ransa pöydi|lle.

Ulko-olennon pääte on lla, llä, ulkoeronnon pääte on lta, ltä, ulkotulennon pääte on lle.

Tarkasta näyte-esimerkit uudelleen huomioon ottamalla eroavaisuudet kotimurteesi ja kirjakielen välillä.

Harjoitus. 1. Etsi ja nimitä seuraavasta kaikki paikallissijat. Nimitä myös muut sijat, jotka tunnet.

Hauki.

Haukia pyydetään messinkikoukuilla. Koukkuihin pannaan pieni kala syötiksi. Usein, kun hauki saadaan, on sen

vatsassa pienempi hauki. Pienemmän hauven vatsassa on ahven. Ahvenen vatsassa on salakka. Niin tulee heikompi usein väkevämmän saaliiksi. Hauki tarttuu ahneesti kiinni kaikkiin, jotka kiiltävät. Monta satua on hauvista, jotka ovat nielleet mereen nakattuja kultasormuksia. Oulusta purjehti kerran laiva etelään päin. Kolmen päivän perästä osti laivan omistaja Oulun torilta hauven. Kun hauki oli perattu päivälliseksi, löydettiin sen vatsasta hopealusikka. Lusikkaan oli merkitty laivan nimi. Hyvin pahalle mielelle tuli laivan omistaja, sillä hän pelkäsi, että koko laiva oli uponnut mereen. Mutta niin pahasti ei ollut kuitenkaan käynyt. Kun laiva purjehti merellä, niin laivan kokki oli vahingossa heittänyt hopealusikan mereen solkkuvvedessä. Hauki oli nähnyt välkkyvän lusikan ja niellyt sen.

Kirjoita edellisistä lauseista kaikki sisäolennot perätysten ja eroita pystyviivalla pääte vartalosta. Tee samoin muille sijamuodoille.

Harjoitus. 2. Täydennä seuraavat lauseet.

[Suo] — ei ole hyvä kävellä. Ei hevonenkaan omin voimin pääse ylös — [suo]. [Lahti] — kulkee höyryvene. [Lahti] — kuulet airojen loisketta. Lapset ovat lähteneet — soutelemaan [lahti].

Harjoitus. 3. Vastaa seuraaviin kysymyksiin sulkujen välissä olevien sanojen paikalliss⁴ illa.

Missä on isäsi? [Koti, kaupunki, metsä.] Missä on vettä? [Sanko, pata.] Mistä saamme valoa ja lämpöä? [Aurinko.] Mistä ihminen viisastuu? [Vahinko.] Mistä tuot vettä? [Lähde.] Mistä kalasta pidät enimmäin? [Hauki, lohi, ahven, made.] Mistä juomasta sinä pidät? [Vesi, sahti.] Missä liha riippuu? [Orsi.] Missä hongat kasvavat? [Vuori, kangas.] Millä sinä hakkaat puita? [Kirves.] Mistä tulee veljesi? [Onki.] Miltä tämä vesi maistuu? [Terva, sokuri.] Minne kävelette? [Kaivo, lähde.]

Harjoitus. 4. Täydennä seuraavat lauseet sulkujen välissä olevien sanojen monikollisilla paikallissijoilla.

[Sanko] — on vettä. [Pata] — on puuroa. Minä otin vettä — [lähde]. Minä pidän paljon — [made]. Pettäjä kasvaa — [kangas]. Vanhoina aikoina pantiin usein uhriesineitä — [lähde].

Harjoitus. 5. Vastaa kysymyksiin: mistä saadaan voita? Mistä tehdään leipää? Mistä tehdään vaatteita? Mistä kudotaan kangasta? Millä kynnetään? Millä kalastetaan?

Harjoitus. 6. Vastaa seuraaviin kysymyksiin sulkujen välissä olevien sanojen yksiköllisellä sisätulennolla.

Minne menet? [Koti, kaupunki, talkoo.] Mihin panet tangon? [Rengas.] Mihin putosi sormuksesi? [Kaivo, avanto, lähde.]

Täydennä seuraavat lauseet monikollisilla sisätulenoilla.

Äiti panee ruokaa — [pata]. Kalat suolattiin — [astia]. [Kala] — pantiin kova suola. [Kaupunki] — keräytyy paljo väkeä. Pane tangot — [rengas].

82. Vajanto.

Joka syy|ttä suuttuu se lahja|tta Ei maa miehi|ttä eikä leppyy. kylä koiri|tta.

Sija, joka vastaa kysymykseen mitä ilman? on vajanto. Sen pääte on tta, ttä.

Huomaa, miten vajannot kuuluvat kotimurteessasi! Mikä on eroitus kotimurteesi ja kirjakielen välillä?

Muistutus. *Ilman rahoja (ilman rahoitta)* ei voi pitkälle matkustaa. Hän suuttui *ilman minkäänlaista syytä (ilman syyttä)*. — Kysymykseen mitä ilman? voidaan myös vastata *ilman* sanalla ja osantosijalla (joskus *ilman* sanalla ja vajantosijalla).

83. Seuranto.

Metsästäjä tulee tuolta koiri|ne|nsä. Metsästäjä tuli kaikki|ne Koiran nimi on Musti. koiri|ne|nsä. Isäntä läksi emänti|ne|nsä. Talvi on tullut pitki|ne öi|ne|nsä.

Sija, joka vastaa kysymykseen mitä mukana? kuka l. mikä seurana? on **seuranto**. Se on aina monikon muotoinen, vaikka merkitys olisikin yksiköllinen. Sen pääte on **ne**; nimisanain seurannossa seuraa päätteen jäljessä omistusliite (ks. 36 kplettä).

84. Keinonto.

*Mies veti kahde|n käde|n. Hän veti molemmi|n käsi|n.
Isä ja äiti istuivat rinna|n Ukko seisoo pihalla palja|n
reessä. päi|n.*

Sija, joka vastaa kysymykseen millä keinoin? millä tavoin? on **keinonto**. Keinonnon pääte on **n**. Keinonto on usein monikon muotoinen, vaikka merkitys onkin yksiköllinen.

Harjoitus. 1. Etsi seuraavista lauseista vajannot, seurannot ja keinonnot.

Lapset läksivät luvatta marjaan. He juoksivat kaikin voimin metsään, missä marjat mättäillä punoittivat, ja he poimivat tuohisiinsa kaksin käsin. Kun astiat täyttyivät, niin he läksivät täysine tuohisineen kotiin. Tiellä tuli isä hevosineen vastaan. Hän aikoi mennä metsään puita hakkaamaan, mutta oli lähtenyt kirveettä kotoa. Jussi läksi kirvestä hakemaan. Hän kompastui kiveen marjoinensa. Silloin Jussi töin tuskin voi pidättää itkuansa, sillä tuntui kovin ikävältä mennä tyhjin käsin kotiin.

Harjoitus. 2. Täydennä seuraavat lauseet sulkujen väliin asetetuilla sanoilla:

Vajannolla: Seppä ei voi työskennellä — [vasara, pihdit]. Juhlia ei pidetä — [suuret kustannukset]. — Seurannolla: Akka kulki pitkin tietä — [lapsi, lehmä, kissa]. Sotamies tuli — [miekka, keihäs]. — Keinonnolla: Lapset kulkevat — [paljas jalka]. Akka puhui — [lipeä kie-

li]. Hän vei kirjani — pois [varas]. Hän kääntyi minuun — [selkä].

Kertausta.

85. Suomen kielessä on siis neljätoista sijaa: ni-mentö, omanto, olento, osanto, tulento, sisäolento, sisä-eronto, sisätulento, ulko-olento, ulkoeronto, ulkotulento, vajanto, seuranto, keinonto.

Harjoitus. 1. Etsi ja nimitä seuraavasta kaikki sijamuodot.

Puut.

Maassa kasvaa kaikenlaisia kasveja. Juurineen ne ovat maassa kiinni ja imevät niillä ravintoa. Valotta ja lämmöttä ne eivät voi menestyä. Suurimmat kasvit ovat puut. Puiden juuret levenevät laajalle maahan. Juurista ylenee niiden runko. Runko jakautuu ylhäällä haaroihin. Jokaisessa haarassa on oksia. Oksissa on lehtisilmuja ja kukkumppuja. Keväällä puhkeavat lehdet ja kukat aukenevat. Syksyllä kypsyvät hedelmät. Sellaisia puita, joissa on hedelmiä, sanotaan hedelmäpuiksi. Hedelmäpuut eivät kasva villeinä. Usein ne tuodaan taimina vierailta mailta; niitä istutetaan syksyin kevään. Usein hedelmäpuut kylvetään siemenestä. Kun ne ovat tulleet taimelle, niin ne istutetaan maahan. Syksyllä muuttuvat lehdet keltaisiksi, punaisiksi, ruskeiksi ja harmaiksi. Vihdoin ne putoavat pois puista. Kaikissa puissa ei ole lehtiä. Niissä on neulasia lehtien sijasta. Sellaisia puita sanotaan havupuiksi.

Harjoitus. 2. Täydennä seuraavat lauseet *pöytä* sanan yksikön sijamuodoilla.

Suuri pöytä seisoo keskellä lattiaa. Isä istuu — päässä. Tuolia käytetään lasten —. Varo —. Aseta jakkara Liisan eteen pieneksi —. Koko talonväki on nyt —. Toiset nousevat jo —. Isä yksin jää —. — on ruokaa.

Äiti korjaa ruoan —. Älä tuo puurovatia —. — ei tulla toimeen.

Täydennä seuraavat lauseet *pata* sanan monikon sijamuodoilla.

Padat ovat tulella. Suurien — vieressä on pienikin. Äiti käyttää suurempia patoja puuro —. — eivät lapset saa kosketella. Puuro — eivät kaikki padat kelpaa. — kiehuu parasta aikaa puuroa. Puuro kaadetaan — vateihin. — ei puuro saa jäädä jäähtymään. — on korvat. Noilta — ovat korvat katkenneet. Seppä ei voi takoa — uusia korvia. — ei voida ruokaa keittää. Emäntä meni kaivolle —. Talossa pidettiin pidot ja keitettiin ruokaa suurin —.

Harjoitus. 3. Sano lauseita, joissa käytät eri sijoissa sanoja: kylä, vuori, vuosi, varras.

86. Harjoituksia muutamien nimi- ja laatusanaryhmien taivutuksen oppimiseen.

Harjoitus. 1. Näyte-esimerkkejä. Kattila soimasi *mustaa pataa*. *Padan* kylki oli musta. Liedellä oli *mustia patoja*. *Mustien patojen* pohjia nuoleskelivat punaiset liekit. Ruoka pantiin *mustiin patoihin* kiehumaan.

Kertaa 69 kple. Täydennä seuraavat lauseet.

Äiti pani neulan silmään — [lanka]. Kissanpojat takeruivat — [lanka, mon.]. [Lanka, mon.] — päät kerättiin lattialta. Mies kulki — yli [rata]. Junien kulkiessa ei saa — yli astua [rata, mon.]. Kissa söi suuren — [rotta]. Aitassa on paljon — [rotta]. Siellä on paljon — reikiä [rotta, mon.].

Keksi lauseita, joissa käytät eri sijoissa sanoja sanko, sanki, tanko, sota, lato, katu, itu, loru, kalu, luku.

Harjoitus. 2. Näyte-esimerkkejä.

Pappi asuu pappilassa. Taivaalla tuikkii kirkas *tähti*.

Tunnetko pitäjän *papin*? Näetkö *tähden*?

Minä kävin kamarissa tervehdimässä *pappeja*. Taivaalla näkyy paljon *tähtiä*.

Paavo kuunteli *pappien* l. *Tähtien* l. *tähtein* tuolla puolen *pappein* neuvoja. len saamme toisen kodin.

Täydennä seuraavat lauseet.

Lapset rakastavat — [äiti]. [Äiti] — luona on hyvä olla. Vaatteet olivat kudotut omassa — [koti]. Kaikissa — pitäisi olla raamattu [koti]. Pane puuroa — [vati, mon.]. Pojat tyhjentävät par'aikaa — [vati, mon.]. [Vati, mon.] — pohjat paistoivat. [Vanki, mon.] — siirrettiin uuteen vankilaan. Oletko nähnyt —? [vanki, mon.]. [Vanki, mon.] — puvut olivat harmaat. Miehillä oli kädessä — [kanki, mon.]. Kiven nostossa käytetään — [kanki, mon.]. Kivi nostettiin — avulla [kanki, mon.]. Vankilassa oli paljo — [vahti]. [Vahti, mon.] — oli pyssyt kädessä. [Vahti, mon.] — pyssyt olivat ladatut. Lähtekäämme soutelemaan — [lahti]. Tämä järvi muodostaa satoja — [lahti]. [Lahti, mon.] — rannat ovat metsäiset.

Keksi lauseita, joissa on eri sijoissa käytetty sanoja: pirtti, risti, laki, kivi, joki, mäki, pihti, onki, hanki, reki, arpi, lehti.

Harjoitus. 3. Näyte-esimerkkejä.

Pihassa kasvaa korkea *kuusi*. Avannossa *vesi* on kylmää. Lapset keräävät *kuusen* käpyjä. Kala ui *veden* pinnalla. Sitä *kuusta* kuuleminen, jonka Mies tuo *vettä* kaivolta. juurella asunto.

Isä istuttaa *kuusia* pihalle. Oletko soudellut näitä *vesiä*? Penkki on *kuusien* l. *kuusten* Tunnetko näiden *vesien* l. varjossa. *vetten* nimet.

Täydennä seuraavat lauseet.

Oletko lukenut tätä — kirjaa [uusi]. Äiti luki meille — kirjasta [uusi]. En ensinkään tunne näitä — kirjoja [uusi]. Jopa olette rikkoneet näiden — kirjojen kannet [uusi]. Talossa on paljon — [lapsi]. Minä en siellä nähnyt ainoatakaan — [lapsi]. [Lapsi, mon.] — vaatteet olivat puhtaat.

Keksi lauseita, joissa käytät eri sijoissa sanoja: käsi, kansi, liesi, paasi, riihi, lohi, uni, liemi, nuori, tuuli.

Harjoitus. 4. Näyte-esimerkkejä. Luuletko, että taivaalla on vain yksi *aurinko*? Tiedätkö, mitä ovat nuo taivaalla tuikkivat kiintotähdet? Ne ovat kaikki suuria *auringoita*, vaikka ne näyttävätkin silmissäsi pieniltä. Näidenkin *auringoiden* ympäri kulkee kiertotähtiä, aivan kuin sen auringon, jonka ympäri maapallo kiertää.

Kertaa 62 kple, huom. Täydennä seuraavat lauseet.

Suomessa on paljo — [ylänkö, alanko]. [Ylänkö] — rinteillä kasvaa metsää. Virrat kulkevat — halki [alanko]. Suomessa ei ole suuria — [kaupunki]. Väkeä keräytyy — [kaupunki, mon.]. [Kaupunki, mon.] — väkiluku on karttunut runsaammasti kuin maaseutujen.

Keksi lauseita, joissa on eri sijoissa (myös mon. osanossa ja sisätulennossa) käytetty sanoja: vahinko, kulunki, harakka, koivikko, sovinto, hyljätty.

Harjoitus. 5. Näyte-esimerkkejä. Tuossa on *korkea* vuori. Täällä ei ole ainoatakaan *korkeaa* l. *korkeata* vuorta. Niin pitkälle kuin silmä kantaa, on *korkeita* vuoria. *Korkeiden* vuorien harjalle on vaikea nousta. Kiipeä tuohon *korkeaan* puuhun. Pojat kiipesivät *korkeihin* puihin.

Täydennä seuraavat lauseet.

Poika hakkasi nimensä — kallioon [sileä]. Aijotko mennä noihin — metsiin [sakea]? [Sakea] — metsien läpi on vaikea kulkea.

Keksi lauseita, joissa käytät eri sijoissa sanoja: hopea, valkea, pimeä, kankea, ruskea.

Harjoitus. 6. Näyte-esimerkkejä. *Maa* on viheriä. Lumi peittää *maata*. *Maiden* (*maitten*) takaa näkyvät vedet. Tyttö kaatoi veden *maahan*. Vene laski *maihiin*.

Täydennä seuraavat lauseet.

Pankaa hattu — [pää]. [Suo, mon.] — reunoilla kasvoi pieniä petäjiä. Hevonen upposi — [suo]. Äiti kirnuaa — [voi]. Hän panee suolaa — [voi].

Keksi lauseita, joissa käytät eri sijoissa sanoja: jää, sää, häät, tie, puu, kuu, pii.

Harjoitus. 7. Näyte-esimerkkejä. Lapsilla on tänään *vapaa* päivä. *Vapaita* ihmisiä ei saa tehdä orjiksi. *Vapaiden (vapaitten)* ihmisten on hyvä olla. Hän läksi *vapaaseen* maahan. Siellä hän pääsi *vapaisiin* oloihin.

Kertaa 63 ja 64 kple. Täydennä seuraavat esimerkit.

Hän sai tehdä — vaalin [vapaa]. Antti katkaisi minulta ongen — [vapa]. Lapset olivat kylässä koko — [ehtoo]. He valvoivat — asti [ehtoo]. Isä asetti hänelle tämän — [ehto]. Hän suostui tähän — [ehto].

Keksi lauseita, joissa on käytetty sanoja: vakaa, harmaa, tienoo, korjuu, kerjuu.

Harjoitus. 8. Näyte-esimerkkejä. Tytöllä on kädessä *rengas*. Veneessä ei ole *rengasta*. Seppä takoo *renkaita*. *Renkaiden (renkaitten)* l. *rengasten* teko ei onnistunut. Hevonen pantiin kiinni *renkaaseen*. Hevoset pantiin kiinni *renkaisiin*.

Täydennä seuraavat lauseet.

Pikku poika sai uusia — [hammas]. [Hammas, mon.] — väri on valkea. Älä koske kipeään — [hammas]. Ukko tahtoi katsoa hevosen — [hammas, mon.]. Älä tunkeudu — reikään [ahdas]. Minä olen tottunut liikkumaan — paikoissa [ahdas]. Lapset nukkuvat — [kehto]. [Hidas] — härän niskaan pantiin ies. [Ruis, mon.] — hinta on kohonnut.

Keksi lauseita, joissa käytät sanoja: hidas, puhdas, varras, varas, kirves, valmis; kevät.

Harjoitus. 9. Näyte-esimerkkejä. *Made* on kala. Äiti keittää *mateita*. *Mateiden (mateitten)* l. *madetten* paras pyyntiaika on talvella. Pikku Liisa on kyllästynyt *mateeseen, mateisiin*.

Huomaa, että *e*-loppuiset nimennöt enimmiten loppuvat loppuhenkoseen (*made', kade', puute'*). Kertaa 68 kple.

Täydennä seuraavas lauseet.

Perhe oli suuressa — [puute]. Miten se on joutunut niin suureen — [puute]. Perhe kärsi suurta — [puute]. Puissa näkyy olevan — [huude]. Jumalalla on onnen ohjat, ei — kainalossa [kade]. [Kade] — ihmisten panettelu on isää suuresti vahingoittanut. Käsi pantiin — [side], ja sitä koetettiin parantaa lämpimillä — [haude]. Älä vastusta hyvää — [hanke]. Tämä hevonen on kovin paha — [ahde, yks., mon.]. Kukkaset kasvavat — [keto, yks., mon.]. Linnut laulavat — [lehto, yks., mon.].

Keksi lauseita, joissa käytät sanoja: lähde, kude, säde, sade, kaide, peite, väite (lato, peto, laita).

Harjoitus. 10. Näyte-esimerkkejä. Hän on *oppinut* mies. Tunnetko tuon *oppineen* miehen. En tunne tuota *oppinutta* miestä. Kaikki he ovat *oppineita* miehiä. *Oppineiden* pöydillä on paljo kirjoja. Pikku Antti tulee *oppineeseen* setäänsä. Hän pyrkii *oppineisiin* piireihin.

Keksi lauseita, joissa käytät sanoja: väsynyt, kuollut.

Harjoitus. 11. Näyte-esimerkkejä.
Hänellä on kaunis *sormus*. Hänellä on *oikeus* puolellaan.
Hän möi *sormuksen*. Tuossa on *oikeuden* istuntosali.
Sormukset ovat kultaiset. Maan *oikeudet* ovat lailla turvatut.
Ei hänellä ole *sormusta*. Leskelle ei tehty *oikeutta*.
Hänellä on paljo *sormuksia*. Joka ihmisellä on *oikeuksia*.
Sormusten l. *sormuksien* Kansa taisteli sille taattujen *oikannoissa* oli jalokiviä. *keuksien* puolesta.

Täydennä seuraavat lauseet.

[Vanhuus] — päivinä ei ukolla ollut mitään lohdu-
tusta. Minä tunnen tuon — [vanhus]. Ethän sinä vielä
voi puhua mistään — [vanhuus]. Me puhumme tuosta hy-
västä — [vanhus]. Ei saa pilkata — [vanhuus, vanhus].
Poika oli aina valmis — [pahuus]. Hän harjoitti paljon
— [pahuus].

Keksi lauseita, joissa käytät sanoja: hitaus, hyvyys, kovuus, oikeus, velvollisuus, kalleus, — vertaus, kaivos.

Vertailuasteet.

87. *Suomessa ei ole suuria kaupungeita. Turku on suurempi kuin Viipuri, mutta Helsinki on Suomen kaupungeista suurin.*

Laatusanan muotoa, jolla ilman muuta merkitsemme, mimmoinen joku esine on, sanotaan laatusanan perusasteeksi.

Tämän ohella on laatusanalla kaksi vertailuastetta:

voittoaste, jolla ilmoitetaan ominaisuuden suurempaa määrää;

yliaste, jolla ilmoitetaan ominaisuuden suurinta määrää.

Harjoitus. Etsi laatusanan eri vertailuasteet.

Tämä koivu on puistomme kauniin puu. En ole milloinkaan nähnyt korkeampaa koivua. Suurempia puita kerrotaan kuitenkin olevan. Mutta joka tapauksessa se on meidän puistomme komein ja pisin puu. — Sammakko sanoi: enkö ole yhtä iso kuin tuo härkä? Varmaan olen niin iso. Ehkä olen isompikin kuin härkä. — Joulujuhlista jaloin. — Lehmä, hevonen ja lammas väittelivät, kuka heistä oli ihmiselle hyödyllisin. Lehmä oli omasta mielestään hyödyllisempi kuin hevonen. Mutta koira oli heidän mielestään kaikista kotieläimistä hyödyttömin.

88. *Mikä on kovempi kuin kivi? En tiedä mitään kiveä kovempaa. Minä tiedän vieläkin kovemman: se on pahan ihmisen sydän. Ihmissydämet ovat toisinaan kiveä kovempia. Kovemmistakin kohtaloista olemme päässeet läpi: ehkä pääsemme tästäkin.*

Voittoasteen merkinä eli tunnuksena on nimennössä **mpi**.

Suomessa kasvavista puulajeista on tammi kovin. Pikku Pekan suurimpana suruna oli, ettei hän päässyt joulukirkkoon. Suurimman ja pienimmän lapsen iässä oli kymmenen vuoden ero. Mikä on lohdutuksemme suurimmissa suruissamme?

Yliasteen tunnuksena on nimennössä **in**.

Minkälaisina näet tunnukset vertailuasteiden muissa muodoissa?

Harjoitus. 1. Täydennä seuraavat lauseet.

Kovakuoriainen on pieni, kärpänen on —, mutta hytynen on näistä kolmesta —. Kahveli on terävä, äimä on — kuin kahveli, mutta silmäneula on näistä kolmesta —. Lasi on ohutta, paperi on lasia —, mutta hämähäkin verkko on näistä —. Rauta on raskasta, lyijy on vielä —, mutta kultä on kaikista —. Vaski on kallista, hopea on vielä —, mutta kulta on metalleista —.

Harjoitus. 2. Muodosta seuraavat lauseet niin, että vertailut aluksena olevien eri esineiden ominaisuuksia ja asetet laatusanat voittoasteeseen (esim. Aurinko on suurempi taivaankappale kuin kuu).

Aurinko ja kuu ovat suuria taivaankappaleita. Naantali ja Kaskinen ovat pieniä kaupungeita. Kaivo ja kuoppa ovat syvät. Rapakko ja allikko ovat matalat. Leijona ja karhu ovat voimakkaita eläimiä. Laulurastas ja satakieli ovat hyviä laulajia.

Harjoitus. 3. Muodosta seuraavat lauseet niin, että *kuin* sanan ja sitä seuraavan nimisanan nimennön asemesta käytät osantoa.

Paavo ei ole pahempi kuin Pekka. Ilta on viisaampi kuin aamu. Oletko sinä pidempi kuin minä? Minä kasvan isommaksi kuin Liisa.

Harjoitus. 4. Muodosta seuraavat lauseet niin, että

voittoasteen ja *kuin* sanan asemesta käytät yliastetta ja sen ohessa nimisanan sisäerontoa (esim. Ruis on Suomen viljalajeista tärkein).

Ruis on tärkeämpi kuin mitkään muut Suomen viljalajit. Kamelikurjen munat ovat suuremmat kuin muiden lintujen munat. Ukkos-ilma on juhlallisempi kuin muut luonnon ilmiöt. Ilma on keveämpää ja läpikuultavampaa kuin mitkään muut kappaleet. Taivaskero on korkeampi kuin muut Suomen vuorenhuiput.

Harjoitus. 5. Täydennä seuraavat lauseet sopivilla voitto- ja yliasteen muodoilla.

En ole milloinkaan käynyt — kaupungissa kuin Helsingissä [suuri]. Oletko sinä käynyt Suomen — kaupungeissa? [suuri.] Tiedätkö Suomen — kaupungin? [suuri.] Nämä laulut ovat minulle outoja, mutta nuo vielä —. Iloisena hän saapui, mutta vielä — hän läksi.

Tämä asia on mitä tärkein. Nämät asiat ovat mitä —. Köyhä perhe eli mitä — oloissa [onneton]. Perhe joutui mitä — tilaan [surkea]. Viholliset uhkasivat mitä — kosta [kova]. Isänmaata pidämme kaikkein — maallisena omaisuutenamme [kallis].

Lukusanat.

89. *Talossa oli kuusi lasta. Matti oli kuudes.*

Lukusanat, jotka vastaavat kysymykseen kuinka monta? ovat **peruslukuja**.

Lukusanat, jotka vastaavat kysymykseen kuinka mones? ovat **järjestyslukuja**.

Harjoitus. 1. Etsi seuraavasta perus- ja järjestysluvut.

Vuosi.

Vuodessa on kaksitoista kuukautta. Siinä on myös neljä vuodenaikaa. Ensimmäinen vuodenaika on kevät. Ke-

vät alkaa vuoden viidennessä kuussa. Kuudes kuukausi on kesäkuu. Juhannus on neljäntenäkolmatta päivänä kesäkuuta. Talvi alkaa usein jo marraskuussa, joka on vuoden yhdestoista kuukausi. Talven mukana tulevat pakkaset. Talvella on omat ilonsa. Talvella vietetään kristikunnan juhlista jaloin, joulujuhla. Joulukuun kahdenteenäkymmenentenäviidentenä päivänä. Kaikki ihmiset toivoivat kevättä ja kesää. Moni on syksynkin ystävä. Jokainen vuodenaika on hyvä.

Harjoitus. 2. Vastaa seuraaviin kysymyksiin. Kirjoita lukusanat kirjaimilla.

Montako päivää on viikossa? Monesko viikon päivä on torstai? Montako päivää on kuukaudessa? Montako kuukautta on vuodessa? Monenko vuoden vanha sinä olet? Monettako vuotta sinä käyt? Monesko päivä ja missä kuussa on tänään? Paljonko kello nyt on? Montako penniä on markassa? Montako litraa on hehtolitrassa? Minä päivänä olet syntynyt? Monennessako kuussa? Monennellako osastolla olet?

Harjoitus. 3. Kirjoita seuraavassa numeroin sijaan lukusanat.

Aleksanteri II, Suomen hyväntekijä, oli syntynyt 29 p. huhtikuuta 1818. Isänsä Nikolai I:n kuoleman jälkeen hän astui valtaistuimelle Venäjän keisarina ja Suomen suuriruhtinaana 3 p. maaliskuuta 1855 37:nnellä ikävuodellansa. Niinä 26 vuotena, jotka hän oli hallitsijana, hän saavutti kansojensa lämpimän kiitollisuuden sekä Venäjän suuressa keisarikunnassa että Suomessa. Hän kuoli 27:nnen hallitusvuotensa alussa, 13 p. maaliskuuta 1881. Murhatyö lopetti Aleksanteri II:n elämän.

Harjoitus. 4. Etsi lauseita, joissa käytät eri sijoissa lukusanoja: kolme, viisi, sata, kolmas, viides, sadas.

Asemosanat. Omistusliitteinen taivutus.

90. Asemosanoista ovat meille ennestään tuttuja tekijäasemat: 1:sen tekijän asema *minä*, mon. *me*, 2:sen tekijän *sinä*, mon. *te*, 3:nnen tekijän *hän*, mon. *he*.

Kertaa 19 ja 27 kple.

Harjoitus. Vastaa eri tekijäasemoilla seuraaviin kysymyksiin:

Kenen on tämä kirja? Ketä opettaja kiitti? Ketä hän nuhteli? Kenelle annettiin kirja? Kenestä puhutte? Kehen tämä asia koskee?

91. *Tässä on minun sisare|ni. En tunne sisarta|si. Meidän työ|mme meni aivan hukkaan. Minä en ole nähnyt teidän isää|nne. Poika näytti todistukse|nsa isälle|nsä. 1. isälle|en. Pojat eivät tienneet, missä heidän kirja|nsa olivat. He etsivät kirjoja|nsa 1. kirjoja|an.*

Kertaa 36 kple.

Omistusliitteitä käytetään tekijäasemoin omannon ohessa ja asemesta.

Omistusliitteistä *ni* ilmoittaa omistajaksi yksikön 1:sen tekijän, *mme* monikon 1:sen tekijän, *si* yks. 2:sen, *nne* mon. 2:sen, *nsa*, *nsä* yks. tai mon. 3:nnen tekijän.

Muistutus. Kolmannen tekijän omistusliitteenä voi myös olla ääntiön pidentymä ja *n*: *isällensä*: *isälleen*, *kirjojansa*: *kirjojaan*.

92. *Vasen käte|ni on heikompi kuin oikea. Molemmat käte|ni eivät ole yhtä vahvat. — Sormus on vasemman käte|ni sormessa. Minä elätän itseäni käsi|e|ni 1. kät|te|ni työllä. Kät|tä|ni paleltaa. Käsi|ä|ni paleltaa. — Niin oli poissa tunto käde|stä|ni, että sitä tuskin tunsin omaksi käde|kse|ni. Tunto oli niin poissa käsi|stä|ni, että niitä tus-*

kin tunsin omiksi käsi|kse|ni. — Vieras pisti markan käte|e|ni. Hän tarttui molempiin käsi|i|ni. — Tällä käde|l|lä|ni en voi tehdä mitään, mutta toivon pian voivani tehdä työtä molemmilla käsi|llä|ni. — Meidän käte|mme eivät ulotu joka paikkaan. — Onko käte|si kipeä? Ovatko käte|si kipeät? Onko käte|nne kipeä? — Hänen käte|nsä meni poikki. Hänen molemmat käte|nsä murtuivat. Nuo sotamiehet menettivät sodassa molemmat käte|nsä.

Omistusliite saattaa olla joko sanan vartalon (vahvan vartalon) tai sijapäätteen jäljessä (*käte|ni, käte|mme, kädestä|ni, kädellä|nne*).

Kertaa 67 kple.

Muistutus. Yks. ja mon. nimentö sekä yksikön omanto ovat omistusliitteen yhteydessä aina samanlaiset (*käsi: kädet: käden: käteni, kätesi j. n. e.*).

Muut sijapäätteet ja sijamuodot ovat omistusliitteen yhteydessä samat kuin muuten, paitsi että tulennolla on päätteenä *kse* ja *n*-loppuisissa sijoissa ei omistusliitteen edessä ole *n*:ää (esim. *käde|ksi: käde|kse|ni, käte|en: käte|e|ni, käte|e|si, kät|ten: kät|te|ni, käsi|en: käsi|e|ni*).

Harjoitus. 1. Täydennä seuraavat lauseet.

Kenenkä onki on tuossa seinällä? Se on minun —. Anna hänen pitää — [onki]. Tuo kanki on paksu. Älä koske minun —. Hän ojensi käden minulle. Anna — tänne. Minun — eivät ole puhtaat. Hän pani vantut —. Mene pesemään —. — Pata on musta. Meidän — ovat puhtaaksi pestyt. Pidätekö te — puhtaina? He vaihtoivat vanhat — parempiin. Tuossa tulee sokea ukko ja hänen — [tytär]. Tyttö taluttaa — [isä]. Isä kiittää — [tytär].

Harjoitus. 2. Muuta seuraavat lauseet niin, että yksikön 1:sen tekijän aseman ja omistusliitteen asemesta käytät monikkoa.

Jäniksen valitus.

Voi minua jänis parkaa! Mitäpä minä tekisin? Joka puolelta kuolema uhkaa minua. Metsästäjä ajaa minua koirineen takaa. Kettu vaanii minua. Ei minulla ole missään suojaa. Minä en voi itse puolustaa itseäni. Eipä minulla siihen olisi rohkeuttakaan. Jalkani yksin voivat minut pelastaa. Sillä juostessani ei minua helposti saavuteta. Mutta mitäpä hyötyä minulla juoksustakaan on? Metsästäjä ampuu minut etäältäkin pyssyllään. Jospa minulle edes kelvolliset hautajaiset toimitettaisiin! Kyökissä vain saan päiväni päättää. Keittäjä nylkee minut ja panee minut paistinpannuun paistumaan. Sitten minut syödään.

Lauseet voidaan muuttaa myös niin, että 1:sen tekijän sijasta käytetään yks. tai mon. 2:sta tekijää.

Harjoitus. 3. Muuta seuraava niin, että *sinä* sanan asemesta käytät *te* sanaa. Huomaa, että kirjeissä on tapana kirjoittaa sekä *Sinä* että *Te* isolla alkukirjaimella.

Rakas Täti!

Kauvan olen ilolla ajatellut Sinun syntymäpäivääsi. Nyt se on tullut. Hyvä Jumala antakoon Sinulle terveyttä ja kaikkea hyvää. Tahdon yhä edelleenkin olla Sinulle tottelevainen. Siitä Sinä varmaan enimmäin iloitset. Sitten Sinä varmaan pidät minua hyvänäkin.

Sinun oma Annasi.

Harjoitus. 4. Kirjoita seuraava kirjeeksi niin, että Väinö ja Vilho sanojen sekä 3:n tekijän aseman sijasta käytät 1:stä ja 2:sta tekijää.

Väinö kirjoittaa Vilholle.

Eilen Väinöllä oli suuri ilo. Väinö sai naapurilta kaksi kania. Toinen oli valkoinen ja toinen harmaa. Vilhon pitäisi tulla niitä katsomaan.* Hänellekin varmaan olisi huvia noista sievistä pikku eläimistä. Kun kanit saavat poikasia, niin Vilhokin saa yhden niistä.

93. *Kuka tämä poika on? Kuka tuo on? Tuota miestä en tunne. Siinä se! Se ilo tuli odottamatta.*

Tämä, mon. nämä(t), tuo, mon. nuo(t), se, mon. ne ovat osoittavia asemoja.

Harjoitus. Täydennä seuraavat lauseet.

1. *Tämä* asemolla. En ole vielä kauvan ollut — koulussa. Tulin tänne vasta — päivänä. En ole nähnyt — kirjaa. En ole nähnyt — kirjoja. Äitini tulee kotiin — aikaan. Isäni tulee — aikoihin. — 2. *Tuo* asemolla. Tahtoisin antaa jotakin — kerjäläiselle. Hän meni — kylään. He menivät — kyliin. He kävivät — taloissa. — 3. *Se* asemolla. En tiedä — asiaa. En tiedä mitään — asiasta. En osaa sanoa mitään — asiaan. — asiat ovat minulle tuntemattomat. En tunne — asioita. Kylässä kuulin puhuttavan — asioista.

94. *Kuka puhuu? Kenen kirja tämä on? Mikä mies hän on? Kumpi teistä osasi tänään paremmin läksynsä?*

Kuka? ken? mikä? kumpi? ovat kysyviä asemoja.

Harjoitus. Lue seuraava kappale.

Vanhalla ukolla oli kaksi poikaa. Heidän nimensä olivat Matti ja Mikko. Ukko tahtoi vanhuutensa vuoksi luopua talostansa ja antaa sen toiselle pojistansa. Matti oli pojista vanhempi, mutta Mikkoa isä rakasti enemmän, sillä hän oli siivompi ja tottelevaisempi. Sen vuoksi isä ei antanut taloa kokonaan kummallekaan, vaan jakoi sen kah-tia. Matti tuli isännäksi Mattilaan, Mikko Mikkolaan.

Muodosta nyt tämän mukaan kysymyslauseita, käyttäen viivojen sijasta *kuka, ken, kumpi, mikä* sanoja.

— oli kaksi poikaa? — nimet olivat Matti ja Mikko? — vuoksi ukko tahtoi luopua talostansa? — ukko tahtoi luopua? — pojista oli vanhempi? — isä rakasti enemmän? — isä antoi talonsa, Matille vai Mikolle? — taloon Matti tuli isännäksi? — taloihin Matti ja Mikko tulivat isänniksi?

95. *En tunne tuota miestä, joka seisoo pihalla. En tunne asiata, mistä puhut.*

Joka, mikä ovat takakohtaisia asemoja. Niitä käytetään yhdistetyissä lauseissa aloittamassa sivulausetta, ja ne viittaavat aina (takaisin) johonkin päälauseeseen („hallitsevan lauseen“) sanaan.

Harjoitus. Täydennä seuraavat lauseet *joka (mikä)* sanan muodoilla.

Ei se koira jänistä saa, — väkisin metsään viedään. Se koira älähtää, — kalikka kalahtaa. Siinä leipä syödään, — työ tehdään. Se kissaa kiittää, — ei muuta elävää ole. — saapi vuolemalla, sen syöpi nuolemalla. Niille leipä leivotaan, — toista toivotaan. Ne ovat miehet mielelliset, — katsovat eteensä. Niiden pää on painossa, — on kello kaulassa.

96. *Joka mies sai viisi markkaa. Jokaiselle annettiin markka. Joku ainakin on, johon voin luottaa. Jompikumpi veljistäni tulee mukaani. Anna nyt jokin neuvo. Kukin menköön kotiansa. Asiasta voipi ajatella, miten mikin tahtoo. Te olette kumpikin l. kumpainenkin minulle rakkaat. Ei kukaan tiedä kuolinhetkeään. Älä sano tätä kenellekään. Eipä se mikään kumma ollut. Eräällä miehellä oli kolme poikaa. Talon kaikki, molemmat lapset ovat terveet.*

Joka, jokainen, joku, jompikumpi, jokin, kukin, mikin, kumpikin l. kumpainenkin, kukaan, kenkään, mikään, kumpikaan l. kumpainenkaan, eräs, kaikki, molemmat, moni y. m. ovat epämääräisiä asemoja.

Harjoitus. Täydennä seuraavat lauseet.

Turkuun menee tie — talosta [joka, jokainen]. Isä tahtoi antaa talon — pojistansa [joku, jompikumpi]. Joutilas tekee —: kaitsee kylän kanoja [jokin]. Hän puhui — uudesta onnettomuudesta [jokin]. Isä antoi pojillensa ome-

nan — [kukin, kumpikin, kumpainenkin]. Kulkuri kulkee milloin — [mikin].

Käytä seuraavissa lauseissa eri muotoja sanoista: *kukaan, kenkään, mikään, kumpikaan, kumpainenkaan*.

Etkö osaa sanoa —? Etkö tunne — näistä miehistä? Etkö tunne — näistä kahdesta miehestä? Isällä oli kolme poikaa, mutta hän ei antanut taloansa — heistä. Isällä oli kaksi poikaa, mutta hän ei antanut taloansa — heistä.

Harjoitus. 2. Etsi asemosanat sekä omistusliitteet seuraavista lauseista.

Hevosen varkaus.

Eräältä talonpojalta varastettiin yöllä hänen paras hevosensa. Hän läksi hevosmarkkinoille, joita pidettiin eräässä etäisessä kaupungissa. Siellä hän näki oman hevosensa, jota eräs aivan outo mies tarjosi huokeasta hinnasta. Nopeasti hän tarttui hevosen ohjaksiin kiinni ja huusi: „tämä on minun hevoseni. Se on minulta tällä viikolla varastettu.“ Outo mies sanoi: „te erehdytte, hyvä mies. Tämä hevonen on minun, vaikka se luultavasti on suuresti teidän hevosenne näköinen.“ Silloin talonpoika peitti hevosen molemmat silmät ja sanoi: „jos hevonen on teidän, niin sanokaa, kumpi silmä hevosella on sokea.“ Tämä vastasi nopeasti: „vasen.“ — „Vai niin? Ettepä tietänytkään!“ virkkoi talonpoika. „Ei, ei, minä sanoin epähuomiossa väärin“, vastasi vieras, „oikea silmä sillä on sokea.“ Silloin talonpoika otti peitteen hevosen silmiltä ja sanoi: „nyt sinä olet itse todistanut, että olet varas ja valehtelija. Katsokaa, miehet! Tällä hevosella ei ole kumpikaan silmä sokea.“ Ympärillä seisovat miehet sanoivat: „nyt tuo mies joutui kiinni!“ Varas pantiin kiinni ja sai rangaistuksensa.

Apusanat.

97. *Isää en siellä nähnyt. Nyt on kovin kylmä. Poika luki ahkerasti.*

Apusanoja, jotka ilmaisevat paikan, ajan, tavan tai muun seikan määräyksen, sanotaan **seikkasanoiksi**.

Harjoitus. Etsi seikkasanat seuraavasta.

Pääskysset ja varpunen.

Kaksi pääskystä oli kerran tehnyt pesänsä räystääseen. Kohta he havaitsivat, että varpunen lensi pesään. He koettivat ajaa häntä siitä pois. Mutta varpunenpa ei lähtenytkään pois, vaan puri heitä kovasti, kun yrittivät sisälle. Nytpä tapahtui kummia. Nämä kaksi pääskystä kutsuivat heti ison joukon muita pääskysiä apuunsa. Kaikki pääskysset toivat suussaan olkia ja savea. Näillä he alkoivat tukkia pesän suuta umpeen, niin että varpunen olisi kyllä kuollut sinne nälkään, jollei eräs armelias poika olisi pelastanut häntä sieltä. Pääskysset saivat pesänsä takaisin. Mutta siinä eivät he enää menestyneet, vaan rakensivat pian itselleen toisen pesän.

98. *Musti makasi pöydän alla. Me sousimme rantaa kohti. Jälkeen puolenpäivän harjoitamme käsitöitä. Ukko kulki saunan nojassa. Poika sai muistutuksen laiskuutensa tähden.*

Apusanoja, joita käytetään nimisanan (omannon tai osannon) vieressä osoittamaan, missä suhteessa nimisana on lauseen muihin sanoihin, nimitetään **suhdesanoiksi**. Suhdesanat ilmaisevat yhdessä nimisanan kanssa paikan, ajan, tavan tai muun seikan määräyksen.

Nimisanaa yhdessä suhdesanan kanssa käytetään samassa tarkoituksessa kuin nimisanojen sijoja tai milloin sijat eivät riitä ilmoittamaan sanojen keskinäisiä suhteita (esim. *poika sai muistutuksen laiskuutensa tähden* = *laiskuudestansa*, *rakkaus isänmaata kohtaan* = *isänmaanrakkaus*). Vertaa 23 kplettä.

Harjoitus. Etsi suhdesanat seuraavasta.

Talvella koko maa peittyy lumen alle. Pakkanen rakentaa järven yli vahvan jääsiltansa. Niin kauvan kuin jää on kirkasta, voi luistella jäätä pitkin. Monella paikkakunnalla käy talvitie jäitä myöten. Keväällä kun lumi sulaa, pistää vilukukka päänsä esiin lumen alta. Lähellä rakennusta kasvaa nokkosia, ja aivan pieninä niitä voi käyttää ruokaan. Järvi on jo päässyt irti talvikahleistansa. Järvi on aivan lähellä taloa, se kiertää talon ympäri joka taholta. Ilman vettä ei kesällä olisikaan hauska olla.

Huomaa! *Ketä* varten teet tuota puukuppia? Sitä teen *sinua* varten. — Koira makasi *vieressäni*. Isä kutsui pojat *luoksensa* ja asetti *heidän eteensä* seitsemän sauva.

Suhdesanoja käytetään myös asemosanojen ja omistusliitteiden ohessa.

99. *Isä ja äiti läksivät kaupunkiin. Laiskuri nukkuu sekä kotona että kirkossa. Minä tulen kyllä, mutta veljeni ei tule.*

Minä menen kotiini, kun kesä tulee.

Kertaa 42 ja 45 kple.

Apusanoja, jotka yhdistävät lauseita ja samanlaisia lauseenjäseniä, sanotaan **sidesanoiksi**.

100. *Hei, nyt kelkka luistaa! Voi, kuinka on ikävä! Kah kummaa! Hyi semmoista ilkimystä!*

Apusanoja, jotka ovat tunnetta ilmaisevia huudahduksia, nimitetään **kiihtosanoiksi**.

Harjoitus. Etsi kaikki apusanat seuraavista lauseista.

Mies ja jalopeura.

Mies ja jalopeura kävelivät kerran yhdessä. He tulivat vihdoinkin erään kaupungin portille. Portin yläpuolella oli kuva, jossa näkyi, kuinka mies tappoi jalopeuran. „Kas tuota kuvaa!“ sanoi mies. „Siitä näet, että ihminen on mahtavampi kuin jalopeura. Sinä näet, kuinka ihminen tappaa jalopeuran.“ Jalopeura sanoi: „oi, kiitos suuri huo-

mautuksestasi! Mutta muista kuitenkin yksi asia! Tuon kuvan on ihminen maalannut. Jos me jalopeurat olisimme maalareita, niin me aina maalaisimme tauluja, joissa jalopeurat tappavat ihmisiä.“

Määräyksien eri lajeista.

Täyte. Lisä. Kohde. Seikkamääräys.

101. Ennestään tiedämme, että lauseessa on kaksi pääjäsentä: **alus** ja **maine**, ja että niillä kummallakin erikseen tai yhteisesti saattaa olla **määräyksiä**, ja määräyksillä edelleen vielä määräyksiä. Määräykset saatetaan jaoittaa useampaan eri lajiin.

102. *Poika on iloinen. Iloinen poika laulelee.*
Kirja on pojan. Pojan kirja putosi.

Lauseen alukseen saattaa liittyä määräys teonsanan välityksellä.

Lauseen alukseen tai mihin lauseessa olevaan nimisanaan tahansa saattaa määräys liittyä ilmankin teonsanan välitystä, siis välittömästi.

Määräys, joka teonsanan välityksellä omistetaan alukselle, on **täytemääräys** eli **täyte**.

Välittävä teonsana (enimmiten *olen* sana) on tässä tapauksessa merkitykseltään vaillinainen ja kaipaa jonkinlaista täydennystä eli täytettä. Täyte kuuluu aina läheisesti yhteen maineen kanssa, samalla kuin se määrää alusta, jonka vuoksi täytettä voi katsoa aluksen ja maineen yhteiseksi määräykseksi.

Nimisanan välitöntä määräystä sanotaan **lisämääräykseksi** eli **lisäksi**.

Harjoitus. Keksi lauseita, joissa on täyte tai lisä.

103. *Huone on kylmä. Kirves on tylsä. Omena on makea. Huoneet ovat kylmät. Omenat ovat makeat.*
— Vesi on kylmää. Huoneet ovat kylmiä.

Varpunen on lintu. Susi on peto. Ankerias on kala. — Varpuset ovat lintuja. Sudet ovat petoja.

Hevonen on naapurin. Kirves on isännän.

Etsi edellisestä täytteet. Minkälaisia sanoja ne ovat? Missä sijoissa ne ovat?

Täytteenä käytetään laatu- ja nimisanoja. Ne ovat nimennössä tai osannossa (ilmoittaen, millainen, mikä alus on) taikka omannossa (ilmoittaen, kenen alus on).

Harjoitus. 1. Etsi täytteet seuraavista lauseista.

Suomi on isänmaani. Jos nimitän sitä suomalaisella tai ruotsalaisella nimellä, niin se kuitenkin aina on samaa maa. Kaikki sen pojat ja tyttäret ovat samaa kansaa. He ovat maanmiehiäni. He ovat veljiä ja sisaria. Useissa vieraisissa maissa kansalaiset ovat keskenään eripuraiset. Silloin tulee vieras kansa ja laskee heidät valtansa alle. Jos he olisivat olleet sopuisat, niin he olisivat olleet vapaat ja onnelliset. — Kaikki kansat ovat työntekijöitä ihmissuvun suuressa yhteiskunnassa. Ihmissuku on koivun kaltainen: lehvä olet sinä ja sinun pieni kotisi; oksa on kansasi; runko on ihmiskunta.

Harjoitus. 2. Pane *on* sanan välityksellä sopivia laatusanoja täytteiksi seuraaville nimisanoille: poika, jättiläinen, kerjäläinen, torni, neula, orava, leipä, omena, sokuri, lumi, noki, rauta. Muuta alukset ja täytteet monikollisiksi niissä lauseissa, joissa se on mahdollista.

Harjoitus. 3. Pane *on* sanan välityksellä sopivia nimisanoja täytteiksi seuraaville nimisanoille: kissa, lehmä, perhonen, kotka, hyttynen, pöytä, markka. Muuta nimisanat monikollisiksi.

104. *Ahkerä oppilas tuottaa iloa opettajallensa. Opettaja antoi ahkeralle oppilaalle hyvän kirjan. Hyvät kirjat ovat ihmisen paras seura.*

Nimisanan lisänä on usein laatusana, joka on samassa luvussa ja sijassa kuin sen pääsana.

Harjoitus. 1. Vastaa seuraaviin kysymyksiin täydellisillä lauseilla.

Minkälainen hedelmä on omena? Millainen kuori sillä on? Millainen maku omenalla on? Millaiset omenat ovat epäterveelliset? Minkäväriset ovat kypsymättömät siemenet? Millaisia omenia on hyvä syödä? Minkälaisista omenista sinä pidät?

Harjoitus. 2. Täydennä seuraavat lauseet sopivilla laatusanaisilla lisillä.

Meri on — vesi. Ukoksi sanotaan — miestä. Var-saksi sanotaan — hevosta. Jättiläiseksi sanotaan — ihmistä. Opettaja antoi kirjoja — pojille. Lampaat ovat — eläimiä. Mehiläiset ovat — eläimiä.

Minä en voinut nukkua — paikassa [outo]. Minä en ymmärtänyt noiden — miesten puhetta [vieras]. Tuo tänne vähän — vettä [puhdas]. Paavo pesi kätensä — vedessä [puhdas].

Harjoitus. 3. Etsi laatusanaiset lisät 17:nneen kpleen 2:sesta harjoituksesta.

105. *Sain kirjeen lautamies Häkkiseltä. Tunnetko tuomari Tuomosen?*

Pojan kirja on rikki. Järven laineet loiskivat. Pohjoisosa Suomenmaata on harvaan asuttua. Osa väestä hukui mereen.

Sain kirjeen pitäjän lautamieheltä Häkkiseltä. Oletko käynyt Suomen pääkaupungissa Helsingissä? Oletko käynyt Helsingissä, Suomen pääkaupungissa?

Nimisanan lisänä on usein toinen nimisana.

Toisinaan nimisanainen lisäksi taipuu samassa sijassa kuin sen pääsana; jos se silloin on pääsanansa jäljessä, niin se kirjoituksessa erotetaan pääsanastaan pilkulla.

Harjoitus. 1. Täydennä seuraavat lauseet niin, että kunkin erisnimen eteen panet jonkun arvonimistä: pastori, kirkkoherra, lautamies, suutarimestari, koneenkäyttäjä.

Tämä kirje on menevä Pynniselle. Oletko kuullut Koistisen saarnaa? Tuo talo on Lauri Matikaisen. Rahat lähetin Tuomo Siuralle. Tunnetko Pekka Karhun?

Harjoitus. 2. Täydennä seuraavat lauseet omannossa olevalla nimisanaisella lisällä käyttämällä sulkujen välissä olevia sanoja.

Metsä on — asuntona [petoeläin]. Siellä ovat — — pesät [karhu, susi, kettu]. [Lintu] — pesät ovat puissa. Metsässä asuu vikkela oravakin. [Orava] — ruokana ovat kävyt. [Hevonen] — asuntona on talli. [Lehmä] — majana on navetta. [Lammas] — villasta kudotaan lankaa.

Kertaa omannon päätteet 76 ja 77 kpleesta.

Harjoitus. 3. Etsi nimisanan lisät seuraavista lauseista. Minkälaisia sanoja ne ovat? Missä sijoissa ne ovat? Huomaa pilkut pääsanan ja lisän välillä.

Sinä luet mielelläsi kauniita kirjoja — eikö niin? Mutta tiedätkö, kuka on suomalaisen kirjallisuuden perustaja? Hän ei ollut suurta sukua. Kalastajan poika hän vain oli, kotoisin Suomenlahden rannalta; hänen nimensä oli Mikael. Palavan halunsa vuoksi hän pääsi kouluun, ja kun hän oli ahkera, innokas oppilas, niin hän koulussa hyvin edistyi. Hän aloitti koulunkäyntinsä Viipurissa, mutta sai sitten jatkaa Turussa, Suomen silloisessa pääkaupungissa, ja vihdoin Saksan kaupungissa Wittenbergissä. Jo Wittenbergissä hän alkoi suomeksi kääntää uutta testamenttia. Kun hän palasi kotiin, niin hän kohta tahtoi painattaa suomenkielisen uuden testamentin ja osia vanhastakin testamentista. Se oli suuri ja vaivalloinen työ; jo painattamiseen kuului pitkä aika, kun kirjapainoa ei ollut lähempänä kuin Tukholmassa, Ruotsin pääkaupungissa. Silloin Mikael arveli, että olisi hyvä saada sillä välin pieniä kirjoja valmiiksi. Sentähden hän ensiksi kirjoitti suomalaisen aapiskirjan. Vielä hän toimitti toisen kirjan: laajan suomenkielisen rukouskirjan. Sen jälkeen tuli sitten uusi testamentti, se

kirja, joka on kallein aarre tässä maailmassa, sekä muita pienempiä suomalaisia kirjoja. Uuden testamentin Mikael sai — niin kertoo taru — omin käsin antaa Kustaa Vaasalle, Ruotsin ja Suomen kuninkaalle.

Tahdotko vielä Mikaelista kuulla? Jos niin tahdot, niin tiedä sitten, että hän lopulta tuli piispaksi Turun kaupunkiin. Tiedä myöskin, että jokainen suomalainen häntä muistaa rakkaudella. Jos joku kysyy: „kuka on toimittanut ensimmäisen suomalaisen kirjan?“ — niin pitää jokaisen Suomen pojan ja tytön osata vastata: sen teki piispa Mikael Agricola, köyhän kalastajan poika.

Harjoitus. 4. Jäljennä seuraava niin, että lisien alle vedät viivat sekä lisäät puuttuvat pilkut.

Ruotsin ja Suomen kuningas Kustaa Vaasa pani uskonpuhdistuksen valtakunnassansa toimeen. Pian tuli Jumalan pyhä sana Suomeenkin. Lutheruksen oppilaat sen tänne toivat. Pietari Särkilahti nuori suomalainen maisteri oli käynyt oppia Lutheruksen kaupungissa Wittenbergissä ja alkoi saarnata hänen oppiansa Turussa Suomen silloisessa pääkaupungissa.

Harjoitus. 5. Muuta seuraavat lauseet niin, että panet lisän nimisanan jälkeen. Huomaa pilkut.

Rikas kauppias Pulkkinen matkusti useissa kaupungeissa. Ensinnäkin hän kävi Suomen vilkkaimmassa tehdaskaupungissa Tampereella. Sitten hän matkusti tuohon tunnettuun suomalaiseen koulukaupunkiin Jyväskylään. Jyväskylästä hän matkusti komealla höyrylaivalla Sammolla pieleen nopeasti edistyvään kauppalaan Lahteen. Vielä hän kävi maamme puutavaraliikkeen keskuksessa Kotkassa. Laivalla hän matkusti muistoistaan ja kylpylaitoksestaan ylpeilevään pikkukaupunkiin Savonlinnaan. Snellmanin kaupungin Kuopion kautta hän vihdoin saapui kotiinsa.

106. *Mies tappoi koiran. Renki tekee rekeä. Poika juotti hevosen. Kettu petti karhun. Kissa vei hiiren.*

On useita teonsanoja, joiden ohessa, täydellisen ajatuksen ilmaisemiseksi, on mainittava se esine, jota teonsanan toiminta kohtaa.

Sitä määräystä, joka ilmoittaa esineen, jota tekeminen kohtaa, sanotaan **kohdemääräykseksi** eli **kohteeksi**.

Teonsanoja, joiden määräyksenä kohdetta käytetään, sanotaan kohteellisiksi. Muut ovat kohteettomia.

107. *Poika lauloi laulun.*   *Poika lauloi.*
Mies söi kalan.   *Mies söi.*

Useita teonsanoja voidaan käyttää sekä kohteellisesti että kohteettomasti.

Harjoitus. 1. Etsi kohteet seuraavista lauseista.

Ylvästelyä.

„Tahdotko omenan, täti?“ sanoi Matti tädillensä. „Minä tuon sinulle oikein kauniin ja punaisen omenan.“ Matti otti kopan, juoksi kellariin ja täytti koppansa punaisilla omenilla. Palattuinaan sieltä hän tapasi äitinsä. „Mitä aijot tehdä omenilla?“ kysyi äiti. „Lupasin tädille omenan“, vastasi Matti. „Kenenkä omenat ovat?“ kysyi äiti. Matti ei vastannut mitään. Äiti otti kopan, valitsi kaksi kauniinta omenaa ja antoi Matille toisen ja pikku Maijalle toisen. „Kas tuossa saatte omena-osanne tältä päivältä“, sanoi äiti ja pani kopan kaappiin. „Jos tahdotte, niin saatte antaa ne pois.“ Maija juoksi vierashuoneeseen. „Tahtooko täti omenan?“ huusi hän. „Minä sain sen äidiltä ja hän lupasi, että saisin sen antaa sinulle.“ Täti otti ilolla omenan ja kiitti häntä. Mutta Matti meni lastenkamariin. Siellä hän istui pahoilla mielin ja söi itse omenansa. En luule kuitenkaan, että omena maistui hänestä hyvältä.

Harjoitus. 2. Täydennä seuraavat lauseet edellisen kertomuksen mukaan.

Matti lupasi tädille —. Hän otti — ja meni kellarin. Siellä hän täytti — omenilla. Sieltä tultuaan hän tapasi —. Äiti otti Matilta —. Äiti antoi Matille —. Toisen — äiti antoi Maijalle. Maija antoi — tädille. Matti söi — itse.

Harjoitus. 3. Täydennä seuraavat lauseet käyttämällä kohteena sanaa *pata*.

Äiti pani — tulelle. „Pane — tulelle“, sanoi äiti Liisalle. Kohta — pantiin tulelle. „Mene nyt nostamaan — tulelta“, sanoi taaskin äitini. „Minä en yksin jaksa — nostaa“, sanoi Liisa. Pojat tulivat ja nostivat — yhdessä Liisan kanssa.

Harjoitus. 4. Täydennä seuraavat lauseet sopivilla kohteilla.

Tyttö lakaisee —. Mies kyntää —. Äiti lypsää —. Isä ajaa —. Vanhemmat rakastavat —. Lapset poimivat —. Liisa leipoo —. Matti veistää —. Elli keritsee —. Hevonen vetää —.

Tarkasta työsi ja katso, missä sijoissa kohde on.

Kohteen sijat ovat omanto, nimentö, osanto.

Muistutus. Kohteena olevaa omantoa, joka merkitsee aivan toista kuin omanto muuten, nimitetään myös **kohdanoksi** (vertaa: pani *padan* tulelle — *padan* kylki on musta).

108. *Musti haukkuu pihalla. Äsken vielä se makasi pöydän alla. Silloin ajoi renki pihaan. Musti hyökkäsi kiireesti ovesta ulos ja haukkuu nyt kilvaasti. Vieras mies alkaa lyödä ruoskalla Mustia. Hän tahtoo kurittaa koiraa haukkumisesta. Hän on varmaan hyvin julma mies. Eikö se ole kovin julmasti tehty? Vasta nyt hän herkeää, kun isä kovasti kieltää.*

Mitä sanoja määräävät paksummilla kirjaimilla painetut sanat? Mitä ilmoittavat eri määräykset?

Paitsi kohdetta saattaa teonsanalla olla muunkinlaisia määräyksiä, jotka ilmoittavat eri seikkoja eli

asianhaaroja (esim. paikkaa, aikaa, tapaa, keinoa, syytä). Myös laatu- ja seikkasanoilla saattaa olla tämänsuuntaisia määräyksiä. Yhteisellä nimellä näitä määräyksiä nimitetään **seikkamääräyksiä**.

Seikkamääräys on jokainen teonsanan määräys, joka ei ole kohde, sekä jokainen laatu- tai seikkasanan määräys.

Seikkamääräystä ilmaistaan eri sijamuodoilla tai seikkasanoilla taikka sijamuodolla yhdessä suhdeseosan kanssa.

Harjoitus. 1. Etsi seikkamääräykset seuraavista lauseista.

Hevonen.

Oli kerran eräässä talossa hyvin vanha ja vaivainen hevonen. Varsinkin olivat hevosen hampaat kovin huonot, niin ettei se voinut syödä heiniä eikä kaurajakaan. Sen olisi siis pitänyt olla hyvin laiha ja heikko; mutta laiha se ei ollut. Päinvastoin se oli erittäin hyvässä lihassa ja iloisella mielellä. Isännän mielestä tämä oli perin kummallista. Hän rupesi hevosta tarkastamaan. Ja mitä hän näki! Nuoret hevoset, jotka seisovat hevosen vieressä, pureksivat terävillä, voimakkailla hampaillaan sekä heinät että kaurat hienoiksi ja asettivat ne seimeen vanhuksen eteen.

Harjoitus. 2. Lisää seuraaviin lauseihin joku seikkamääräys.

Ukko kävelee. Poika istui. Pojat luistelevat. Isä tulee. Mikko hakkaa puita. Äiti kutoo kangasta. Hän on armelias. Hän tekee työtä ahkerasti. Sisko oli sairaana. Sisko on terve.

Muistutus. Huomaa sellaiset lauseet kuin: *Sisko on sairaana. Sisko tulee sairaaksi.* Näissä voidaan katsoa *sairana, sairaaksi* teonsanan seikkamääräykseksi (joka ilmoittaa

tilaa). Niitä voi myös katsoa määräyksiksi, jotka teon-
sanon avulla omistetaan alukselle, siis täytteiksi.

Kertausta.

109. Harjoitus. Etsi seuraavasta lisä-, täyte-, kohde-
ja seikkamääräykset. Mainitse, missä muodossa ne kulloin-
kin ovat.

Pikku Ilmari.

Lyhyessä sängyssään istui paitasillaan pieni poika. Hänen silmänsä loisti, suu hymyili, posket hehkuivat. Hän oli niin autuaan näköinen. Kädessä hänellä oli hopeamarkka, ja sitä hän käänteli, katseli. — Se oli ensimmäinen raha, jonka hän omalla työllään oli ansainnut. Ryytimaassa oli rikkaruohoa. Isä oli sanonut: „Ilmari, kitkeppäs tämä kukkaslava hyvin puhtaaksi, niin annan sinulle markan!“ Ja pikku Ilmari oli heti ryhtynyt työhön; koko iltapuolen hän oli lavan vieressä kytkinyt ja rikkaruohoa kitkellyt. Kun hän oli työnsä tehnyt, niin hän oli isältä saanut markan, uuden uutukaisen hopeamarkan. Se kiilteli, kimalteli niin kirkkaasti. Ei hän siitä hennonut luopua vielä silloinkaan, kun maata pani; yhä vielä istui sängyssä ja piti markkaa kädessään. Mitä jos äiti olisi nähnyt, että Ilmari vielä oli valveilla? Uni jo vihdoinkin alkoi painaa silmäluomia, Ilmarin näkö himmeni, pää hiljaa vaipui tynnylle. — Ilmari nukkui. Mutta markastaan hän ei luopunut sittenkään; sitä hän piti, pudisteli sormissaan, ikäänkuin olisi pelännyt, että häneltä hänen aarteensa ryöstettäisiin. — Mitä hän unissa näki? Hän luultavasti ajatteli, mitä hänen piti tehdä mahdolltomalla rikkaudellaan. — Hänen huulensa liikkuvat, hän sanoi: „kas tuossa, Edvard raukka, osta sillä leipää itsellesi!“ Hän ojensi kättänsä; hopeamarkka kilahti sormista lattialle.

Yhdyssanoista.

110. Harjoitus. 1. Kertaa 40 kple. Etsi yhdyssanat seuraavasta (kirjoita ne kaikki perätysten).

Sellaiset kasvit, jotka toisesta kotipaikasta ovat muutetut meidän maahamme, ovat sen johdosta tulleet aremiksi ja tarvitsevat hellempää hoitoa. Ei kukaan hoida koivua, vattupensasta eikä mansikantainta metsässä, ja kuitenkin ne menestyvät; mutta muutappa ne puutarhaasi, niin heti näet, miten huolellisesti niitä pitää istuttaa, etteivät kuolisi. Jos siis omanmaan kasvit muutettaissa vaativat niin suurta hoitoa, kuinka hyvin sitten pitääkään hoitaa ulkomaan kasveja, jotka ovat toisesta ilmanalasta kotoisin! Hedelmäpuut, ryytikasvit, ulkomaankukat ovat meillä siitä joka päiväisenä esimerkkinä.

Harjoitus. 2. Vastaa seuraaviin kysymyksiin yhdysanoilla.

Miksi sanotaan rengasta, joka pidetään korvassa? Mikä on sormus, joka on kullasta? Miksi sanotaan hattua, joka on oljista, huovasta? Mikä on jalka, joka on puusta? Mitkä linnut ovat petoja, mitkä laulavat, uivat? Missä huoneessa opitaan, asutaan, maataan, syödään? Mikä on noja, johon selkää nojataan? Miksi sanotaan lankaa, josta tehdään sukia? Miksi sanotaan väkeä, joka on häissä, markkinoilla?

Esi-isämme muuttivat Suomeen. Laina-ajaksi määrittiin yksi vuosi. Me opimme muoto-oppia.

Helsingin suomalais-ruotsalainen seurakunta on sangen suuri.

Tuvassa-olijat nousivat papin tullessa. Palovakuutus-asiamies tuli taloon.

Ukko on luku- ja kirjoitustaitolnen. Kirjoihin merkittiin pojan syntymäpaikka ja -aika.

Yhdyssanat kirjoitetaan aina yhteen, useimmiten ilman yhdysmerkkiä. Yhdysmerkkiä käytetään selvyuden vuoksi:

1. Kahden samanlaisen ääntiömerkin välissä (*esi-isämme, laina-ajaksi*).

2. Yhdenarvoisten yhdysosien välillä (*suomalais-ruotsalainen, vertaa: muinaisruotsalainen*).

3. Satunnaisissa ja moniosaisissa yhdyssanoissa (*tuvassa-olija, palovakuutus-asiamies, etelä-Suomi*).

4. Kun yhdyssanasta jätetään toistamatta se osa, joka sillä on yhteinen edelläkäyvän tai seuraavan yhdyssanan kanssa (*luku- ja kirjoitustaitoinen, syntymäpaikka ja -aika*).

Harjoitus. 3. Jäljennä seuraavat lauseet pitäen silmällä, että yhdyssanain osat kirjoitetaan yhteen. Käytä yhdysviivaa oikeissa paikoissa.

Suomalaiset esi isämme tulivat tänne Venäjältä monien vuosi satojen kuluessa. Karjalaiset asettuivat itä Suomeen, Hämäläiset maan länsi osiin. Suomen kansan elin tavoista pakana ajalta meillä on sangen vähän tietoja, sillä suomalaiset eivät ole piirtäneet muisto merkkejä vuoriin eivätkä antaneet kirjallisia tietoja itsestään. He näet eivät tunteneet luku eivätkä kirjoitus taitoa. Heidän elämänsä saatamme kuvata seuraavalla tavalla.

Oli kolme veljestä: Kimmo, Kammo ja Kumma. Kimmo asui havu metsässä ja muutti usein koti ja asuin paikkaa. Hänen majanansa oli kota: riuku maja, joka oli tehty asettamalla riukuja toinen toisensa nojalle pystyyn kartion muotoon. Riukujen päälle hän satoi peuran, hirven ja karhun taljoja. Kimmo oli metsä ja kala mies. Hänen nuoret poikansa purjehtivat merillä sota retkillä ja toivat kotiin voitto saaliita. Kammo asui lehti metsän keskellä eikä muutellut majaansa. Hänen tupansa oli pyöreistä hirsistä tehty, siinä oli katto, seinät lattia ja lauta ikkunat. Kammo metsästi ja kalasti niinkuin hänen veljensäkin, mutta hän oli myös maan viljelijä. Hän matkusti joka kesä meren rantaan ja vaihtoi itselleen suoloja saksalaisilta kauppa laivureilta. Maksuksi hän antoi ketun ja majavan nahkoja. Rahaa hänellä

ei ollut, mutta kun saksalaiset tarjosivat lasi helmiä ja mes-sinki solkia hänen tyttärillensä, maksoi Kammo niistä tukuttain nädän ja oravan nahkoja. Kammon vaimolla oli vaski kattila, kultainen ranne rengas, hopea solki ja lisäksi villa hame ja sukat, kun muilla vain oli nahka vaatteet. Kimmo ja Kammo olivat kuninkaina perhe kunnissaan. Eräänä päivänä he tapasivat toisensa elo juhalla pyhässä laaksossa. Kimmo kertoi, että muukalaiset kävivät hirven ajossa hänen metsä maillaan, ja lohen pyynnissä hänen koskissaan. Kimmo ja Kammo menivät kolmannen veljensä Kumman luokse, joka oli mainio seppä, sankari ja noita. Hän takoi miekkoja, keihäitä ja nuolen kärkiä. Sitten veljekset tekivät äkki ylläkön vihollisten kimppuun.

Harjoitus. 4. Kirjoita aine kotiseutuni: ¹⁾ Missä osassa maata? ²⁾ Luonto. ³⁾ Kansa.

Toisen oppijakson toinen vuorokurssi.

Teonsanan taivutus.

Tekijämuodot.

III. Minä saa n kirjan.	Minä lähde n pois.
Sinäkö sen saa t?	Sinä lähde t kotiin.
Lauri saa l. saa pi sen.	Isä lähte e pois.
Me saa mme lupaa.	Me lähde mme kylään.
Te saa tte kirjoja.	Te lähde tte kirkkoon.
He saa vat rahaa.	Pojat lähte vät mäelle.
Kertaa 25 ja 26 kple.	

Tekijämuodot eroavat toisistaan tekijäpäätteiden kautta. Yksikön 1:sen tekijän päätte on *n*, 2:sen *t*, monikon 1:sen *mme*, 2:sen *tte*, 3:nneen *vat*, *vät*. Yksikön 3:s persoona on joko päätteetön (*saa*) tai on sen päätteenä loppuääntiön pidentymä (*lähtee*); toisinaan on päätteenä *pi*.

Harjoitus. Keksi lauseita, joissa käytät eri tekijämuodoissa sanoja: istuu, puree, tulee, tekee, vetää, kaatuu.

Yksinkertaiset aikamuodot.

112. *Poika istuu tuolilla. Äsken poika istui penkillä.*
Huomenna isä lähtee Eilen isä lähti kaupunkiin.
kaupunkiin.

Kertaa 37 kple.

Mitä aikaa ilmoittavat muodot *istuu*, *lähtee*? Mitä aikaa muodot *istui*, *lähti*?

Yksinkertaisia aikamuotoja on suomen kielessä kaksi: *kestämä*, joka ilmoittaa, että jotakin tapahtuu (siis menemätöntä s. o. nyky- tai tulevaa aikaa), sekä *kertoma*, joka ilmoittaa, että jotakin tapahtui (sillä siis kerromme menneen ajan tapauksia).

Harjoitus. Etsi seuraavasta *kestämän* ja *kertoman* muodot.

Kyyhkysen kujerrus.

Kyyhkysellä ja kanalla oli pesänsä kummallakin, mutta kyyhkysellä oli kymmenen munaa, kanalla vain kaksi. Kana alkoi vietellä kyyhkystä tekemään vaihtokauppaa. Tämä suostui tähän, antoi kanalle ne kymmenen munaa pesästänsä ja otti kanan kaksi munaa itsellensä. Kohta havaitsi kyyhkynen kuitenkin, että hän kanan viettelyksestä joutui

vahinkoon, ja alkoi tyhmää kauppaansa katua. Tätä suree ja valittaa hän tänäänkin vielä, sillä niin pian kuin hänen äänensä kuulet, koskee tämä murheellinen valitus sinun korvaasi:

„Kyy, kyy kymmenen muna
minä vaivainen vaihdoin kanan kahteen munaan.“

113. *Minä lue|n. Poika luke|e. Tytöt laula|vat. Koira makaa. Lehmät makaa|vat. Me makaa|mme. Minä huuda|n. Pojat huuta|vat.*

Kestämän muodoissa tekijäpäätteet ovat sanan vartalon jäljessä. Yks. 3:n tekijän päätteenä on loppuääntiön pidentymä, milloin se on mahdollinen.

Harjoitus. 1. Täydennä seuraavat lauseet kestämän muodoilla.

Minä — teitä nöyrimmästi tulemaan meille [pyytää]. Me — veneessä ja — [istuu, onkii]. Te — kalat järvestä [vetää]. Kuka tahtoo tulla? Minä — [tahtoo]. Lapset — kelkkaa perässään [vetää]. Me — puuroa [keittää]. Minä — teille hyvät onget [hankkii]. Siitä minä sinua — [kiittää]. Minä — pallon [viskaa]. Pojat — [viskaa].

Harjoitus. 2. Muuta seuraavat lauseet niin, että yksiköllisen maineen ja aluksen sijasta käytät monikkoa.

Metsämies tulee kotiin. Koira juoksee perässä. Koira hyppii isäntänsä rinnalle. Se rupeaa (rupee) haukkumaan. Se hyppää emäntäänsä vastaan kyökkiin. Lapsi leikkii lattialla. Lapsi tuskin vielä osaa kävellä. Hän lankee, kun yrittää nousta.

Harjoitus. 3. Vastaa teonsanoilla kysymyksiin: Mitä tekee puuseppä, suutari, räätäli, seppä, kyökkipalvelija, muurari, kauppias, ajuri, pappi, lukkari? Muuta vastauslauseiden alukset ja maineet monikollisiksi.

Harjoitus. 4. Etsi lauseita, joissa käytät kestämän eri tekijämuodoissa sanoja: pitää, huutaa, peittää, laittaa,

hakee, onkii, vinkuu, hankkii, lankee, avaa, lepää, makaa, punnitsee.

Vertaa toisiinsa muotoja *huuta|vat*: *huuda|n*. Vartalossa saattaa siis olla joko vahva tai heikko aste. Tämän mukaan sanotaan vartaloa vahvaksi tai heikoksi.

114. *Minä tahdo|n lähteä kylään. Musti tahtoi lähteä mukaan. Äiti antoi minulle kirjan. Mikko otti kirveen seinästä. Sika kaasi l. kaatoi ruoka-astiansa. Jo minä lu|n tämän kirjan. Poika luki ahkerasti. Eilen me uj|imme salmen poikki. Tytöt haravo|vat koko päivän. Koira makasi pöydän alla. Lankesi|tko jäällä?*

Kertoman muodoissa tekijäpäätteet ovat kertoman vartalon jäljessä; yks. 3:nnen tekijän muoto on aina päätteetön. Kertoman vartalo loppuu i:hin, joka on sen merkki eli tunnus.

Tarkasta näyte-esimerkit uudelleen huomaten eroavaisuudet kotimurteesi ja kirjakielen välillä.

Harjoitus. 1. Muuta seuraavat lauseet niin, että kertoman asemesta käytät kestäjän muotoja.

Kesäilta.

Aurinko laski taivaan rannalla. Pilvet ruskottivat. Viileä tuuli puhalteli. Veden pinnalle kohosi sumua. Hyttysset tanssivat ilmassa. Linnut lauloivat lehdossa viimeisiä laulujaan. Mehiläiset palasivat kekoihinsa. Kaukaa kajakelti iltakellon ääni.

Harjoitus. 2. Muuta seuraavat lauseet niin, että kestäjän asemesta käytät kertoman muotoja.

Kettu ja susi.

Susi putoaa hautaan. Vahingoniloisena kettu häntä ivaa, tanssii haudan reunalla ja pilkkaa häntä tuhmaksi

elukaksi, joka antaa ihmisten pettää itseänsä. Mutta kettu, joka iloitsee toisen onnettomuudesta, putoakin vahingossa itse kuoppaan.

Harjoitus. 3. Täydennä seuraavat lauseet sekä kestämillä että kertomilla.

Minä — isältäni vähän rahaa [pyytää]. Isä — minulle kaksi markkaa [antaa]. Minä — kauniisti [kiittää]. Rahalla minä — kirjan [ostaa]. Kirjan sivut — auki paperiveitsellä [leikkaa]. Sitten — kirjani kannesta kanteen [lukee]. Talvella me — mäkeä [laskee]. Me — kelkkaa [vetää]. Pojat — ulkona lumiukon [tekee]. Keväällä ukko — [sulaa]. Kesällä me — kaloja [onkii]. Te — lähteä kotiin [tahtoo]. Mitä sinä kyökissä — [keittää?].

Harjoitus. 4. Keksi lauseita, joissa käytät kertoman eri tekijämuodoissa sanoja: vetää, pitää, ottaa, huutaa, kynää, laittaa, onkii, vinkuu, hankkii, lankee, osaa, makaa, punnitsee.

Tapamuodot.

115. *Kyllä minä sanon. — Ehkäpä isä antanee, jos kauniisti pyydät. — Kyllä sanoisin sinulle sen asian, jos itse sen tietäisin. — Sano se minulle! Sanokaa se meille! Eläköön Suomi!*

Erityisillä muodoilla voidaan esittää tekeminen todellisena, mahdollisena, ehdonalaisena, käskettynä tai toivottuna. Näitä muotoja sanotaan **tapamuodoiksi**.

Tapamuotoja on neljä: **tositapa**, joka esittää tekemisen todellisena (*sanon*), **mahtotapa**, joka esittää tekemisen mahdollisena (*sanonen, antanee*), **ehtotapa**, joka esittää tekemisen ehdonalaisena (*sanoisin*), ja **käsky tapa**, joka esittää tekemisen käskettynä tai toivottuna (*sano, sanokaa, eläköön*).

116. Tarkasta uudelleen 113:nnen ja 114:nnen kapaleen näyte-esimerkit. Mitä tapamuotoja ovat niissä esiintyvät kestävät ja kertomat?

Tositavassa on kaksi yksinkertaista aikamuotoa: kestävä ja kertoma.

117. *Kai tietäne|t tämän asian sanomattakin? Saa-ne|e|kō tuosta talosta yösijaa? Osanne|t|kohan tänään läksysi? Kukahan se karhinne|e tuolla pellolla? Vieläköhän tämän joen vesi nousse|e? Kukahan tuolta tulle|e? Tokko tuo koira purre|e?*

Mahtotavassa on vain yksi yksinkertainen aikamuoto, kestävä, jossa tekijäpäätteet ovat liittyneinä mahtotavan vartaloon; yks. 3:nnen tekijän muodon päätteenä on ääntiön pidentymä. Mahtotavan vartalon loppuna on sen tunnus *ne* (*s:n*, *l:n* ja *r:n* jäljestä *se*, *le*, *re*).

Huomaa: osaan: *osannen*, karhitsen: *karhInnen*.

Huomaa: Missä isä *lienee*?

Harjoitus. 1. Etsi mahtotavan muodot seuraavasta.

„Laulaisinkin, taitaisinkin	Savon suuriksi sanoiksi.“
Hyvän tuttavän keralla.	— „Mitä huolit huntupäistä,
Laulaisin minä kotona,	Pidät piioista lukua?
Mutt' en uskalla kylässä;	Jospa naiset nauranevat,
Kylän naiset nauranevat,	Piiat pilkan pistänevät,
Piiat pilkan pistänevät,	Kyllä kosten naisten naurut
Vienevät Viron vioiksi,	Soppityrskyt tyttärien.“

Harjoitus. 2. Muuta seuraavissa lauseissa vinokirjaimilla merkityt tositavan kestävät mahtotavaksi.

En ensinkään tiedä, kuka tuolla ulkona *laulaa*. Mitä isäsi *tekee*? *Rupeaako* tänään satamaan? Miksihän *olen* tänään niin alakuloisella mielellä? Kuinkahan vanhat vanhempani kotona *jaksavat*? Kuka tuolta *tulee*? En tiedä, kuka hän *on*. *Osaatko* läksysi tänään? Tottahan jotakin

osaan, kun olen ahkerasti lukenut. Kukahan *punnitsee* nämä kalat?

118. *Kyllä sanoisi|n, jos jotakin tietäisi|n. Pekka lukisi mielellään tuota kirjaa. Saisi|mme|ko lupaa? Minä avaisi|n oven, mutta en jaksa. Jos kovemmasti löisi|t, niin kirveesi varsi katkeaisi l. katkeisi.*

Ehtotavan ainoa yksinkertainen aikamuoto on *kestämä*, jossa tekijäpäätteet ovat liittyneinä ehtotavan vartaloon; yks. 3:s tekijä on aina päätteetön. Ehtotavan vartalon tunnuksena on *isi*.

Tarkasta näyte-esimerkit uudelleen huomaten eroavaisuudet kotimurteesi ja kirjakielen välillä.

Harjoitus. 1. Etsi seuraavasta ehtotavan muodot.

Rautatien arvo.

Mitenkä meidän esi-isämme hämmästyisivät, jos he näkisivät pitkän rautatiejunan, kun se täyttä vauhtia kiitäisi tasangolla, hyökkäisi rohkeasti leveimmänkin virran poikki ja tunkeutuisi vahvimpienkin vuorien läpi! Kuinka he ihmettelisivät, jos joku sanoisi, että tuo hirviö, jolla on kaksi kiiluvaa silmää, käy tulen voimalla ja kulkee rautaisin anturin peninkulmamääriä muutamissa minuuteissa, ja ettei se muuta nauti kuin vettä, nielee sitä loppumattomasti ja laskee sen höyrynä jälleen itsestänsä! Ja vielä suuremmaksi heidän ihmetyksensä kasvaisi, jos joku sanoisi, että he tämän hirviön siivillä voisivat tehdä muutamassa tunnissa matkoja, jotka heidän aikansa kestivät viikkoja. He tuskin pitäisivät sitä mahdollisena, että he nyt voisivat vuorokaudessa matkustaa eteläisestä Suomesta Ouluun saakka, johon matkaan heiltä kului viikon päivät.

Harjoitus. 2. Muuta seuraavat lauseet niin, että vino-kirjaimilla painettujen tositavan muotojen sijaan käytät ehtotapaa.

Isä sanoi pojalle: „jos olet siivo, niin saat tulla mu-

kaan kylään.“ Jos aina *käyt* oikeuden polulla, niin Jumala *siunaa* toimesi. Jos *rupeat* oikein ahkeraksi, niin työsi paremmin *edistyy*. Kyllä *herään*, jos minut *herätät*.

119. *Istu tuolille!* *Vedä kovemmin!*
Istukoon Antti, jos tahtoo. *Vetäköön kuka tahansa.*
Istukaamme! *Vetäkäämme nuora poikki!*
Istukaa! *Vetäkää, pojat!*
Istukoot ne, jotka tahtovat. *Vetäkööt vain, jos haluavat.*
Vastatkaa selvästi. *Langetkaamme polvillemme.*

Käskytavassa ovat tunnukset ja tekijäpäätteet sulautuneet toisiinsa, niin ettemme niitä voi helposti eroittaa toisistaan. Yksikön 2:sen tekijän muodostaa teonsanan heikko vartalo (esim. *vedä*). Muissa teki-jöissä on loppuna: yks. 3:nnessa **koon, köön**, mon. 1:ssessä **kaamme, käämme**, 2:ssessa **kaa, kää**, 3:nnessa **koot, kööt**.

Muistutus. Yks. 2:sen tekijän muodon lopussa on loppuhenkilö (ks. 68 kplletta).

Harjoitus. 1. Etsi seuraavasta käskytavan muodot.

Tule Antti, tule Liisa, lähtekäämme ongelle! Lykkää sinä, Antti, vene vesille, ottakaamme ongenvat käsiimme ja astukaamme veneeseen! Souda tuonne niemen nenään, siinä on hyvä kalapaikka. Souda hiljaa, etteivät kalat pelästy. Laske nyt kivi pohjaan ja sido nuoran pää vahvasti tuhtoon kiinni, niin pysymme paikoillamme. Heittäkää onkenne veteen. Varo, Liisa, ettei kala matoa vie. Vedä jo ylös! Anna tänne, niin irroitan kalan. Lähtekäämme jo kotiin. Aurinko jo laskee. Menkää iltasta syömään ja pan-kaa levolle.

Harjoitus. 2. Muuta seuraavat lauseet niin, että käytät niissä käskytapaa. Muista, että lauseen lopussa tämmöisissä tapauksissa usein pisteen asemesta käytetään huuto-merkkiä (kertaa 48 kple).

Sinun pitää antaa kirja minulle. Sinun täytyy lähteä

täältä. Sinun pitää pyytää isältä lupaa. Veljesi voipi tulla mukaan. Meidän tulee jo poistua. Teidän pitää mennä. Teidän tulee osata hyvin läksynne. He saavat tulla mukaan, jos tahtovat. Sinun tulee pitää kiinni, muuten kaa-dumme. Sinun pitää vetää nuorasta. Ellin tulee keittää ruoka valmiiksi, kunnes tulemme. Sinä saat itse sen keittää, sillä minä en osaa. Teidän pitää hangata kattilat kirk-kaiksi.

Harjoitus. 3. Muodosta seuraavasta suoria kertoma-lauseita, joissa käytät käskytapaa.

Opettaja kääkee oppilasta lukemaan, kirjoittamaan, is-tumaan, puhumaan ääneen. Isäntä kääkee renkejään herää-mään, nousemaan vuoteeltaan, menemään talliin, siivoamaan ja ruokkimaan hevoset, valjastamaan ne rekien eteen, tuo-maan metsästä puita, olemaan säännölliset ja kunnolliset. Äiti neuvoq lapsia olemaan siivot ja ahkerat.

Harjoitus. 4. Kertausta. Etsi seuraavasta tapa-, aika-ja tekijämuodot.

Jänis ja koira.

Metsästäjä meni koirinensa metsälle. Matkalla hän puheli koirallensa: „ole nyt tänään oikein nopsa jaloiltasi! Kun jäniksen tavannet, niin sinua oikein syöttelen.“ Kun metsästäjä kaukaa näki jäniksen, niin hän huusi koirallensa: „juokse, riennä, ota kiinni!“ Mutta jänis juoksi kovin no-peasti. Koiran kaikki ponnistukset olivat turhat. Pian koira näki, että hän turhaan juoksisi, vaikka kuinka voimiansa ponnistaisi. Sen vuoksi koira häpeillään palasi isäntänsä luo. Isäntä pilkkasi koiraansa ja sanoi: „hyväpä lienet sinä-kin juoksemaan! Katso, miten pieni jänis on, mutta sinut se jättää juoksussa kauvas jälkeensä.“ „Naurä vain, jos tah-dot, hyvä isäntä“, sanoi koira, „mutta muista samalla, että jänis juoksi henkensä puolesta, minä taas juoksin vain lei-päpalasen tähden.“

Päämuodot.

120. *Kyllä täältä tullaan, kun keritään. Mitä sitten syödään, kun eväs loppuu? Karhu ammuttiin pesänsä.*

Kertaa 32 kple.

Niissä muodoissa, joihin ylempänä olemme tutustuneet, on teon tekijä ollut määrättyinä (*syöttelen, tavannet, juoksisi, juokse j. n. e.*). Mutta on myös semmoisia muotoja, joilla osoitetaan että teon tekijä ei ole määrätty (*tullaan, ammuttiin j. n. e.*).

Suomen kielen teonsanan taivutuksessa on huomattavana kaksi päämuotoa:

tekijällinen päämuoto, jonka ominaisuutena on, että tekijä on määrätty, sekä

tekijätön päämuoto, jolla ilmoitetaan, että tekijä on määräämätön henkilö.

Harjoitus. Etsi tekijällinen ja tekijätön päämuoto seuraavasta.

Karhu-Pekka.

Rovaniemen pitäjässä asui mies nimeltä Karhu-Pekka. Hän oli tappanut kuusikymmentä karhua. Se on maasamme jo suuri kunnia. Karhu-Pekka haki talvella karhun pesän. Siitä ajoivat koirat karhun ulos. Sitten tappaa pyytäjä karhun keihäällä. Sellainen pyytökeino on vaarallinen. Monen pyytäjän on karhu kouristanut kuoliaaksi. Mutta Karhu-Pekka taisi keinonsa. Karhu, joka on kaatunut, lasketaan reelle. Sitten se viedään kotiin kylään. Sielläpä tulee iso ilo. Vietetäänpä karhun peijaisia isoilla pidoilla, joissa lauletaan monta runoa karhun kunniaksi.

121. *Koulussa istutaan. Veneeseen taotaan rengas. Vene sidotaan paaluun kiinni. Missä siellä huudetaan? Mistä pidetään kiinni? Kalat punnitaan puntarilla. Joko siellä maataan? Pyssyt ladataan. Kattilat hangataan kirk-*

kaiksi. Illaksi keitetään puuroa. Käyden kylään päästään, juosten tielle jäädään. Pian saadaan makeita mansikoita. Niityllä haravoidaan heiniä. Uunit tehdään tiilistä. Tänään mennään ja huomenna tullaan. Ruoka purraan hienoksi ja niellään.

Tekijättömän päämuodon tositavan kestävä loppu tavuilla **taan, tään, daan, dään** (n:n, l:n ja r:n jäljellä *naan, nään, laan, lään, raan, rään*).

Sen loppuna on *daan, dään* ainoasti pitkän ääntiön ja kaksoisääntiön jäljessä (*saa: saadaan, jää: jäädään, haravoi: haravoidaan*) sekä muodoissa *tehdään, nähdään*. Huomattakoon edelleen että lopun *taan, tään* edellisessä tavussa aina on kerakkeen heikko aste, milloin astevaihtelu tulee kysymykseen (*takoo: taotaan, sitoo: sidotaan, huudetaan, ladataan, hangataan; huom. makaa: maataan, takaa: taataan, kokoaa l. kokoo: kootaan*).

Harjoitus. 1. Täydennä seuraavat lauseet tekijättömän päämuodon tositavan kestämillä.

Kun talo — [rakentaa], niin ensin — [kaivaa] perustus. Kaivos — [täyttää] kivillä. Perustuksen päälle — [tekee] kivijalka. Hirret — [hakkaa] tammi- ja helmikuulla. Sitten ne — [vetää] rakennuspaikalle. Hirret — [nostaa] seinälle ja — [veistää]. Kun seinät ovat valmiit, — [asettaa] katonkannattimet paikoilleen. Sitten — [naulaa] päreet kiinni. Ikkunat ja ovet — [panee] paikoilleen, väliakatot — [tekee], uunit — [muuraa] ja lattialankut — [lyö] kiinni. Ikkunat ja ovet — [maalaa]. Sitten — [saa] muuttaa tupaan asumaan.

Harjoitus. 2. Esitä ensin suullisesti ja sitten kirjallisesti aine: *tou v on teko*. Suunnitelma: ¹⁾ Pellon muokkaus (raivaaminen, ojitus, kyntäminen, karhitseminen). ²⁾ Kylväminen. ³⁾ Kasvaminen. Ihminen työn tekee, Jumala kasvun antaa.

122. *Koulussa istuttiin kolme tuntia. Rannalla huu-*

dettiin. Pyssyt ladattiin. Pata pestiin. Eilen saatiin lupaa ja menttiin luistelemaan.

Tekijättömän päämuodon tositavan kertoman loppuna on **ttiin, tiin**.

Harjoitus. Kerro mitä kaikkia töitä tehtiin, kun talo rakennettiin (muuta 121:nnen kpleen 1:sessä harjoituksessa kestävät kertomiksi).

123. *Mitähän nyt kotona sanottaneen? Mistä pidettäneen kiinni? Saataneenko huomenna lupaa? En tiedä, minne miestä vietäneen.*

Mitä sitten sanottaisiin? Kyllä mentäisiin, jos saataisiin lupa.

Sanottakoon mitä tahansa! Pidettäköön vain kovasti kiinni, muuten käy pahasti! Vietäköön sairas vain ajoissa lääkärin luo!

Tekijättömän päämuodon muiden tapojen kestämissä on loppuna:

mahtotavassa: **ttaneen, ttäneen, taneen, täneen;**

ehtotavassa: **ttaisiin, ttäisiin, taisiin, täisiin;**

käskytavassa: **ttakoon, ttäköön, takoon, täköön.**

Vertaa kirjakielen ehtotavan muotoja oman kotimurteesi muotoihin.

Muistutus. Tekijättömässä päämuodossa on yksi ainoa tekijäpääte: ääntiön pidentymä ja **n**: *saada|an, saati|in*. Kun tämä pääte eroitetaan, jäävät jäljelle tekijättömän päämuodon eri aika- ja tapamuotojen vartalot, joilla yleensä on samat tunnukset kuin tekijällisessä päämuodossa: tositavan kestämissä ei mitään, kertomassa *i*, mahtotavassa *ne*, ehtotavassa *isi* ja käskytavassa *ko, kö*. Nämät tunnukset ovat liittyneinä tekijättömän päämuodon vartaloon, jonka tunnuksena enimmäkseen on *tta, ttä* tai *ta, tä* (esim. *sano|tta|ko|on, men|tä|isi|in*).

Harjoitus. 1. Muuta seuraavissa lauseissa (vinokirjaimilla merkitty) tekijättömän päämuodon tositapa mahtotavaksi.

En ensinkään tiedä, mitä tuolla *tehdään*. Kenties siellä *rakennetaan* taloa. Milloin se *saadaan* valmiiksi? Miksihän tänään *olla*an niin surullisella mielellä? Jokohan talossa *maataan*? Mihin aikaan *nousta*an ylös? Mitähän *syödään*, kun eväs loppuu? Mitenkä sitten suu *pannaan*? Mitä nyt *ruvetaan* tekemään? Missä täällä *ongitaan*?

Harjoitus. 2. Muuta seuraavissa lauseissa (vinokirjaimilla merkitty) tekijättömän päämuodon tositapa ehdotavaksi.

Mitähän *syödään*, jos eväs loppuu? Kun tämä työ *saadaan* valmiiksi, niin mitä sitten *tehdään*? Täällä *tarvitaan* lisää ruokaa. Kyllä monessa paikassa *purra*an pettuleipää, jos kato vuosi tulee. Minne täällä *sidota*an hevoset? Missä täällä *ongitaan*? Jos niin *menetellään*, niin kyllä *saadaan* kuulla kovia moitteita. Miten täältä *päästään* pakoon? Kyllä *tulla*an, jos *keritään*. Jos *mennään*, niin kyllä sieltä meille hyvä kyyti *annetaan*. Joko *lähdetään*?

Harjoitus. 3. Muuta seuraavissa lauseissa (vinokirjaimilla merkitty) tekijättömän päämuodon tositapa käskytavaksi.

Kun lakkaa satamasta, niin *mennään* huviretkelle. Vene *työnnetään* vesille ja *soudetaan* paaluun. Sitten *nousta*an rantaan, *tehdään* tuli ja *keitetään* kahvia. Ajoissa sitten *lähdetään* kotiin päin, ennenkuin ilta joutuu. Kotiin tultua *pannaan* kaikessa rauhassa maata.

Harjoitus. 4. Kertausta. Etsi seuraavasta eri aika- ja päämuodot.

Hölmöläisten rakennustyö.

Hölmöläiset rakensivat itselleen tuvan ja tekivät tämän työnsä niin perinpohjaisesti, että unohtivat tehdä ikkunoita seinään. Kun tupa saatiin valmiiksi, niin he huomasivat, että se oli joksikin pimeä, ja he miettivät kauvan, kuinka saisivat sinne päivänvaloa. Viimein he keksivät hyvän keinon. He ehdoittivat, että hankittaisiin säkki ja

siinä kannettaisiin valo sisään. Niin tehtiinkin. He pingottivat säkin auringonpaisteeseen, sitoivat suun tarkasti kiinni ja kantoivat sen tupaan. Täällä avattiin säkki, mutta kaikkien ihmeeksi tupa jäi yhtä pimeäksi kuin ennenkin. Kun tämä odottamaton erehdys huolestutti heitä, niin tuli Matti ja sai kuulla heidän huolensa. „Noh“, sanoi Matti, „annettakoonpa minulle sata markkaa, niin kyllä minä valosta huolen pidän.“ Hölmöläiset ihastuivat, kun he niin huokealla hinnalla saivat valoa, ja antoivat kohta puheenalaisen hinnan. Sitten hakkasi Matti reijän seinään, ja katso, kohta tuli auringonvalo tupaan! Hölmöläiset ihastuivat niin tästä keksinnöstä, että päättivät hakata pois koko seinän tuvasta. Valoa saatiin kylläksi, mutta samassa rysähti koko tupa hajalle.

Yhdistetyistä lauseista.

124. *Hevonen juoksee, ja matka kuluu. Jo on ilta, mutta isää ei vielä kuulu. Ihminen päättää, Jumala säätää. Kello on kymmenen; kyllä on jo aika panna levolle. Laita lapsi kylään: mene itse perässä!*

Yhdistetyssä lauseessa, jonka eri lauseet ovat päälauseita, yhdistetään eri lauseet toisiinsa n. s. rinnastavilla sidesanoilla, tai lauseet seuraavat toisiaan ilman sidesanaa.

Kirjoituksessa erotetaan eri rinnastetut lauseet toisistaan useimmiten pilkulla, toisinaan puolipisteellä tai kaksoispisteellä.

Kertaa 42 ja 51 kple.

Harjoitus. 1. Etsi lauseita yhdistävät sidesanat seuraavista lauseista.

Talvi.

Talvella luonto lepää, ja maa kokoo uusia voimia tulevan kevään varalle. Lehtipuut ovat paljaat, mutta kuu-

silla, männyillä ja katajilla on vihreä vaippansa. Laululinnut eivät talvella voi löytää ravintoa; sentähden ne muuttavat pois. Ihmisten on tehtävä työtä lampun valossa, sillä päivät ovat lyhyet. Harvoin sataa, mutta sitä enemmän lunta tuiskuttaa. Välistä yht'aikaa sekä tuulee että on kova pakkanen. Ihmiset voivat suojella itseään kylmältä, mutta useat eläimet saavat kovaa kokea. Varpuset eivät löydä ravintoa ulkoa; siksi ne tulevat ihmisasuntojen läheisyyteen. Talvi tuottaa vaikeuksia köyhille ja sairaille, mutta onpa sillä ilonsakin. Talvi ei ole ainoastaan vaivojen ja vastusten aika, vaan se tuo mukanaan monta huviakin. Luistelijat liitävät jäällä, ja pojat laskevat mäkeä sekä laittavat lumiukkoja. Kylmä punaa heidän poskensa, eivätkä he tahdo malttaa tulla sisälle. — Talvi-iltoina tytöt kehräävät tuvassa sekä laulelevat iloisia lauluja. Miehet joko tekevät astioita tai valmistavat rekiä tai korjaavat rikkuneita kapineita. Tänä vuodenaikana on lisäksi suloinen joulujuhla; lapsilla on siis talvella montakin ilon syytä.

Rinnastavia sidesanoja ovat: *ja, sekä, sekä . . . että, -kä; tai (tahi, taikka), joko . . . tai; mutta, vaan; sentähden, siksi, siis; sillä, näet, nimittäin.*

Harjoitus. 2. Yhdistä seuraavista lauseista aina kaksi lausetta yhdeksi. (Kertaa 55 ja 49 kple.)

1. Ahven kudun aloittaa. Ahven kudun lopettaa.
2. Alku työn kaunistaa. Lopussa kiitos seisoo. 3. Anna kättä köyhän miehen. Köyhällä on lämmin koura. 4. Kaikki karhun tuntevat. Karhu ei ketään tunne. 5. Raha mielen muuttaa. Halu älyn pettää. 6. Vireällä on viisi osaa. Laiskalla on yksi, sekin on paha. 7. Vaivaisen hevosen varsa on kaikkien ajeltavana. Onnettoman eukon lapsi on kaikkien saneltavana. 8. Milloin laiska työn tekee? Kesällä ei kerkiä, talvella ei tarkene. 9. Kamala on kirnua nuolla. Ei mahdu pää, ei ulotu kieli. 10. Kaksi tapaa on sairaalla. Joko hän kuoli, taikka hän kostui.

Harjoitus. 3. Yhdistä seuraavista lauseista kaksi yhdeksi käyttämällä rinnastavia sidesanoja.

1. Aurinko laski. Pimeys peitti kylän vaippaansa.
 2. Emäntä hoiti lehmiänsä. Isäntä antoi hevosille heiniä.
 3. Tulet sammutettiin. Kaikki panivat maata. 4. Äiti yksin jäi valvomaan. Nuorin lapsi oli kipeä. 5. Sairas lapsi nukahti pian. Hän ei enää vaikeroinut. 6. Äiti ei kuitenkaan uskaltanut nukkua. Hän valvoi yhä edelleen.
 7. Häntäkin alkoi väsyttää. Hän ponnisteli kovasti unta vastaan. 8. Kaikki oli hiljaista. Yht'äkkiä alkoivat kirkonkellot soida. 9. Taivas näytti aivan punaiselta. Huone muuttui kerrassaan valoisaksi. 10. Äiti katsoi ikkunasta. Hän näki naapuritalon täydessä tulessa.

Harjoitus. 4. Yhdistä seuraavista lauseista aina kolme tai useampia yhdeksi lauseeksi. (Kertaa 46 kple.)

1. Äiti herätti heti talon väen. Hän puki lapset. Hän otti sairaan pienokaisen syliinsä. Hän vei lapsen turva-
 paikkaan. 2. Isä puki päällensä. Hän otti kirveen seinästä. Hän syöksyi ulos. 3. Kujat olivat täynnä ihmisiä. Ruiskuja kuljetettiin palopaikalle. Vettä tuotiin suurissa tynnyreissä. 4. Liekit loimusivat korkealle. Ne sytyttivät ulkohuonerivin. Ne uhkasivat jo naapuritaloa. 5. Karja ajettiin pois tallista. Naapuritalosta korjattiin kaikki irtain tavara. Ruiskut pantiin käymään. 6. Vihdoin liekit laimenivat. Tulen voima masentui. Naapuritalot pelastuivat. 7. Ihmishenkiä ei hukkunut. Karjakin pelastettiin. Talon onnettomat asukkaat menettivät kaiken muun omaisuutensa.

Harjoitus. 5. Pane seuraavassa paikoilleen puuttuvat välimerkit yhdistetyn lauseen eri osien väliin (pilkut, puolipisteet, kaksoispisteet). Huomaa myös erittäin, milloin sidesanojen edellä on pilkkua käytettävä, milloin ei. (Kertaa 44 kple).

Rajuilma.

Oli noin kello neljän aika iltapuolella. Ilma oli sangen raskas puutarhan puiden takaa kohosi paksuja pilviä

ne olivat rajuilman ennustajia. Pilvet nousivat yhä korkeammalle ja pian oli taivas ihan pimeä. Myrskytuuli nousi puhaltamaan se humautti läpi puutarhan ja kiersi pihalla talon edustalla lehtiä ja hiekkaa ilmaan. Ikkunat sälisivät ja katolla tuuliyiiri vinkui. Vihdoin tuuli asettui mutta samassa kuului kaukaa ukkosen jyrynä. Mustat pilvet peittivät pian koko taivaan. Ravakka sade valui virtanaan maahan ukkonen jyrähteli kovemmin kuin ennen häikäisevät salamet välkähtelivät ilmojen halki. Yhtäkkiä kirkas leimaus valaisi huoneen ja kova jyräys kuului kohta sen jälkeen huone tuntui aivan kerrassaan rysähtävän kokoon. Isä sanoi „nyt salama iski alas“. Ukkonen oli iskenyt eräseen puutarhamme puuhun se oli sen halkaissut ylhäältä alas asti. Mutta tämän perästä ukonilma asettui. Jyrinä kuului yhä hiljemmin sade oli muuttunut vain hienoksi vihmaksi aurinko alkoi jälleen ystävällisesti hymyillä taivaalla näkyi komea kaari ja koko luonto loisti ilonloisteessa ja hengitti uutta elämää.

125. *Sepä on kummaa, että olet syyttä vihainen. Muistin yhtäkkiä, että minulla oli asiaakin. Poika juoksi niin, että hengästyti. Äiti laulaa, että l. jotta lapsi nukkuisi. Koska asia on sillä tavoin, niin autan mielelläni. Minä menen kotiani, kun kesä tulee. Jos tulisit meille, olisin hyvin iloinen. Vaikka ihminen on syntinen, niin Jumala on kuitenkin hänelle armollinen. Sinä olet vanhempi kuin minä (olen).*

Koska sivulause aina määrää päälausetta (tai toista sivulausetta), niin sen sanotaan olevan päälauseen („hallitsevan lauseen“) alle alistettuna.

Kirjoituksessa alistetut lauseet eroitetaan hallitsevista lauseistaan pilkulla (ei milloinkaan puolipisteellä tai kaksoispisteellä).

Sidesanoja, jotka aloittavat sivulauseita, sanotaan

alistaviksi sidesanoiksi. Alistavia sidesanoja ovat: *että, jotta, koska, kun, jos, vaikka, kuin.*

Harjoitus. 1. Etsi alistavalla sidesanalla alkavat sivulauseet seuraavasta.

Muuttolinnut lähtevät syksyllä pois, koska ne eivät täältä saa elatustansa. Ennenkuin ne lähtevät, kokoontuvat ne suuriin parviin. Kun lähdön aika vihdoin on tullut, niin ne alkavat matkansa sopivalla tuulella. Niiden täytyy lentää monta päivää, ennenkuin ennättävät uuteen kotiinsa. Ne lentävät yli metsien ja merien sekä saapuvat kaikki Afrikkaan, jos matkalla ei mikään onnettomuus kohtaa. Kaikista muuttolinnuista saapuu pääskynen ensimmäiseksi perille, koska se lentää nopeimmin. Kun se lentää merten poikki, niin se toisinaan istahtaa laivojen mastoihin levähtämään.

Kun pääskysset lentävät korkealla, niin sanotaan, että tulee kaunis sää; kun ne lentävät matalalla, niin ennustetaan, että tulee säde. Syy tähän on se, että pääskysset lentelevät hyttysten ja muiden hyönteisten perässä. Nämä taas lentelevät korkealla, kun taivas on kirkas, mutta pysyvät lähempänä maata, kun ilma on raskas.

Harjoitus. 2. Yhdistä seuraavassa aina kaksi lausetta alistavilla sidesanoilla.

1. Lämpimän huoneen ovi avataan. Kylmä ilma virtaa sisään ja lämmin ulos. 2. Palava kynttilä pannaan kynnykselle. Kynttilän liekki kääntyy huoneeseen päin. 3. Kynttilä kohotetaan. Liekki tulee rauhallisemmaksi ja pysyy suorassa. 4. Kynttilä kohotetaan oviaukon yliosaa. Ilmanveto kääntää liekin ulospäin.

Harjoitus. 3. Yhdistä seuraavassa aina kaksi lausetta yhteen käyttämällä jommankumman lauseen alussa alistavia sidesanoja.

Ruhtinas ja leipurivaimo.

1. Eräs ruhtinas oli kerran kävelyllä. Yht'äkkiä alkoi kovasti sataa [kun]. 2. Ruhtinas huomasi erään leipoma-

tuvan. Hän meni siihen sisälle [kun]. 3. Leipurivaimo käski ruhtinaan mennä pois. Hän ei tuntenut ruhtinasta [koska]. 4. Ulkona satoi rajusti. Eukko tahtoi kuitenkin lähettää ruhtinaan ulos sateeseen [vaikka]. 5. Eukko huusi ja ärjyi. Ruhtinas ei kuitenkaan suuttunut [vaikka]. 6. Ruhtinas vain nauroi hänen kiivauttansa. Vaimo viskasi kupillisen vettä hänen niskaansa [kun]. 7. Eukon kanssa ei käynyt leikkiä laskeminen. Sen ruhtinas näki [että]. 8. Ruhtinas palasi kiireesti linnaansa ja muutti vaatteensa. Hän oli aivan läpimärkä [koska]. 9. Päivälliseksi eukolle lähetettiin ruokia ruhtinaan kyökistä. Ruhtinas piti siitä huolen [että]. 10. Yksinkertaisesti puettu mies oli ollut ruhtinas. Sen sai eukko tietää ruhtinaan palvelijalta [että]. 11. Palvelija meni. Eukko juoksi heti perässä linnaan [kun]. 12. Eukko tuli linnaan. Hän pyysi päästä ruhtinaan puheille [kun]. 13. Eukon täytyi kertoa koko tapaus hovin kuullen. Se oli eukon ainoa rangaistus [että]. 14. Välistä eukko kertomuksestaan jotakin unohti. Silloin ruhtinas häntä aina muistutti [jos].

Harjoitus. 4. Pane välimerkit paikoilleen seuraavassa.

Kiittämättömästä ihmisestä usein sanotaan että hän on kiittämätön käki. Käki ei nimittäin itse tee pesää vaan munii muiden lintujen pesiin. Lintu ei tiedä että se ei ole hänen oma munansa ja hautoo sitäkin yhdessä omiensa kanssa. Vaikka suuri käenpoika pian työntää muut poikaset ulos niin kasvatusvanhemmat pitävät siitä mitä hellintä huolta. Mutta niin pian kuin käenpoika tulee suureksi niin se lentää pois eikä huoli enää elatusvanhemmistaan.

Harjoitus. 5. Näyte-esimerkkejä. Kalliot ja puut loistavat auringonpaisteessa kuin kultaloisteessa. Minusta tuntuu, kuin kaikki olisi lumottua. (Huom. Pilkkua käytetään *kuin* sanan edellä, kun se aloittaa täydellisen sivulauseen).

Varusta pilkuilla seuraavat lauseet.

Aamu hämärsi kun minä heräsin. Sumut katosivat

kuin haamut kukon kolmatta kertaa laulaessa. Taivas oli niin kirkas kuin se harvoin on meidän seudullamme. Iloitsin suuresti kun minulle matkallani aurinko ystävällisesti taivaalla hymyili. Minun silmissäni loistivat yhtä kirkkaat vesihelmet kuin laakson kukilla ja lehvillä. Oli jo päivällisaika kun saavuin vuoren juurelle. Vakaina ja juhlallisina minua katselivat kalliot ja paadet; ne loistivat päivänpaisteessa kuin kultaloisteessa. Kivien päällä muodosti sammal aivan kuin samettipatjoja. Vuoren huipulla päin näin vielä useampia kivilohkareita kuin vuoren juurella. Minusta tuntui kuin ne olisivat palloja joita noidat heittelevät kun ne pimeänä yönä tänne kokoontuvat.

Huomaa *kun* ja *kuin* sanojen käytäntö (edellistä käytetään ajasta ja syystä puhuen, jälkimäistä vertauksissa).

124. *Tiedätkö, missä Paavo on? En tiedä, minne hän pistäytyi. Ei ole varma, tuleeko hän. Hyvin epävarmaa on, tokko hän ensinkään tulee.*

Kertaa 53 kple.

Sivulauseet saattavat olla myös epäsuoria kysymyslauseita.

Harjoitus. 1. Etsi seuraavasta suorat ja epäsuorat kysymyslauseet.

Joki ja lähde.

Joki ja lähde väittelivät kerran keskenänsä, kumpi heistä oli etevämpi. „Kuinka kehtaat rinnalleni pyrkiä?“ ärjäisi joki. „Etkö huomaa, kuinka paljon olen sinua etevämpi? Katso, miten minä kuljen ihanien kukkanurmien halki! Huomaa, kuinka komeita kaupunkeja kohoaa rannoillani! Oletko nähnyt, miten suuret kauppa- ja matkustajalaivat kulkevat minua pitkin? Tiedätkö, että minä pidän merenkin voimassa? Ilman minua meri varmaan pian kuivuisi. Kaikki minua katselevat ja ylistävät. Sinua sitä

vastoin ei kukaan näe, tuskin edes tiedetään, missä sinä olet. Kukapa osaisikaan sinua etsiä, kun sinä asut maan alla piilossa?”

Tästä moitteesta lähde kävi niin hämilleen, ettei tiennyt, minne menisi. Se vetäytyi kokonaan maan alle eikä enää silmiänsä näyttänyt. Mutta tiedätkö, mikä oli seurauksena? Koska joki sai alkunsa lähteen silmästä, niin se pian kokonaan kuivui. Liian myöhään joki huomasi, miten tuhmasti hän oli menetellyt, kun oli lähdettä suotta soimannut.

Harjoitus. 2. Etsi seuraavista lauseista epäsuorat kysymyslauseet ja tee ne suoriksi. Huomaa kysymysmerkki.

En tiedä, minne vieraat matkustavat. Mene kysymään, paljonko kello on. Vieras kysyi minulta, oliko minun nimeni Jussi. Sano minulle, onko täältä pitkä matka kirkolle. En tiedä ensinkään, kuinka pitkä matka täältä on kirkolle.

Harjoitus. 3. Muodosta seuraavat suorat kysymyslauseet epäsuoriksi (esim.: En tiedä, minne menisin. Minä kysyn sinulta, mikä on nimesi).

Minne menisin? Mikä on nimesi? Missä on äitisi? Miten voisin oppia hyvin kirjoittamaan? Millainen ilma tänään on? Kuinka monta veljeä ja sisarta sinulla on? Elävätkö vanhempasi? Lähtee isäsi huomenna kaupunkiin? Lainaatko minulle kirjasi?

Harjoitus. 4. Varusta seuraavat lauseet pilkuilla sekä pane pisteen sijaan kysymysmerkit oikeille paikoille.

Missä isä on. Ei kukaan tiedä minne isä on mennyt. Eikö Anttikaan tiedä missä isä on. Poika ei ensinkään tiennyt kumpi tie oli oikea. Tiedätkö missä täällä kirkkoherra asuu. Kun pääset kotiin niin mitä aijot ruveta tekemään. Sano minulle kuinka vanha olet. Voiko kukaan minulle neuvoa missä kestikievari on. En tiedä lähdenkö vielä huomenna.

127. *Tuon pojan, joka tuolta tulee, tunnen varsin hyvin. Minä aijon samaan paikkaan, jonne l. minne muutkin menevät. Jos puhut siitä asiasta, josta jo eilen mainitsit, niin suostun mielelläni tuumaasi.*

Sivulause saattaa alkaa asemolla tai apusanalla, joka viittaa johonkin päälauseen tai toisen saman lausejakson sivulauseeseen („hallitsevan lauseen“) sanaan. Tämöisiä sivulauseita sanotaan **takakohtaisiksi lauseiksi**.

Harjoitus. 1. Etsi takakohtaiset lauseet seuraavasta.

Luonto.

Ihminen, joka avoimin silmin katselee luontoa, ja niitä ihmeitä, jotka siinä tapahtuvat, rikastuttaa siten sielunsa, joka helposti vastaanottaa kaikkea kaunista. Ei yksin myrsky, joka puut repii juurineen maasta, vaan hiljainen huminakin, joka puiden latvoissa käypi, puhuu meille Jumalan voimasta. Ja samaa kaikkivallan voimaa meille ilmaisevat yhtä hyvin vuoret, joiden kukkulat pilviä tavoittelevat, kuin hiekkajyvänen, jota metsäpuron kepeä laine huuhtelee. Katso varpusta, joka talvipakkasessakin löytää ravintonsa tieltä, mehiläistä, joka kukankuvusta imee mehua, niin sinun luottamuksesi hyvään Luojaan, joka kaikista pitää isällistä huolta, on ihmeellisesti vahvistuva. Luonto se on kuin suuri kirja, joka tarjoo joka ainoalta lehdeltään sielullesi ravintoa.

Huomaa! Asemo tai apusana, joka aloittaa takakohtaisen lauseen, seuraa yleensä heti sen sanan jäljessä, johon asemo tai apusana viittaa. Tämöistä asemoa tai apusanaa ei saa asettaa viittaamaan johonkin edellisen lausejakson sanaan.

Harjoitus. 2. Muodosta seuraavissa lauseissa päälauseista takakohtaisia lauseita, missä se käypi laatuun.

Hunnit.

Alun kansainvaellukseen teki eräs paimentolaiskansa — se kulki Aasiasta Eurooppaan. Ne olivat hunneja — heillä oli mustat, pörröiset hiukset, likaisen keltainen kasvojen väri, vinot silmät, he olivat leveähartiaisia, pieniä kasvultansa ja rumia ulkomuodoltansa. He elivät kasvien juurista ja lihasta — sitä he eivät keittäneet, vaan panivat sen ikäänkuin satulaksi hevosen selkään ja ratsastivat sen mureaksi. Taistelu — sinne heidän likaiset vaimonsa ja lapsensa seurasivat heitä kärryissä — oli heidän suurin huvinsa. Kuin salama he iskivät vihollisten kimppuun — heittivät lämsät heidän kaulaansa ja veivät heidät mukansa pois. Vaarallisimmaksi heidän valtansa kohosi kuningas Attilan aikana — hän oli suuri sotaurho ja nimitti itseään Jumalan vitsaksi.

Nimi- ja laatutavat.

128. *Minä tahdon sanoa jotakin. Minä kävin uimassa. Aika kului laulaessa. Laulava lintu istui puun oksalla.*

Paitsi niitä tapamuotoja, jotka tähän asti tunemme, on teonsanoilla myös nimi- ja laatusanan tapaisia muotoja: **nimi- ja laatutapoja**. Näiden tapojen taivutusmuodot ovat sijoja (niinkuin nimi- ja laatusanojen, eivätkä tekijämuotoja).

Nimitapoja on neljä, laatutapoja kaksi.

Nimi- ja laatutavat eivät kelpaa lauseen maineeksi (vertaa 31 kplettä). Ne ovat kaikessa muussa nimi- ja laatusanojen kaltaisia paitsi siinä, että ne voivat saada samanlaisia määräyksiä kuin teosanat. Esim. Minä tahdon syödä leipää. Ahkerasti lukemalla oppii.

129. *Ukko tahtoi puhua. Tällä ei saa laulaa. Lapsi alkoi itkeä. Osaatko uida? Minä tahtoisin syödä. Mikko ei jaksa haravoida. Hän osaa tehdä monenlaisia kapi-*

neita. Saanko mennä? Kevät alkaa tulla. Ei saa surra. Päivä alkaa aleta. Lattia pitäisi pestä. Kattilat pitää hangata kirkkaiksi. Metsästäjä alkoi ladata pyssyänsä. Petturi aikoi punnita väärällä puntarilla.

Poika kävi joella uidaksensa. Emme elä syödäksemme, vaan syömme elääksemme.

Ensimmäistä nimitapaa on kaksi muotoa: lyhyempi ja pidempi. Lyhyemmän muodon loppuna on **a, ä, da, dä** (*n.n, l.n, r.n* jäljestä *na, nä, la, lä, ra, rä*), **ta, tä**. Pidemmässä muodossa on tämän jäljessä vielä **kse** ja omistusliite.

Muistutus. Lyhyemmän muodon lopussa on viimeisen ääntiön jäljessä vielä loppuhenkonen (ks. 68 kplettä). — Pidemmän muodon **kse** on tulennon pääte. Katso kpleita 73 ja 92.

Huomaa! *da, dä* on ainoastaan pitkän ääntiön ja kaksoisääntiön jäljessä sekä sanoissa *tehdä* ja *nähdä*. (Vertaa 121 kplettä.) Huomaa! *ta, tä* on aina heikon asteen jäljessä (*lataan: ladata, hankaan: hangata, makaan: maata, takaan: taata, kokoon l. kokoon: koota*).

Vertaa kotimurteesi muotoja kirjakielen muotoihin.

Harjoitus. 1. Täydennä seuraavat lauseet.

Minä aijon — asiasta isälle [kertoo]. Ala —! [astuu.] Minä alan — [soutaa]. Parempi — [katsoo] kuin — [kattuu]. Lupa on leikkiä — [puhuu], vaan ei pakko — [viisastelee]. Tähän vuodenaikaan ei liha voi — suolatta [säilyy]. Voinko — puhua kanssasi? [saa.] Ukko alkoi — tavaroitaan pois [vie]. Minä en voi — mitään tullessani [tuo]. Tuo mies ei osaa — kirvesvartta [tekee]. Täältä ei voi mitään — [näkee]. Osaatko — tuon lukon? [avaa.] En voi sitä — [takaa]. Minä panen — [makaa]. Poika alkoi — kukkia [kokoo]. Kynttilälajalat pitää — kirkkaiksi [hankaa]. Ei saa vain — [lankeaa]. Ei saa — [putoaa]. Poika alkoi — peltoa [karhitsee]. Liha on alkanut — [mätänee].

Harjoitus. 2. Muuta seuraavat lauseet niin, että 1:sen nimitavan pidemmän muodon sijasta käytät sivulausetta.

Tämän hän teki vain minua kiusataksensa. Poika lukee oppiaksensa. Me menimme rantaan uidaksemme. Opetuslapset menivät kaikkeen maailmaan saarnataksensa evankeliumia.

Harjoitus. 3. Muuta seuraavissa lauseissa sivulauseet 1:seksi nimitavaksi.

Poika lukee sitä varten, että oppisi. Meidän tulee olla ahkerat, jotta saisimme työmme valmiiksi. Hämähäkki kutoo verkkoja, jotta niillä pyytäisi karpäsiä. Jänis juoksee nopeasti, että pelastaisi henkensä. Mies läksi kaupunkiin siinä tarkoituksessa, että möisi hevosensa.

130. *Aika kului laulaessa (laulaissa) ja leikkiessä. Tätä kirjaa lukiessani l. lukeissani olen monesti itkenyt. — Hiki laiskan syödessänsä, vilu työtä tehdessänsä. Mikä on haravoidessani? Aijon poiketa teillä mennessä ja tullessa. Poika näytti iloiselta voileipää purrestaan. Aurin-gon aletessa saavuimme kotiin. Mikä oli vastatessani, kun tiesin asian?*

Kuuset paukkuen palavat, hullut kulkevat kehuen. Mies vastasi sanoen (sanoin) tärkeät syynsä. Lapsi tuli itkien (itkein) kotiin. Ei maaten markat juokse, istuen isot hyvyudet. Sen hän teki kaikkien nähden. — Sen hän teki minun nähteni.

Toisen nimitavan vartalon loppuna on e (ääntiön jäljessä usein i), de, te.

Huomaa! *kulkea*: *kulkiessa, kulkien*, l. *kulkeissa, kulkein*; *itkeä*: *itkiessä, itkien*, l. *itkeissä, itkein*.

Huomaa! *de* esiintyy, milloin 1:ssessä nimitavassa on *da, dü* (*saadessa, nähdessä, tehdessä*). Liiteasemon edellä: *nähteni, nähtemme j. n. e.*

Toisesta nimitavasta on kaksi muotoa käytännössä,

joista toisella on pääte *ssa*, *ssä* (sisäolento), toisella *n* (keinonto).

131. *Toukoja tehtäessä 1. tehtäissä oli suuria sateita. Tästä setelistä maksaa Suomen pankki vaadittaissa viisi markkaa.*

Toisen nimitavan *ssa*, *ssä* päätteinen muoto (sisäolento) on tavattavana tekijättömässäkin päämuodossa.

Harjoitus. 1. Täydennä seuraavat lauseet 2:sen nimitavan muodoilla.

Poikkesin teille ohitse — [kulkee]. Aika kului — [lukee]. Sade tuli meidän pellolla — [haravoi]. Poika lauloi — [karhitsee]. Päivän — mekin nousimme [nousee]. Ei lopu uni — [makaa], eikä työ — [tekee]. Kova on surma silmin — [näkee], kuolema käsin — [pitelee]. Kerro asia kaikkien — [kuulee].

Harjoitus. 2. Muuta seuraavat lauseet niin, että 2:sen nimitavan asemesta käytät sivulausetta.

Kevään tullessa muuttolinnut palaavat Suomeen. Sairaana ollessaan pikku Pekan täytyi maata vuoteessa. Auringon laskiessa ilma alkoi käydä viileäksi. Poika kaatui kotiin juostessansa. Käy meillä palatessasi! Minulla oli paha mieli saadessani tiedon naapurin onnettomuudesta. Jussi esitti asiansa kaikkien kuullen. Kirkkoa rakennettaissa putosi eräs työmies telineiltä.

Harjoitus. 3. Muuta seuraavat lauseet niin, että sivulauseen maineen asemesta käytät 2:sen nimitavan muotoja.

Kun syksy tulee, niin muuttolinnut lähtevät pois. Kalle oli kovin iloinen, kun sai isältä markan. Ei silloin saa tulla vilu, kun työtä tekee. Kun tuomarit hallitsivat Israelissa, oli maassa kallis aika. Kun hätä on suurinna, on apu lähinnä. Äiti luki rukouksen, kun lapset menivät maata. Tulvan peittämät pellot tulevat taas näkyviin, kun vesi vähenee. Laiska-Matti nukkui kirkossa, sill'aikaa kun pappi saarnasi. Jos miehet makaavat, niin ei laiho Suo-

messa kasva. Hän teki työnsä niin, että kaikki sen näkivät. Hän ei tahtonut kirjoittaa kirjettänsä, kun minä sen näin. Kun heinää tehtiin, niin olivat säät kovin sateiset. Kun mentiin, niin viivytettiin viikko, kun palattiin, niin kaksi.

132. *Poika oli uimassa, tuli uimasta, meni uimaan. Lukemalla oppii. Itkemällä ei pitkälle pääse. Lukematta ei opi. Sinun pitää tuleman mukaan.*

Kolmannen nimitavan tunnus on *ma, mä*. Sitä käytetään useissa sijoissa.

Muistutus. Kolmatta nimitapaa käytetään sisäolennossa, sisäeronnossa, sisätulennossa, ulko-olennossa, vajannossa ja keinonnossa.

Harjoitus. Täydennä seuraavat lauseet 3:n nimitavan muodoilla.

Ukko istuu — [syö]. Poika meni — hevosta [hakee]. Poika palasi hevosta — [tuo]. Ihminen ansaitsee leipänsä työtä — [tekee]. Ihminen ei elä työtä — [tekee].

Harjoitus. 2. Muodosta seuraavat lauseet niin, että yhdistetyn lauseen toisen päälauseen tai sivulauseen asemesta käytät 3:n nimitavan muotoja.

Lapset ovat metsässä ja poimivat marjoja. Miehet istuvat pöydässä ja syövät. Lapset menivät joelle; he aikovat näet uida. Pojat ovat ulkona ja hiihtävät. Ukko elättää perheensä siten, että kalastaa. Jollei lue, niin ei opi läksyjänsä. Poika meni kouluun niin, ettei osannut luetta-
viansa.

133. *Juuri olin putoamallani l. putoamaisillani, kun apua tuli.*

Kolmannen nimitavan omistusliitteisen ulko-olennon asemesta käytetään tavallisemmin toista vähän pidempää muotoa.

Sinun pitää lukeman. — Kirja pitää luettaman.

Kolmannen nimitavan keinontoa (*n*-päätteistä)

käytetään *pitää* teonsanan ohella sekä tekijällisessä että tekijättömässä päämuodossa.

Harjoitus. Muuta seuraavat lauseet niin, että 1:sen nimitavan muotojen asemesta käytät 3:tta nimitapaa.

Kotiin tullessaan ukko oli vähällä pudota kaivoon. Minä olin ihan pakahtua harmista. Meidän pitää pelätä ja rakastaa Jumalaa. Sinun pitää se tehdä. Nyt pitää lähteä. Työ pitää tehdä.

134. *Meidän kaikkien on tekeminen työtä. Ei ole sinne menemistä. Poika lukee lukemistaan.*

Neljannen nimitavan tunnus on **minen (mis)**; siitä käytetään teonsanan merkityksessä kahta sijaa: nimen-töä ja osantoa (pääte *ta, tä*).

Harjoitus. 1. Muodosta seuraavat lauseet niin, että niissä vinokirjaimilla merkittyjen sanojen sijaan käytät 4:ttä nimitapaa (*on lähteminen, ei ole katsomista, käy käymistään*).

Nyt minun *täytyy lähteä* kotiin. Sitä kuusta *tulee kuulla*, jonka juuressa on asunto. Hänen *täytyi* ahkerasti *työskennellä* aamusta iltaan. *Voiko* niin sanoa? Ei *pidä* koiraa karvoihin *katsoa*. Ei *kannata* liian aikaisin *kehua*. Mikä se on, joka *käy yhä edelleen*, *lyö yhä edelleen*, mutta ei milloinkaan ovensuuhun *pääse*?

Harjoitus. 3. **Kertausta.** Etsi kaikki nimitavan muodot seuraavista lauseista. (Vedä viiva löytämiesi nimitavan muotojen alle.)

Uteliias Kalle.

Pikku Kalle tahtoi tietää kaikki asiat, ei tiedonhalusta, vaan uteliaisuudesta. Välistä hän seisoi oven takana korvat hörössä kuunnellen, mitä puhuttiin. Mutta ei siinä kyllin; koettaessaan saada tyydyttää uteliaisuutensa hän monesti teki suuria vahingoita. Hän rikkoi keran isoisänsä kellon saadaksensa tietää, mikä kellon sisässä

nakutti. Samoin hän toisen kerran leikkasi veitsellä reijän isoisänsä pyhäsaappaiden pohjaan tullaksensa tietämään, mikä se siellä sisällä narisi isoisän kävellessä.

Kallelta oli isä kuollut jo Kallen ollessa viidennellä vuodella. Siksi hän asui äitinsä kanssa vanhan isoisänsä luona. Isoisän oli oleminen hyvin säästäväinen voidaksensa elättää vanhaa vaimoansa ja poika vainajansa perhettä; hänen oli huolellisesti pitäminen silmällä, että kaikki elantotarpeet tulivat niin huokeiksi kuin suinkin. Eräästä huutokaupasta isoisä kerran osti koko joukon polttopuita hyvin halvalla, puut kun olivat niin märkiä, että ne vain suurella vaivalla saatiin palamaan. Sen vuoksi hän osti pienen lietsimen eli palkeen, jolla ei tarvinnut kauvan lietsoa, ennenkuin puut jo ottivat palaaksensa. Kallea lietsin suuresti ihmetytti. Mikähän se tuolla lietsimen sisällä niin voimakkaasti puhalsi? Hän ei malttanut kysyä asiata isoisältään. Hän tahtoi omin silmin nähdä puhaltajan, ja siitä syystä hän kerran, kun isoisä oli työssä, äiti torilla ja isoäiti vaatteita pesemässä, leikkasi lietsimen toisen kyljen auki. Kalle pilasi suotta lietsimen, sillä kai ymmärrätte, että puhaltaja häneltä jäi näkemättä.

135. *Tässä saat kelpo sepän takoman kirveen. Lämmin on paita liinainenkin oman äidin ompelema, vilu on vaate villainenkin vaimon vierahan tekemä. Hänen kutomansa kangas on kaunista. Kyllä tahdon lopettaa aloittamani työn.*

Muodostusta, jolla on tunnuksena *ma, mä*, käytetään myös laatusanan tapaan ilmoittamaan päättynyttä tekemistä. Tekemisen toimittaja ilmoitetaan nimisanalla, asemolla tai omistusliitteellä.

Harjoitus. Muodosta seuraavat esimerkit niin, että niissä käytät *ma-, mä-*muodostusta.

Tämän pöydän on puuseppä tehnyt. Pöydät, jotka

hän on tehnyt, ovat hyvin tehtyjä. Kansantaru kertoo, että jättiläiset ovat rakentaneet meidän pitäjän kirkon. Kuka on kirjoittanut tämän kirjeen? Sen olen minä kirjoittanut. Emäntä pukeutui vaatteisiin, jotka hän itse oli kutonut ja ommellut. Onko halla tuhonnut laihon, jonka olet kylvännyt? Oletteko itse muokanneet nämä pellot?

136. *Kuolema on maallisen elämän loppuna. Syöminen oli sairaalle aivan mahdotonta.*

Teonsanoista muodostuneita sanoja, joilla on päätteenä *ma*, *mä* tai *minen*, käytetään myös varsinaisina nimisanoina.

137. *Hän on Jumalata pelkäävä mies. Nuo laulavat lapset ovat sisaruksia. Kylmä vesi on virkistävää.*

1:sen laatutavan tunnus on *va*, *vä*.

Muistutus. *Kyllä lyöpä aseeseen löytää. Paljonko olet vielä saapa?* Joskus 1:sen laatutavan tunnus on *pa*, *pä*.

Harjoitus. 1. Muodosta seuraavat lauseet niin, että 1:sen laatutavan asemesta käytät sivulausetta tai jotakin muuta lausetapaa.

Etäältä näkyi palava talo. Kuihtuvat kukat, putoavat lehdet muistuttavat syksyn tuloa. Tähdet ovat loistavia kappaleita avaruudessa. Sairas sai haavoihinsa parantavaa voidetta. Nuo pihalla leikkivät lapset ovat koululapsia. Maata viljelevä väestö on täällä verraten varakasta. Sade oli virvoittava. Tämä ukko on kaupunkiin menevä.

Harjoitus. 2. Muodosta seuraavat lauseet niin, että niissä käytät 1:stä laatutapaa.

Auringonsäteet polttavat. Helle tukahduttaa. Katukivet miltei hehkuvat. Kunpa tulisi edes tuulenhenkäys, joka virvoittaisi! Viileä ilta vasta virkistää. Tuolla tytöllä on silmät, jotka säkenöivät. Miehellä oli omatunto, joka nukkui. Poika vei rahaa soittoniekalle, joka kierteli talosta taloon.

138. *Onko hän luotettava mies? Isä osti opetettavan hevosen. Vieläkö sinulla on mitään saatavaa? Työ on tehtävä kunnolleen.*

1:stä laatutapaa käytetään myös tekijättömässä päämuodossa, jossa sen tunnus samoin on *va*, *vä* ja muodon loppuna siis: *ttava*, *ttävä*, *tava*, *tävä*.

Harjoitus. 1. Muodosta seuraavat lauseet niin, että tekijättömän 1:sen laatutavan asemesta käytät sivulausetta tai jotakin muuta lausetapaa.

Tarvittava rahamäärä saatiin lainaksi. Naisilla oli paljon kaulassa kannettavia koristuksia. Puuro oli niin pahanmakuista, ettei se ollut suuhun pantavaa. Lapset toivat kotiin syötäviä sienä. Aina syötävä kuluupi, pidettävä pehmiääpi.

Harjoitus. 2. Muodosta seuraavat lauseet niin, että niissä käytät tekijättömän päämuodon 1:stä laatutapaa.

Tämä on ilmiö, jota luonnossa usein tavataan. Minun mieleni on kuin hevosen, joka myödyän. Ukolla ei ole mitään, mitä sopisi panna piippuun. Meillä ei ole mitään, jota tarvitsisi salata. Tämä on työ, joka pitäisi pian tehdä valmiiksi. Me ihailimme hänen taitoansa, jota todella tulee ihmetellä. Kolme oli vaaraa, jotka piti voittaa. Tuo tuntuu semmoiselta, jota voi uskoa. Nämä sienet kelpaavat kyllä syödä. Tuo lehmä aijottiin teurastaa.

139. *Tohtori on oppinut mies. Suomeen muuttaneet ruotsalaiset asuvat meren rantamilla ja saarilla. Pekka sai maahan pudonneen omenan. Paraimmin juossut hevonen sai palkinnon. Tullut posti annetaan tästä luukusta. Tämä on kaikki tuosta hiekkavuoresta vierryttä maata.*

Toisen laatutavan tunnus on **nut**, **nyt** (useimmissa sijamuodoissa **nee**; *s:n*, *l:n*, *r:n* jäljestä on *n:n* sijalla *s*, *l*, *r*).

Vertaa mahtotavan muodostusta, ks. 117 kplettä. Miten *oppinut*, *pudonnut*, *juossut* kuuluvat kotimurteessasi?

140. *Puhuttu puhe on kuin ammuttu nuoli. Nämä*

sadut ovat kirjoista opittuja. Menetetty onni ei takaisin palaa. Kaikki ovat kutsutut, mutta harvat valitut. Laddattu pyssy laukesi. Tehty työ on parempi kuin tekemätön. Työt ovat tehdyt.

Toista laatutapaa käytetään tekijättömässäkin päämuodossa. Sen loppuna on ttu, tty, tu, ty.

141. Tunnetko tuon tietä astu- Hän on paljon kokenut
van ukon? mies.

Tämä kirje on menevä Hän on mennyt mies.
Helsinkiin.

Tämä kirja olisi teidänkin Kyllä ne kirjat jo ovat
luettava. luetut.

1:nen laatutapa osoittaa päättymätöntä (kestävää, ajottua) tekemistä, 2:nen laatutapa päättynyttä.

Harjoitus. Kertausta. Etsi kaikki laatutavat seuraavista lauseista. Mainitse, millaista tekemistä ne ilmoittavat.

Lähimäisen-rakkautta.

Eräs matkustava käsityöläis-poika kulki talvella maantietä pitkin. Pureva tuuli puhalteli, ja häikäisevä lumi peitti teitä ja maita. Kulunut takki ja rikki menneet saappaat antoivat hänelle huonon suojan yhä kiihtyvää pakkasta vastaan. Jäykistyvissä jäsenissä ei enää ollut tarmoa eteenpäin kulkemiseen. Hän koetti virkistää loppuvia voimiansa ja asettui istumaan lumeen. Pian uupunut nuorukainen vaipui uneen. Eräs sivuitse kulkeva työmies näki nukkuneen nuorukaisen. Mitä oli nyt tehtävä? Poika oli raskeanlainen kannettavaksi ja mies työstä väsynyt. Siitä huolimatta mies otti pojan syliinsä ja vei hänet lähellä olevaan kylään. Siellä hierottiin hänen jäykistyneitä jäseniänsä lumella. — Käytetty keino auttoikin. Kadonnut taajunta palasi jälleen. Pojalle annettiin lämmitettyä maitoa juotavaksi. Sitten hän peitettiin valmistettuun vuoteeseen.

Pojan henki saatiin pelastetuksi. Pelastunut poika kiitti pelastajaansa liikutetuin mielin.

Muodosta lauseita muuttaen laatutavan muodot 3:nnen tekijän muodoiksi (esim. Käsityöläispoika matkustaa. Takki on, oli kulunut j. n. e). Huomaa erittäin ne yhdistetyt aikamuodot jotka vastaavat 2:sen laatutavan muotoja.

Yhdistetyt teonsanan muodot.

Päättymä ja entispäättymä.

142. *Takki on kulunut pahasti. Poika on uupunut matkalla. — Sen olen luvannut ja sanassani olen pysynyt. Sen me olemme luvanneet. — Kuka lienee päässyt pitäjän lukkariksi? — Kyllä Pekka olisi päässyt, jos olisi tahtonut. Pojat olisivat hukkuneet, jos olisivat menneet jälle.*

Maitoa on lämmitetty. Talo on myöty, ja rahat on syöty. — Mitä lienee tuolle lukolle tehty, kun se ei aukenne? — Jospa olisi saatu reki ennen iltaa valmiiksi! — Olkoon se nyt sanottu viimeisen kerran!

Aikamuotoa, joka ilmoittaa, että jotakin on tapahtunut (päättynyttä tekemistä), nimitetään **päättymäksi**. Se on yhdistetty *olen (lienen)* teonsanan kesämästä ja 2:sesta laatutavasta, ja sitä käytetään kaikissa tapamuodoissa.

Tarkasta näyte-esimerkit uudelleen verraten oman kotimurteesi päättymän muotoja kirjakielen muotoihin. Huomaa erittäin: osaan: olen *osannut*, lupaan: olen *luvannut*, karhittsen: olen *karhinnut*, alenen: olen *alennut*; vertaa: sanon: olen *sanonut*, annan: olen *antanut*.

Harjoitus. 1. Muodosta seuraava kappale niin, että esität teot jo tapahtuneiksi.

Illalla.

Aurinko laskee. Iltakello soipi. Maanmies palaa pelolta. Lehmät tulevat tarhaan. Lintujen laulu vaikenee.

Ruoholle laskeutuu kaste. Kukat sulkevat kupunsa. Pelto ja metsä käypi hiljaiseksi. Eläimet menevät levolle. Ihmiset syövät iltaista, rukoilevat ja panevat maata.

Harjoitus. 2. Muuta seuraavissa lauseissa niinikään mahto- ja ehtotavan kestävät samojen tapojen päättymiksi.

En tiedä, minne isä mennee. Joko hän tulee kotiin? En tiedä, mitä sanonen. Emme tiedä, milloin naapuri palanee kaupungista. Kuka tehnee tämän työn valmiiksi? Kuka se maanee tuolla ojassa? — Kyllä sen tekisin, jos suinkin joutaisin. Jos sanoisit minulle huolesi, niin koettaisin sinua lohduttaa. Kyllä saisit työsi tehdyksi, jos olisit ahkerampi. Jospa saisin työni valmiiksi ennen veljeni tuloa! Mitäpä minä osaisin vastata! Jos voisin, niin vaikeaisin. Hän puhuu, ikäänkuin olisi suurikin herra. Minä pyytäisin teitä tulemaan päivällisille.

Harjoitus. 3. Muuta seuraavissa lauseissa kestävät päättymiksi.

Kaivoa kaivetaan. Siihen pannaan kivistä seinämuuri. Saataneenko siihen vettä? Kyllä vettä löydettäisiin, jos syvemmälle kaivettaisiin.

143. *Juuri olin ehtinyt kotiin, kun vieras tuli.*

Rahat oli jo kulutettu loppuun, kun kesä tuli.

Aikamuotoa, joka ilmoittaa että jotakin oli tapahtunut, ennenkuin jotakin muuta tapahtui, nimitetään **entispäättymäksi**. Se on yhdistetty *olen* sanan kertomasta (*olin* j. n. e.) ja 2:sesta laatutavasta, ja sitä käytetään ainoasti tositavassa.

Harjoitus. 1. Muuta seuraavat lauseet niin, että kerrot, mitä oli tapahtunut, ennenkuin voitiin uuteen taloon muuttaa.

Rakennusmestari määräsi rakennuspaikan. Perustus kaivettiin. Kiviä vedettiin. Miehet toivat hevosilla hirsiiä. Rakennusmiehet veistivät hirret. He rakensivat katon. Puu-

sepät tekivät ikkunat ja ovet. Rakennusmiehet panivat ne paikoilleen. He naulasivat paikoilleen myös välikaton ja lattian. Muurarit tekivät uunit. Maalari maalasi ovet ja ikkunat.

Harjoitus. 2. Muodosta seuraavat lauseet niin, että sivulauseen ja sen päättymän tai entispäättymän sijasta käytät 2:sta laatutapaa.

Talonpoika otti rekeensä kerjäläispojan, joka oli matkasta kovin uupunut. Lehtiä, jotka olivat puista pudonneet, oli kaikkialla pitkin teitä. Kivet, jotka on ruudilla särjetty, kuljetetaan rakennuspaikalle. Hirsiä, jotka talvella oli kaadettu, ajettiin myös sinne.

144. Kertausta.

Harjoitus. Etsi seuraavasta kaikki yksinkertaiset ja yhdistetyt aikamuodot.

Kanarialintu.

Liisalla oli pieni kanarialintu. Se lauloi kaiken päivää. Se näytti erinomaisen kauniilta. Liisa antoi sille siemeniä ja ruohoja syötäväksi. Mutta eräänä päivänä se makasi kuolleena häkissään. Silloin tyttönen itki kovasti. Hän itki yhä edelleen, vaikka äiti jo oli ostanut hänelle uuden linnun. Silloin sanoi hänelle äiti: „miksi itket? Siinähan sinulla on toinen lintu. Tämä laulaa yhtä hyvin kuin entinenkin.“ Liisa sanoi: „minä olen ollut lintua kohtaan kiittämätön. Minä olen toisinaan syönyt itse sokuripalan, jonka sinä olit antanut lintua varten.“

Suomessa on siis kaikkiansa neljä aikamuotoa, joilla ilmaistaan tekemisen aika (menemätön tai mennyt) ja tekemisen laatu (päättymätön tai päättynyt), tai ainakin jompikumpi. Nämä aikamuodot ovat: **kestämä, kertoma, päättymä ja entispäättymä** (kertaa kpleet 112, 142, 143).

Kielteiset muodot.

145. Tekijällinen päämuoto.

Tositavan kestävä

kertoma

*Minä en huuda.**Minä en huutanut.**Etkö sinä osaa tietä?**Sinä et osannut.**Isä ei siitä pidä.**Hän ei pitänyt siitä.**Me emme kaadu.**Me emme kaatuneet.**Te ette siis anna meille mitään. Te ette antaneet meille mitään.**Pojat eivät tuolla ongi, vaan He eivät onkineet. leikkivät.*

Huomaa! Kielteisessä tositavan kestävässä on teonsanan vartalo heikko; teonsanan muodon lopussa on loppuhenkonen (*en huuda* j. n. e., vrt. 68 kplettä).

Harjoitus. 1. Muuta seuraavassa myönteiset muodot kielteisiksi.

Paavo vetää kelkkaa. Kaataako vara veneen? Nyt sataa ulkona. Paavo osaa läksynsä. Minäkin osaan läksyni. Sinä kirjoitat ahkerasti. Me hankimme teille uudet sukset. Te olette surullisen näköiset. Tytöt hankaavat kattiloita. Porsaat vinkuvat. Porsaat vinkuivat. Vinkuuko se koira, jota luulla lyödään? Jäätyykö kuohuva koski, sammaloituuko liikkuva kivi? Sinä annoit minulle anteeksi. Sinä osasit tänään läksysi. Mikko kaatoi kuormansa. Me hakasimme puita. Te lämmititte tuvan. Pojat pääsivät leikkimään.

Mahtotavan kestävä. *Eikö kukaan antane meille ruokaa? Ettekö lähtene tekin mukaan?*

Ehtotavan kestävä. *Me emme ainakaan lähtisi, jollei olisi pakko.*

Käskytavan kestävä. *Älä (elä) huuda! Älköön (elköön) kukaan lähtekö synnyinmaastaan! Älkäämme lähtekö! Älkää huutako! Älkööt ihmiset onnen päivinä ylvästelkö, sillä murheen päivät tulevat.*

Harjoitus. 2. Muuta seuraavassa myönteiset muodot kielteisiksi.

Ehkä isä sen tietänee. Lieneekö kukaan kotona? Minä sanoisin sen, jos sen tietäisin. Me tulimme mukaan, jos saisinme vanhemmiltamme luvan. Tule tänne! Ongi! Vedä lujasti! Mikko menkoon mukaan! Onkikaa! Alkakaa vetää! Soutakoot pojat lähemmäksi!

146. Tekijätön päämuoto.

Tositavan kestävä. *Ei lahjahevosen hammasta katsota. Ei kalaa saada jalan kastamatta. Ei karhua vitsalla lyödä. Ei juosten matkaa tehdä.*

Muistutus. Tekijättömän päämuodon tositavan kielteisessä kestävässä on loppuna *da, dä*, milloin myönteisessä on *daan, dään* (*saadaan: ei saada, tehdään: ei tehdä*). Muodon lopussa on loppuhenkilö.

Tositavan kertoma. *Ei annettu mitään. Ei saatu mennä.*

Mahtotavan kestävä. *Eikö annettane mitään?*

Ehtotavan kestävä. *Täältä ei ainakaan lähdetäisi, jollei pakkoa pantaisi.*

Käskytavan kestävä. *Älköön huolitako koko asiasta!*

Harjoitus. Muuta seuraavissa lauseissa myönteiset muodot kielteisiksi.

Poika viedään kouluun. Tähän kysymykseen voidaan helposti vastata. Nyt luetaan tätä kirjaa. Liha paistetaan. Kalat punnitaan. Täällä jo maataan. — Poika vietiin kouluun. Kalat punnittiin. Läksyt osattiin. Tänään maattiin myöhään. — Poika pantaneen ehkä kouluun. — Kyllä täältä mentäisiin pitoihin, jos kutsuttaisiin. Jos pyydetttäisiin, niin lupa saataisiin. — Lähdetäköön jo liikkeelle!

147. Kielteinen päättymä ja entispäättymä.

Tekijällinen päämuoto. Tositavan päättymä. *Minä en ole sanonut sitä. Me emme ole sanoneet sitä.* — Entis-

päättymä. *En ollut vielä kirjoittanut, kun sinä tulit.* — Mahtotavan päättymä. *Ei kukaan liene vielä kuullut uusinta uutista?* — Ehtotavan päättymä. *Emme olisi menneet, jollet sinä olisi tullut mukaan.*

Tekijätön päämuoto. Tositavan päättymä. *Täältä ei ole annettu mitään.* — Entispäättymä. *Vielä ei ollut l. oltu tehty mitään, kun minä tulin.* — Mahtotavan kestävä. *Ei liene tehty mitään asian hyväksi.* — Ehtotavan kestävä. *Ei olisi lähdetty, jollei olisi pakoitettu.*

Harjoitus. 1. Muodosta seuraavassa myönteiset päätymän ja entispäättymän muodot kielteisiksi.

Te olette sen tietäneet. Sinä olet sen tehnyt. Rakennusmiehet olivat saaneet talon vesikattoon ennen talven tuloa. Naapuri lienee eilen matkustanut kaupunkiin. Pojat olisivat lähteneet huviretkelle, jos isä olisi antanut siihen luvan. Työ on saatu valmiiksi. Läksyt oli jo kuulusteltu, kun minä tulin. Talossa lienee jo pellot kynnetty. Ojat olisi jo kaivettu, jos olisi terveinä oltu.

Harjoitus. 2. Kertausta. Etsi seuraavasta kaikki teon-sanat muodot, jotka tunnet.

Ote kansakoulutytön kirjeestä eräälle kansakoulun ystävälle.

Me iloitsimme sydämestämme, kun saimme Teiltä kirjeen, ja erittäinkin siitä, että saamme lukea Teidät ystäväksemme, joka meitä ajattelee ja meidän eteemme työtä tekee. Jumalalle kiitos olkoon siitä, että hän on antanut köyhälle Suomellemme oppineita miehiä, jotka rakastavat pienimpiäkin kansan lapsista.

Paljon hyvyttä olemme saaneet osaksemme. Meillä on koti, jossa saamme hoitoa ja rakkautta. Meillä on koulu, jossa meitä opetetaan tuntemaan yhteistä suurta kotiamme, rakasta isänmaatamme, ja parempaa kotiamme, taivasta, johonka pääsemistä kaikki työmme tarkoittaa. Me

näemme usein, kuinka paljon vanhemmillamme ja opettajillamme on huolta meistä. Heillä on vielä muitakin huolia, joita me emme ymmärrä. Me emme voi muuta kuin rukoilla Jumalaa heidän puolestaan, että hän huojentaisi vanhempiemme ja isänmaamme huolet. — Meitä on koulussa opetettu tietämään, että se, joka on vähässä uskollinen, pannaan aikanaan enemmän päälle. Pienet ovat vielä jokapäiväiset tehtävämmme, mutta Jumalan avulla koetamme sydämeemme kätkeä sitä totuutta, jota kuulemme. Suurin palkintomme on se, jos voisimme jollakin tavoin palvella ja hyödyttää niitä, jotka ovat meitä rakastaneet ja meidän edestämme työtä tehneet.

Laatutapajärjestelmät.

148. Harjoitus. 1. Muuta seuraavassa lauseet niin, että vinokirjaimilla merkityt sanat muodostavat maineen ja aluksen sivulauseessa.

Varas luulee joka *miehen varastavan*. *Hänen* sanotaan *ottavan* naapurin pojan mukaansa matkalle. Egyptiläiset luulivat ihmisen *sielun siirtyvän* eläimiin. Minä en luullut *teidän* vielä tänään *tulevan*. *Vihollisia* kerrottiin jo *saapuneen*. Minä sanoin isälle *haluavani* kouluun. Pekka pelkäsi *eksyvänsä*. Hän luuli *tekevänsä* siinä kohden oikein. Kirkkoa sanotaan jo *rakennettavan*. Niin hän sanoi asiasta hänelle *kerrotun*. Pekka kuuluu *lähteneen* karkuun.

Laatutavan omantoa yhdessä nimisanan (asemon, omistusliitteen) kanssa käytetään usein (luulemista, sanomista, tuntemista merkitsevien) teonsanojen ohella *että* sanalla alkavan sivulauseen asemesta.

Missä sijassa on laatutavan ohella käytetty nimisana tai asemo?

Harjoitus. 2. Muuta seuraavassa sivulauseen maine ja alus laatutapajärjestelmäksi.

Valehtelija luulee, että kaikki ihmiset valehtelevat. Minä pelkäsin, että ystäväni kuolisi. Minä kuulin, että hän jo on parantunut. Poika sanoo, että hän on sairas. Sanoitko, että lähdet pois? Kerrotaan, että kaivoa jo kaivetaan. Kerrottiin, että sitä jo on kauvan kaivettu. Kerrotaan (kuuluu), että vanha isäntä on kovin sairas.

Harjoitus. 3. Muuta seuraavat lauseet niin, että vino-kirjaimilla merkityt sanat tulevat muodostamaan sivulauseen maineen ja aluksen.

Naapurin lähdeyttä menin kävelemään. *Isännän myötyä* talonsa minun täytyi muuttaa muualle. Isäntä tuli iloiseksi heti *hänen poistuttuansa*. Vaimo, *kuultuansa* miehensä sairastuneen, juoksi lääkäriä hakemaan. Päivän *leväyttäni* läksin taas liikkeelle. *Syötyä* lähdetään.

Tekijättömän päämuodon 2:sen laatutavan osantoa yhdessä nimisanan (asemon, omistusliitteen) kanssa käytetään aikaa ilmoittavan sivulauseen asemesta.

Huomaa sivulauseen tekemisen laatu!

Harjoitus. 3. Muuta seuraavat lauseet niin, että sivulauseen maineen sijaan tulee tekijättömän päämuodon toisen laatutavan osanto.

Kun kevät *on tullut*, niin muuttolinnut palaavat Suomeen. Heti kun ukko *oli päässyt* katon alle, tuli aika rankkasade. Kun *olen* vähän aikaa *levännyt*, lähden taas liikkeelle. Pojat läksivät pihalle, kun *olivat* päivän läksyt tarkoin *lukeneet*. Kun *oli* tarpeeksi *maattu*, lähdettiin taas matkalle.

Vrt. 131 kpleen 2:sta ja 3:tta harjoitusta.

Kertausta.

149. Harjoitus. Poika *putoaa* l. *putoo*. Pojat *putoavat* l. *putoovat*. Hän *putosi*. Jos sinne menisit, niin *putoisit* l. *putoaisit*. Älkää *pudotko*. Hän oli vähällä *pudota*. Hän ei *pudonnut*. Nyt *pudotaan*!

Keksi lauseita, joissa käytät (samanlaisissa muodoissa kuin on näyte-esimerkeissä vinokirjaimilla merkittynä) teon-

sanoja: katoaa, lihoaa, linkoaa — lankeaa, katkeaa — häviää, haluaa, meluaa, pölyää — kohtaa, vastaa, makaa, herää, tempaa, hankaa — karhitsee, punnitsee — paranee, kykenee — kutoo, antaa, onkii.

Johdetuista sanoista.

150. *Paavo tahtoo syödä kalaa. Hän kalastaa järvellä. Järvi, jossa Paavo kalastelee, on hyvin kalainen. Hänen onnessansa on syötti. Hän syöttää kaloja leivänmuruilla. Kalanen kalasen perästä tulee hänen onkeensa. Lampi on aivan kalaton. Mikä on sen kalattomuuden syynä?*

Vertaa toisiinsa sanoja *kala: kalainen, kalanen, kalaton, kalattomuus, kalastaa, kalastelee; syö: syötti, syöttää*. Siitä näet, että sanat ovat saattaneet syntyä eli johtua toisistaan siten, että johonkin sanaan („kantasanaan“) on joitakuita äänteitä („johtopäätteitä“) tullut lisäksi.

Sanat ovat usein toisista sanoista (kantasanoista) muodostettuja eli **johdettuja**. Johtaminen tapahtuu n. s. **johtopäätteillä**.

Harjoitus. 1. Sano teonsanat, jotka ovat seuraavien nimisanojen kantasanoina, ja aseta ne nimisanojen maineiksi: toimittaja, laulaja, pesijä, menijä, ompelija, onkija. — Sano, miksi nimitetään sitä, joka huutaa, itkee, lukee, kulkee, etsii.

Kertaa 69 kple.

Harjoitus. 2. Mitkä ovat kantasanoina johdetuissa sanoissa: elämä, kuolema, eläminen, kuoleminen?

Johda samanlaisia sanoja teonsanoista: sanoo, lohkeaa, esittelee, runoelee.

Kertaa 136 kple.

Harjoitus. 3. Mitkä ovat seuraavien sanojen kantasanat: muisto, kaivo, maksu; kaivos, keitos, petos; harjoitus, hengitys, vastaus?

Johda samanlaisia sanoja teonsanoista: antaa, elää, te-

kee, kuolee, nauraa, lukee, itkee, laittaa, vetää, alentaa, eroittaa, järjestää, odottaa, vertaa.

Harjoitus. 4. Mitkä ovat kantasanat sanoissa: kalanen, lintunen, poikanen; oravainen?

Muodosta samanlaisia vähennyssanoja sanoista: kissa, kukka, kirja, tyttö; aurinko.

Harjoitus. 5. Mitkä ovat kantasanat sanoissa: rau-
tainen, puinen? Mitkä sanoissa: maallinen, taivaallinen?

Muodosta seuraavat lauseet niin, että niihin sovellute-
taan *inen-*, *llinen-*päätteinen laatusana.

Veitsi on terästä. Korvo on puuta. Kattila on tehty
vaskesta. Luoti on lyijyä. Sormus on kultaa. Sukka on
kudottu villasta. Suomessa on paljon vuoria. Järvessä on
runsaasti kaloja. Miehellä on hyvät varat. Maa tuottaa
hyvän hedelmän. Pojalla oli hyvä onni.

Muodosta *llinen-*päätteisiä laatusanoja sanoista: taito,
peto, henki.

Harjoitus. 6. Mitkä ovat kantasanat sanoissa: kala-
ton, jalaton, kädetön, hengetön?

Huomaa, että päätteiden edellisessä tavussa on heikko
aste (koska se alkuperäisesti on ollut suljettu: *jalaton: ja-
lattomat, kädetön: kädettömät, hengetön: hengettömät*).

Muodosta seuraavat lauseet niin, että niihin sovitat
puutetta ilmaisevan laatusanan.

Puissa ei ollut lehtiä. Kaivosta puuttui vesi. Maa ei
tuottanut hedelmää. Pata oli ilman kantta ja sankaa.

Harjoitus. 7. Mitkä ovat kantasanat sanoissa: vapaus,
viisaus, heikkous, ylpeys, hyvyys?

Muodosta samanlaisia ominaisuudennimiä sanoista: ma-
kea, sileä, rakas, kaunis, kallis, siisti, paha, märkä, pieni,
rahaton.

Harjoitus. 8. Sano seuraavien nimisanojen kanta-
sanat sekä johda sulkumerkkien välillä mainituista sanoista
samanlaisia nimisanoja: avain, pohdin (viskaa, kutoo); —
pappila, Mäkelä (Matti, korpi); — kirjasto, koivisto; koi-
vikko (laiva, mänty, kivi); — suomalainen (Saksa, Venäjä,
Lappi, Häme, Turku).

Harjoitus. 9. Sano kunkin seuraavan teonsanan

kantasana: käyttää, teettää, johdattaa (johdatan), kannattaa; langettaa (langetan).

Muodosta edellisen kaltaisia teonsanoja seuraavista kantasanoista ja käytä niitä jossakussa lauseessa: uskoo, menee, kulkee, huutaa, vetää; putoaa.

Harjoitus. 10. Sano kunkin seuraavan teonsanan kantasana: päättää, vyöttää; raudoittaa, rauhoittaa, kirjoittaa, kunnioittaa, pakoittaa.

Muodosta edellisen kaltaisia teonsanoja seuraavista kantasanoista: muu, hyvä, paha, pala, suora, maja, henki.

Harjoitus. 11. Sano seuraavien teonsanojen kantasanat sekä muodosta sulkujen välillä mainituista sanoista samanlaisia teonsanoja: kuuluu, parantuu (kääntää, tuntee, kuiva); — suurenee, pahenee (heikko, mätä, vähä, oikea); — antelee, kaivelee (kysyy, vetää, huutaa, putoaa, riitä).

Harjoitus. 12. Kertausta. Etsi seuraavasta kaikki teonsanan eri muodot, niinikään pää- ja sivulauseet sekä laatutapajärjestelmät. Sano johdettujen sanojen kantasanat.

Monin paikoin maassamme on tavattu kummallisia kiviä, jotka näyttävät ihmiskäden muodostamilta ja ovat kaikenlaisten työkalujen näköisiä. Niitä löydetään väliin peltomaasta, väliin kivikasoista, väliin kuivattujen järvien pohjasta. Muutamia näkyy käytetyn kirveinä, toisia talttoina, toisia sota-aseina. Joitakuita tällaisia kivikaluja on kansa sitten tallentanut ja katsellut taikauskoisella kunnioituksella, kun on luullut niiden olevan taivaasta pudonneita ukkosen vaajoja ja pitänyt niitä tehokkaina tauteja parantamaan ja suojelemaan kaikenlaisesta pahasta. Mutta nyt tiedetään näiden kalujen olleen työaseita ihmisillä, jotka eivät vielä tunteneet metallien käyttämistä. Sellaisia ihmisiä on ikivanhoina aikoina asunut meidän maassamme ja monissa muissa maissa. He tarvitsivat veneitä, jotka olivat puusta veistettävät; mutta kun he eivät tunteneet rautaa, niin he etsivät jonkun kovan kiven, jota hioivat, kunnes se tuli kirveen muotoiseksi. Siihen he tekivät puusta varren, joka

pistettiin kivessä olevaan reikään tai sidottiin kiinni sen yläpäähän; täten valmistettiin kivikirves.

Vuosisatojen vieressä on ihmiskunta edistymistään edistynyt. Opittuansa tuntemaan raudan ihminen jo pääsi kivikauden kantaa äärettömästi paljon korkeammalle, ja aikojen kuluessa ihminen on tehnyt keksinnön keksinnön perästä. Ihmisen pyrkimyksen korkeimpana silmämääränä on päästä lähemmäksi korkeinta esikuvaansa Jumalaa, jonka kuvaksi ihminen on luotu.

Liitteitä.

I.

Suomen kielestä.

Kieli on keino inhimillisten ajatusten ilmoittamiseksi.

Suomen kieli on se kieli, jota suomalaiset käyttävät ilmoittaessansa ajatuksiaan toisillensa.

Suomen kieltä puhutaan, paitsi suurimmassa osassa Suomen suuriruhtinaskuntaa, myös Venäjällä suuressa osassa Inkerinmaata; suomea puhuvia siirtokuntia on Ruotsin pohjois- ja keskiosissa, pohjoisessa osassa Norjaa, Venäjän Lapissa sekä Pohjois-Amerikassa.

Suomen kieltä on useita eri muotoja eli **murteita**. Yhtä näistä, Turun seutujen murretta, alkoi piispa MIKAEL AGRICOLA 1540-luvulla kirjoissa käyttää, samalla kuitenkin lainaten aineksia muistakin murteista. Näin on uudempana aikana yhä runsaammassa määrässä tapahtunut, ja täten on suomalaisessa kirjallisuudessa käytetty kieli, samalla seuraten puhekielessä tapahtuneita muutoksia, kuluneiden puolen neljättä sadan vuoden kuluessa tuntuvasti muuttunut.

Kirkon, koulun ja kirjallisuuden välityksellä on kirjallisuudessa käytetty kielimuoto levinnyt yhä laajemmalle, joten **kirjakielestä** on syntynyt todellinen **yleiskieli**, joka on sivistyneiden puhekielenä ja jota kaikkialla maassa ilman suurempaa vaikeutta ymmärretään. Tämän vastakohtana sanotaan muita suomen kielen muotoja, joita käytetään suhteellisesti ahtaalla alalla, **kansanmurteiksi**.

Tämä oppikirja esittää kirja- eli yleiskielen rakennusta.

II.

Tärkeimpien kieliopin oppisanojen luettelo.

1.

aikamuoto tempori
alus subjekti
apusana partikkeli
asemosana, asemo pronomini
ehtotapa konditsionaali
entispäättymä pluskvamperfekti
epämääräinen asemo indefiniitti-pronomini
erisnimi propri
järjestysluku ordinaali-lukusana
kahdennettu geminaatta
kaksoisääntiö diftongi
keinonto instruktiivi
kerake konsonantti
kertoma imperfekti (preteriti)
kestämä preesens
kihtosana interjektsioni
kohde(määräys) objekti
kohdanto akkusatiivi
kohteellinen transitiivinen
kohteeton intransitiivinen
kysyvä asemo interrogatiivi-pro-nomini
käskytapa imperatiivi
laatusana adjektiivi
laatutapa partisipi
lisä(määräys) attribuutti
loppuhenkonen aspiratsioni
luku (numerus)
mahtotapa potentsiaali
maine predikaatti
nimentö nominatiivi
nimisana substantiivi
nimitapa infinitiivi
olento essiivi
omanto genetiivi
omistussuhte possessiivisuffiksi
osanto partitiivi
osoittava asemo demonstratiivi-pronomini

perusaste positiivi
perustluku kardinaali-lukusana
päämuoto (genus)
päättymä perfekti
seikkamääräys adverbiaali
seikkasana adverb
seuranto komitatiivi
sidesana konjunksioni
sija (kaasus)
sisäeronto elatiivi
sisäolento inessiivi
sisätulento illatiivi
suhdesana pre- ja postpositzioni
taivutus fleksioni (deklinatsioni, konjugatsioni)
takakohtainen asemo relatiivi-pronomini
tapamuoto moodi
tekijä persoona
tekijäasemo persoonapronomini
tekijällinen päämuoto personaali
     1. aktiivi
tekijätön päämuoto impersonaali
     1. passiivi
teonsana verbi
tositapa indikatiivi
tulento translatiivi
täyte(määräys) predikaatintäyte
     1. predikatiivi
ulkoeronto ablatiivi
ulko-olento adessiivi
ulkotulento allatiivi
vajanto abessiivi
vertailu komparatsioni
voittoaste komparatiivi
yliaste superlatiivi
ääntiö vokaali

2.

abessiivi vajanto
ablatiivi ulkoeronto
adessiivi ulko-olento
adjektiivi laatusana
adverbi seikkasana
adverbialli seikkamääräys
aktiivi ks. *personaali*
akkusatiivi kohdanto
allatiivi ulkotulento
aspiratsioni loppuhenkilö
attribuutti lisä(määräys)
deklinaatsioni (nimisanan) taivutus
demonstratiivi-pronominin osoittava asema
distongi kaksoisääntiö
elatiivi sisäeronto
essiivi olento
fleksioni taivutus
geminaatta kahdennettu
genetiivi omanto
illatiivi sisätulento
imperatiivi käskytapaa
imperfekti kertoma
impersonaali l. *passiivi* tekijätön päämuoto
indefiniitti-pronominin epämääräisen asema
indikatiivi tosittapa
inessiivi sisäolento
infinitiivi nimitapa
instruktiivi keinonto
interjektsioni kiihtosana
interrogatiivi-pronominin kysyvä asema
intransitiivinen kohteeton
kardinaali-lukusana perusluku
komitatiivi seuranto
komparatiivi voittoaste
komparatsioni vertailu
konditionaali ehtotapa

konjugatsioni (teonsanan) taivutus
konjunkttsioni sidesana
konsonantti kerake
moodi tapamuoto
nominatiivi nimentö
objekti kohde(määräys)
ordinaali-lukusana järjestysluku
partikkeli apusana
partisipi laatusana
partitiivi osanto
passiivi ks. *impersonaali*
perfekti päättymä
personaali l. *aktiivi* tekijällinen päämuoto
persoona tekijä
persoona-pronominin tekijäasema
pluskvamperfekti entispäättymä
positiivi perusaste
possessiivisuffiksi omistusliite
preesens kestävä
postpositatsioni suhdessana
potentsiaali mahtotapa
predikaatintäyte l. *predikatiivi* täyte(määräys)
predikaatti maine
prepositatsioni suhdessana
pronominin asemosana
propri erisnimi
relatiivi-pronominin takakohtaisen asema
subjekti alus
substantiivi nimisana
suffiksi ks. *possessiivisuffiksi*
superlatiivi yliaste
tempori aikamuoto
transitiivinen kohteellinen
translatiivi tulento
verbi teosana
vokaali ääntiö

III.

Muutamia ohjeita kirjan käyttäjille.

Yleisiä ohjeita.

1. Jos tahdotaan saavuttaa jonkinlaisia tuloksia oikein-kirjoituksessa, on välttämättömästi pantava erittäin suurta huomiota kirjakielen *ääntämisen* opetukseen. Olisi suotava, että jokaisen sisälukutunnin alussa muutamia minuutteja käytettäisiin ääntämisharjoituksiin.

2. Ääntimien harjoituksen ohessa on korvan harjoituksella suuri merkitys, ja siihen paras keino on hyvällä ääntämisellä suoritettu *sanelu*, jonka mukaan oppilaat saavat kirjoittaa. Jos sanelukirjoitukseen ei ole kylliksi aikaa, täytyy sitä korvata jäljentämisellä, jonka jälkeen, mikäli mahdollista, oppilaiden tulisi koettaa muistista kirjoittaa uudelleen samoja tai samanlaisia lauseita.

3. Erityisesti tulee huomata, että eri osissa maata tarvitaan eri määrä harjoituksia eri kohdissa paikkakunnallisten murrelojen mukaan. Jos siis opettaja esim. suullisten kokeiden johdosta näkee, että jotakuta harjoitusta ei tarvita, niin hän tietysti sen voi helposti sivuuttaa. Yleensä se, mitä ei ennätetä kirjallisesti suorittaa, käypi suorittaminen *suullisesti*. Myöskin voipi menetellä niin, että ensi luke-malla suoritetaan vain välttämättömimmät harjoitukset muotojen tuntemiseksi ja sitten kerrattaessa harjoitetaan lisää, mikä ennätetään.

4. Yksi laji harjoituksia, johon usein kouluissa paljon aikaa kulutetaan, mutta jonka toivoisin äidinkielen opetuksessa kokonaan unohtuksiin jäävän, on pelkkien taivutusmuotojen peräkkäin luetteleminen. Yleensä on mielestäni tyydyttävä siihen, että oppilas muodot *tuntee* ja osaa *lausessa* niitä käyttää. Taivutteluharjoitusten sijasta olisi syytä suullisesti käydä läpi täydennettäviä harjoituskappaleita.

5. Kaikin puolin on toivottava, että aineharjoitukset käyvät kieliopillisten harjoitusten kanssa käsikkäin; niiden valitseminen tietysti riippuu siitä, mitä samaan aikaan lukukirjasta ja muista aineista luetaan.

Erityisohjeita.

1. Noudattaen niitä periaatteita, jotka on lausuttu n. s. oppikirjakomitean mietinnössä, ja osittain niitä kehittäen on tämän kirjan jaoitus seuraava:

I. Alustava oppijakso neliosastaisen kansakoulun 1:stä ja 2:sta vuosiosastoa varten.

II a. Toisen oppijakson yleinen osa, joka sisältää välttämättömät alkutiedot sanojen taivutukseen ja yhdistettyyn lauseeseen perehtymistä varten

II b. Vuorokurssit, joiden tehtävänä on tarkemmin tutustuttaa oppilaita eri taivutusmuotoihin sekä yksinäisen ja yhdistetyn lauseen eri osiin.

2. Alustava oppijakso on ajateltu luettavaksi siten, että neliosastoisessa kansakoulussa ensimmäinen ja toinen osasto suorittavat sen yhdessä, jolloin ensi osasto oppii ne säännöt ja suorittaa ne harjoitukset, joihin se pystyy, ja toinen osasto pääasiallisesti kertaa edellisen vuoden oppimäärää lukien ja harjoitellen lisäksi sitä, mikä ensi vuonna on jäänyt lukematta. Kaupunkien kansakouluissa voidaan alustava oppijakso järjestyksessään käydä lävitse, kuitenkin ehkä siinäkin jättäen vaikeammat tehtävät toiseen vuoteen, jonka kuluessa oppijakso on kerrattava. Numerot I ja II eri kappaleiden ja harjoitusten lopussa osoittavat, miten alustava oppijakso on ajateltu jakautuvaksi 1:selle ja 2:selle vuosiosastolle.

Muist. Jotkut opettajat ovat halunneet saada alustavaan oppijaksoon enemmän lausejäsenystä sekä opin vertailuasteista. Ne, jotka niin haluavat, voivat 34:nneen kpleen jäljellä luottaa 101:nneen, 102:nneen, 106:nneen sekä 107:nneen 1:sen harjoituksen, sekä 35:nneen kpleen jälkeen 87:nneen kpleen. Luullakseni tämä yleensä voi tapahtua vain kaupunkien kansakouluissa.

3. Toisen oppijakson yleistä osaa luettaessa voidaan opetusta jo suunnata sen mukaan, kumpi vuorokurssi tulee ensinnä luettavaksi. Kirjain a kappaleen tai harjoituksen lopussa merkitsee, että kappale tai harjoitus on luettava

sinä vuonna, jona 1:nen vuorokurssi tulee luettavaksi, mutta voidaan jättää seuraavaan vuoteen, jos 2:nen vuorokurssi tulee luettavaksi ennen 1:stä; b:llä merkityt taas voidaan jättää 2:seen vuorokurssiin, milloin 1:nen vuorokurssi luetaan ennen toista. — Kaupunkien kansakouluissa luetaan toinen oppijakso sopivimmin siinä järjestyksessä kuin se kirjassa esiintyy.

4. Kirja kokonaisuudessaan saattaa monesta tuntua laajanlaiselta. Laajuuden syynä on harjoitusten runsaus; mielipiteeni on kuitenkin se, että *jos* kerran näin paljon kieliopillista ainesta kansakoulussa katsotaan tarpeelliseksi, silloin se myös on harjoitettava. Jos supistus on tarpeen, niin se on saatava aikaan siten, että itse opetettavia asioita vähennetään. Jos maaseutu-kansakoulussa tulee vaikeaksi kaikkea ennättää, niin ehdoittaisin pois jätettäväksi kpleet 93—109 sekä mahdollisesti 148 (ja 149) harjoituksineen. Silloin pitäisi vuorokursseja vähän toisin järjestää (esim. siirtäen kpleet 124 ja 150 ensimmäiseen vuorokurssiin).

5. Ne harjoitukset, joita on 86:nnessä (sekä 149:ssä) kappaleessa, tarkoittavat eri sanaryhmien kokonaistaivutuksen oppimista. Niissä tulee erittäin oppilaan huomioon te- roittaa vinokirjaimilla painettuja mallimuotoja; muuten näitä harjoituksia voidaan vähitellen, sopivina väliaikoina, suorittaa, samalla kuin kieliopillisessa kurssissa mennään eteen- päin.

Otteita I:sen painoksen jälkilauseesta.

Yliopistollisissa lomakursseissa v. 1894 ja 1898 kehoittivat useat kansakoulujemme arv. opettajat minua toimittamaan äidinkielen oppikirjaa kansakouluja varten niiden periaatteiden mukaan, joita olin lomakurssi-luennoissani esittänyt. Vaikka tämä tehtävä, ensimmäisen äidinkielen opetuksen suuren tärkeyden vuoksi koko sivistyksellemme, minua suuresti viehättikin, epäilytti minua kuitenkin siihen ryhtyminen, koska olen liian vähän perehtynyt kansakoulun työtapaan. En olisi rohjennutkaan käydä tätä yritystä toteuttamaan, jollei minulle mitä ystävällisimmällä tavalla olisi luvattu avustusta asianymmärtävältä taholta. Herroille seminaarijohtaja *Mikael Johnssonille*, opettaja *Aapo Kohoselle*, mallikoulunjohtaja *Herm. Niemelle*, seminaarinlehtori *M. Waroselle* ja kansakoulujen tarkastajalle koulutoimen ylihallituksessa, vapaaherra *Y. K. Yrjö-Koskiselle* on mieluinen velvollisuuteni tässä lausua sydämellinen kiitollisuuteni siitä, että he ottivat suosiollisesti tarkastaakseen kukin korrehtuurivedoksen tätä kirjaa ennenkuin se oli sivuihin taitettu. Tämä tarkastustyö on kirjalle ollut erinomaisen suureksi eduksi.

Pääpyrintönä tätä kirjaa toimitettaessa on pidetty kieliopillisten käsitteiden lukumäärän supistamista siihen vähimpään määrään, mikä oppilaille todella on tarpeellinen, ja kielellisten tosiasiaien esittämistä elävästä kielestä lähtien, jotta vältettäisiin äidinkielen oppinnon muuttuminen kuolettavaksi kirjainopiksi ja hengettömäksi, säännöistä ja määrittäyksistä kokoonpannuksi luurangoksi. — — —

Kirjan suunnitelma noudattaa niitä periaatteita, jotka on lausuttu n. s. oppikirjakomitean mietinnössä. — — —

Jos tämä kirjanen, jonka pyydän saada omistaa niille arv. opettajille, jotka ovat olleet kuulijoinani yliopistollisissa

lomakursseissa, voisi jollakin tavoin hyödyttää äidinkielen opetusta, iloitsisin suuresti voidessani täten tuoda kortiseni siihen kansanvalistuksen työhön, jossa meillä tätä nykyä jokainen voimiensa mukaan haluaa olla osallisena.

Helsingissä 30 p. elok. 1899.

Tekijä.

Loppulause toiseen painokseen.

Uusi painos „Äidinkielen oppikirjaa“ on tullut tarpeen vaatimaksi jo ennen, kuin mitään sanottavaa kokemusta on saavutettu 1:sen painoksen käyttämisestä. Sen vuoksi olen tällä kertaa rajoittunut muutamiin verraten vähäpätöisiin korjauksiin, lisäyksiin ja supistuksiin, jättäen suuremmat muutokset vasta kenties tarvittavaan uuteen painokseen. Muistutuksia ja huomautuksia tähänkin painokseen on samalla auliudella kuin edelliseen lähettänyt mallikoulunjohtaja *Herm. Niemi*; huomautuksia kirjan alustavaan oppijaksoon ovat myöskin tehneet opettajat *P. Kärnä* ja *A. Länsimäki*. Ehdoitus alustavan oppijakson jakamisesta neliosastoisen kansakoulun 1:sen ja 2:sen vuosiosaston kesken noudattaa mallikoulunjohtaja *Herm. Niemen* suosiollisesti tekemää suunnitelmaa; ainoastaan parissa kohden olen tästä poikennut pitäen silmällä opettaja *P. Kärnän* tekemiä huomautuksia. Lausuen mainituille avustajilleni sydämelliset kiitokset heidän vaivoistaan ja asianharrastuksestaan rohkenen toivoa että muut arv. seminaariemme ja kansakoulujemme opettajat suosiollisesti seuraavat heidän esimerkkiään ja minulle joko julkisesti tai yksityisesti ilmoittavat muistutuksia kirjaa vastaan.

Ristiinan Kallioniemessä 20 p. elok. 1900.

Tekijä.

Sisällys.

Alustava oppijakso.

	Siv.
Lause, sana, tavu, äänne ja kirjain 1—14	3—11.
Sanaluokat 15—22	11—17.
Sanojen muodoista 23—29	18—19.
Johdatus 23—24.	18.
Tekijämuodot. Tekijäasemot 25—29	18—19.
Lauseenjäsenet. Lauseen päälaajit 30—34	20—22.
Maine ja alus 31—32	20—21.
Määräys 33	21—22.
Paljas ja kasvanut lause 34	22.
Jatkoa sanojen muodoista 35—40.	22—26.
Sijamuodot. Omistusliitteet 35—36.	22—24.
Teosanan aikamuodot. Yksinkertaiset ja yhdistetyt muodot 37—39	24—26.
Yhdyssanat 40	26.
Yhdistetty lause. Välimerkit 41—50	26—34.

Toinen oppijakso. Yleinen osa.

Pää- ja sivulause 51—56	34—38.
Vartalo ja pääte. 57—68.	38—46.
Oikeinkirjoitusoppia 69—70	46—47.
Sääntöjä <i>j:n</i> käyttämisestä 69	46—47.
Sääntöjä <i>n:n</i> ja <i>m:n</i> käyttämisestä <i>p:n</i> edellä 70	47.

Toisen oppijakson ensimmäinen vuorokurssi.

Nimisanan (laatu-, asemo-, lukusanan) taivutus 71—96	48—74.
Sijat 71—86	48—65.
Vertailuasteet 87—88	65—67.
Lukusanat 89.	67—68.
Asemosanat. Omistusliitteinen taivutus 90—96	69—74.
Apusanat 97—100	74—77.

	Siv.
Määräyksien eri lajeista 101—109	77—85.
Täyte. Lisä. Kohde. Seikkamääräys 101—108 .	77—85.
Kertausta 109	85.
Yhdyssanoista 110	86—88.

Toisen oppijakson toinen vuorokurssi.

Teonsanan taivutus 111—123	88—101.
Tekijämuodot 111	88—89.
Yksinkertaiset aikamuodot 112—114	89—92.
Tapamuodot 115—119	92—96.
Päämuodot 120—123	97—101.
Yhdistetyistä lauseista 124—127	101—110.
Nimi- ja laatuavat 128—141	110—120.
Yhdistetyt teonsanan muodot 142—147	120—126.
Päättymä ja entispäättymä 142—144	120—122.
Kielteiset muodot 145—147	123—126.
Laatutapajärjestelmät 148	126—127.
Kertausta 149	127—128.
Johdetuista sanoista 150	128—131.

Liitteitä.

I. Suomen kielestä	132.
II. Tärkeimpien kielopin oppisanojen luettelo .	133—134.
III. Muutamia ohjeita kirjan käyttäjille	135—137.
Otteita 1:sen painoksen jälkilauseesta. — Loppu- lause toiseen painokseen	138—139.

Oikaistava. 50 kpleen 1:sen harjoituksen jälkeen (siv. 32)
lisättäköön: (1.). — Siv. 107, r. 15 ylh. on 124, lue: 126.

Otavan kansankirjaset.

Kansakouluoppilasten kautta levitettäköön

Koteihin

- N:o 1. *L. Mechelin.* Perustuslakien sisällys.
N:o 2. *Hannes Gebhard.* Maanviljelijät yhteistoimintaan.
N:o 3. *A. O. Heikel.* Maanomistusolot Venäjällä ja *E. G. Palmén.* Nälkävuodet Venäjällä 1890-luvulla.
N:o 4. *E. G. Palmén.* Silmäys Itä-Suomen lahjoitusmaitten historiaan.
N:o 5. *Th. Rein.* Suomen edustuslaitoksen uudesti elvyttäminen 1860-luvulla.
N:o 6. *Onni Hannikainen.* Helmikuun julistuskirja.
N:o 7. *Akseli Järnefelt.* Amerikkaan.

Kunkin hinta vain 25 p:niä, 10 kpl. 2: — mk.,
100 kpl. 18: — mk.

Juhani Aho. Vanha ukko puhuu . . . Hinta 5 p:niä, 10
kpl. 40 p., 100 kpl. 3: — mk.

Aleksanteri II:n muistopatsas

Kukitettuna Maaliskuun 13 p. 1899.

Suuri, paksulle paperille painettu *värillinen seinätaulu*, kooltaan 85 × 60 cm., on saatavana *alennettuun* hintaan à 75 p:ä. 10 kplettä 6: — mk. 100 kpl. 50: — m:kaa.

Kaunistakoon jokaista Suomen koulua!

Nämä kirjat ja kuvat saadaan kaikista kirjakaupoista, lukuisilta asiamiehiltämme sekä suoraan meiltä.
kansakoulunopettajilta ja muilta asiamiehiltämme

Raamatun rinnalla

jokaisen kansalaisen kirjahyllylle

Suomen Perustuslait

Kustannuksellamme on ilmestynyt uusi painos Suomen Yleisiä Perustuslakeja, selittävillä muistutuksilla ja asialuettelolla varustanut lakit. kand. J. K. Paasikivi.

Kloottikansissa . . . . 1: 75 penniä

Kartoneerattu . . . . 1: 25 „

Kansanpainos vain . . . —: 35 „

Kansanpainosta suoraan meiltä tilattaessa saadaan 10 kpl. 3 m:kaan, 100 kpl. 25 m:kaan.

Ostakaa ja levittäkää!

Huomattava seinätaulu!

Herran rukous

suuri seinätaulu, johon aistikkaan kehyksen ympäröimänä on painettu Herran rukous.

Jokaiseen suomalaiseen kotiin levitettävä!

Eräs pappi kirjoittaa siitä meille:

„Herran rukouksen seinätaulut ovat hyvin haluttuja. Minustakin on se hyvin onnistunut ja omansa sekä mieltä ylentämään että hartauteen kehoittamaan.“

Hinta on ainoastaan 35 p:niä, 10 kplettä myydään 25 p:iin kple. 100 kplettä myydään 20 p:iin kple.

Kustannusosakeyhtiö OTAVA

Osoite: Helsinki. Konttori: Hallitusk. 1.

Yanom. Kiel. 3.

Setälä

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 0596

X

